

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
**Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών**
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**Γεωπολιτική Ανάλυση, Γεωστρατηγική Σύνθεση και
Σπουδές Άμυνας και Διεθνούς Ασφάλειας**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΤΛΟ:

Η δράση των ΜΚΟ, ως γεωπολιτικός παράγοντας ανακατανομή ισχύος
στο σύστημα του Αιγαίου, στο πλαίσιο των παράνομων μεταναστευτικών ροών.

Επόπτες:

Ιωάννης Θ. Μάζης, Ομότιμος Καθηγητής, Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και
Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, ΕΚΠΑ (κύριος επιβλέπων)

Δρ. Ιωάννης Ε. Κωτούλας

Δρ. Νικόλαος Κ. Δενιόζος

Ονοματεπώνυμο: Αλέξανδρος Ιτιμούδης

Αθήνα 2022

Όνοματεπώνυμο: Αλέξανδρος Ιτιμούδης

Αριθμός Μητρώου:202010605

Γνωστικό Αντικείμενο: Μετανάστευση και Εσωτερική Ασφάλεια

Επόπτες:

Ιωάννης Θ. Μάζης, Ομότιμος Καθηγητής, Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, ΕΚΠΑ (κύριος επιβλέπων)

Ιωάννης Κωτούλας, Ιστορικός, Δρ. Φ. & Δρ Γεωπολιτικής, Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, ΕΚΠΑ

Νικόλαος Δενιόζος, Δρ Οικονομικής Γεωγραφίας, Οικονομολόγος, Διδάσκων ΠΜΣ Τμήματος Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, ΕΚΠΑ

Τίτλος: Η δράση των ΜΚΟ, ως γεωπολιτικός παράγοντας ανακατανομή ισχύος στο σύστημα του Αιγαίου, στο πλαίσιο των παράνομων μεταναστευτικών ροών.

Αριθμός Λέξεων: 16.667

Ημερομηνία Κατάθεσης: 12/10/2022

Δήλωση: Με την υποβολή της παρούσας εργασίας και την συμπλήρωση του ανωτέρω πίνακα βεβαιώ ότι έχω αναγνώσει και κατανοήσει τις πολιτικές και τους κανονισμούς του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) σχετικά με την αξιολόγηση των εργασιών και τα ακαδημαϊκά παραπτώματα.

Ημερομηνία

Υπογραφή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	4
Λίστα Ακρωνυμίων.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
1. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	10
2.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	14
2.1 Περιγραφή της εφαρμοσθείσας μεθοδολογίας.....	14
2.2 Ανάλυση του θέματος σύμφωνα με την ορολογία της ΣΓΑ.....	17
2.3 Περιγραφή της Έρευνας.....	19
2.4 Ερευνητικοί Περιορισμοί.....	20
3. ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	22
3.1 Η παράνομη μετανάστευση ως ζήτημα εθνικής ασφάλειας.....	22
3.2 Η δραστηριότητα των Μ.Κ.Ο. στα ζητήματα μετανάστευσης και Έρευνας & Διάσωσης.....	27
3.3 Οι επιχειρήσεις Έρευνας & Διάσωσης (SAR).....	31
3.4 Ανάλυση υποσυστήματος 1: Ελλάδα, η δράση των ΜΚΟ.....	34
3.5 Ανάλυση υποσυστήματος 2:Τουρκία,η δράση των ΜΚΟ.....	39
3.6 Ανάλυση υπερσυστημικού δρώντα:Ευρωπαϊκή Ένωση.....	43
3.7 Ανάλυση Γεωπολιτικών Δεικτών.....	46
3.7.α Πυλώνας Πολιτισμού/Πληροφορίας.....	47
3.7.β Πυλώνας Άμυνας/Ασφάλειας.....	50
4. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ.....	55
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ.....	58
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	62
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ.....	65
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	69

Ευχαριστίες

Με την κατάθεση της παρούσας εργασίας επιθυμώ παράλληλα να ευχαριστήσω το σύνολο των διδασκόντων αλλά και του προσωπικού του ΠΜΣ Γεωπολιτική Ανάλυση, Γεωστρατηγική Σύνθεση και Σπουδών Άμυνας & Διεθνούς Ασφάλειας, για όλη την συνεργασία και την μεταλαμπάδευση των γνώσεων που έλαβα καθ' όλη την διάρκεια του μεταπτυχιακού και που αποκρυσταλλώνεται με την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή Ιωάννη Μάζη του οποίου η παρουσία, το επιστημονικό κύρος, αλλά κυρίως η επιστημονική μέθοδος που φρόντισε ο ίδιος να μας διδάξει, αποτελεί ένα πρώτης τάξεως νοητικό εργαλείο για εμένα, προκειμένου να το αξιοποιήσω στην επαγγελματική μου σταδιοδρομία. Η επιστημονική του σκέψη την οποία καλλιεργεί μια ολόκληρη ζωή, έχει πάρει σάρκα και οστά διαμέσου της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, η οποία αποτελεί ένα μεθοδολογικό εργαλείο το οποίο εγώ ο ίδιος επιθυμούσα να κατανοήσω και να εντάξω στην δική μου σκέψη, και αυτός ήταν και ο λόγος που τόσο στοχευμένα επεδίωξα να ενταχθώ στο συγκεκριμένο μεταπτυχιακό.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους δύο επόπτες μου, τον Ιωάννη Κωτούλα και τον Νίκο Δενιόζο, οι οποίοι με βοήθησαν και με καθοδήγησαν προκειμένου η εργασία να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο πλήρης, παρά την δυσκολία του αντικειμένου που επέλεξα να εξετάσω. Η υποστήριξη τους ήταν καίριας σημασίας και ανταποκρίθηκαν σε όλα μου τα αιτήματα τις φορές που αναζήτησα την συνδρομή τους.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω και τους συμφοιτητές μου για τις συζητήσεις που είχαμε στα πλαίσια του μαθήματος, όπως και για τις έξυπνες παρεμβάσεις τους στα μαθήματα κάθε εξαμήνου. Παρά το ότι η πανδημία μας κράτησε σε απόσταση, εντούτοις κατέστη δυνατή η ανταλλαγή απόψεων καθώς και συναντήσεις μεταξύ μας και τους εύχομαι ότι καλύτερο στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

Λίστα Ακρωνυμίων

Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Μ.Κ.Ο.	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
Ε.Ε.Μ.	Εξαναγκαστική Εργαλειοποιημένη Μετανάστευση
CEM	Coercive Engineered Migration
ΣΓΑ	Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση
ΓΠ	Γεωπολιτικός Παράγοντας
ΕΕΔ	Επιχειρήσεις Έρευνας και Διάσωσης
SAR	Search And Rescue

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία καταπιάνεται με την ανάλυση ενός ζητήματος που δεν έχει εξεταστεί όσο θα έπρεπε, τουλάχιστον όσον αφορά τα ελληνικά βιβλιογραφικά δεδομένα, και αφορά την γεωπολιτική διάσταση του φαινομένου της παρέμβασης των διαφόρων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, μέσω των επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης στον χώρο του Αιγαίου.

Η δραστηριοποίηση των Μ.Κ.Ο. που λαμβάνεται υπόψη εδώ, συνδέεται σαφώς την ύπαρξη ενός άλλου σημαντικού γεωπολιτικού φαινομένου, δηλαδή της μαζικής παράνομης μετανάστευσης προς την ευρωπαϊκή ήπειρο, η οποία συντελείται εδώ και τουλάχιστον μια δεκαετία, και που η ένταση της την καθιστά ως ένα κρίσιμο παράγοντα τόσο κοινωνικού προβληματισμού όσο και εσωτερικής ασφάλειας. Η δράση των Μ.Κ.Ο. που εξετάζεται εδώ, γίνεται η υπόθεση πως αποτελεί παράγωγο των μεταναστευτικών ροών. Η αύξηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων δηλαδή πυροδοτεί και την αντίστοιχη παρέμβαση από τις καλούμενες ανθρωπιστικές Μ.Κ.Ο. Το κρίσιμο ερώτημα που καλείται να απαντήσει η εργασία είναι το κατά πόσο η δραστηριότητα των Μ.Κ.Ο. στον τομέα της έρευνας και διάσωσης, εντείνει ή και υποβοηθά τις πληθυσμιακές ροές, καθιστώντας τις ως ένα γεωπολιτικό παράγοντα εξέχουσας σημασίας.

Είναι κρίσιμο να καταδειχθεί πως οι μεταναστευτικές ροές, σε αντίθεση με την γενική εντύπωση που υπάρχει, δεν οφείλονται αποκλειστικά στις συγκρούσεις και την αστάθεια που παρατηρείται σε συγκεκριμένες περιοχές του κόσμου, αλλά, σε μια σειρά από παράγοντες που συνδέονται τόσο με το μεσο-ιστορικό όσο και το μακρο-ιστορικό περιβάλλον. Τέτοιοι παράγοντες είναι σαφώς η υψηλή γεννητικότητα, οι γεωφυσικές συνθήκες διαφόρων περιοχών, η θεσμική ανεπάρκεια κρατικών δρώντων καθώς και η έλλειψη κοινωνικών δομών. Ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων έχει καταστήσει την άμεση δημογραφική περιφέρεια της Ευρώπης, δηλαδή την ευρύτερη Μέση Ανατολή και την Βόρειο Αφρική, ως γεωγραφικά σύμπλοκα τα οποία συμπίεζονται από τον αυξανόμενο πληθυσμό (ειδικά τον νεανικό) με αποτέλεσμα την ώθηση τους σε μετανάστευση, ανεξάρτητα από την πολιτική κατάσταση των χωρών καταγωγής των ανθρώπων¹.

¹ Ιωάννης Ε. Κωτούλας, Ο Πόλεμος κατά της Δύσης: Μεταναστευτική Κρίση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια, Foreign Affairs, Δεκέμβριος 2015-Ιανουάριος 2016, σ.108-109 · Ιωάννης Θ. Μάζης, Το μεταναστευτικό ως γεωστρατηγικό όπλο της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας και της Ευρώπης, ΕΛΙΓΕΑ, 7/3/2020 διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/7cHBP> (18/8/2022).

Ειδικότερα δε, ήδη από το 2010 και μετά φαίνεται πως οι κύριες διαδρομές που ακολουθούν τα μεταναστευτικά ρεύματα είναι η Κεντρική Μεσόγειος (Central Med Route), όσον αφορά το σύμπλοκο της Βόρειας Αφρικής, και το Αιγαίο Πέλαγος (East Med Route), όσον αφορά κυρίως τις ροές από το σύμπλοκο της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και της Ασίας γενικότερα (Χάρτης 1).

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως οι μεταναστευτικές ροές, ειδικότερο διαμέσου του Μεσογειακού διαδρόμου, διογκώθηκαν ειδικά από το 2015 και μετά, φτάνοντας σε πρωτοφανή επίπεδα που άγγιζαν και το 1 εκατομμύριο άτομα, με κύριες χώρες εισόδου την Ιταλία και την Ελλάδα. Κρίσιμο στοιχείο είναι πως η συντριπτική πλειοψηφία αποτελείται από άντρες, με τις γυναίκες να αποτελούν λιγότερο από το 20% του συνολικού πληθυσμού που εισήλθε σε ευρωπαϊκό έδαφος². Το εξεταζόμενο γεωπολιτικό σύστημα της παρούσης εργασίας, δηλαδή το Αιγαιακό σύστημα το αποτελούμενο από την Ελλάδα και την Τουρκία, αποτέλεσε επίσης μια βασική πύλη εισόδου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, και ακριβώς εδώ είναι που παρατηρείται μια έλλειψη ερευνών αναφορικά με την δραστηριοποίηση των ΜΚΟ στον συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο.

Οι δραστηριότητες στο πεδίο της έρευνας και διάσωσης αποτελούν μια πραγματικότητα ήδη από το 2015 στον Αιγαιακό χώρο, και παρά το γεγονός πως υπάρχουν αναφορές αλλά και καταγγελίες που καταδεικνύουν τις ΜΚΟ ως παράγοντα έλξης των μεταναστευτικών κυμάτων, τουλάχιστον σε γειτονικές χώρες όπως η Ιταλία, εντούτοις δεν υπάρχει κάποια συστηματική καταγραφή της δράσης τους εντός των ελληνικών χωρικών υδάτων. Εκθέσεις της Frontex μάλιστα υποδεικνύουν την παροχή διευκόλυνσης εισόδου προς τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς ως ένα σοβαρό πρόβλημα εθνικής ασφάλειας, φωτογραφίζοντας έτσι έμμεσα και τις ΜΚΟ³.

Βασική υπόθεση της εργασίας είναι πως ένας κρατικός δρών, ο οποίος διαθέτει ένα σοβαρό επίπεδο ισχύος, δύναται να επιχειρήσει την αποσταθεροποίηση ενός άλλου κρατικού δρώντα, μέσω της συστηματικής εργαλειοποίησης κοινωνικών φαινομένων (παράνομη μετανάστευση) αλλά και της συμβολής τρίτων μη κρατικών δρώντων (Μ.Κ.Ο.), οι οποίοι θα

² Ioannis E. Kotoulas & Wolfgang Puszta, Migration as a Weapon: Turkey's Hybrid Warfare against the European Union, Foreign Affairs Institute, June 2020, p.10 · Ιωάννης Θ. Μάζης, Το μεταναστευτικό ως γεωστρατηγικό όπλο της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας και της Ευρώπης, σ.1-2.

³ Frontex, Risk Analysis for 2017, Βαρσοβία Φεβρουάριος 2017, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/XrMfB> p.32-33.

λειτουργούν επικουρικά και θα λειτουργούν ως γεωστρατηγικός μοχλός πίεσης προς το κράτος στόχο. Στο Αιγαιακό σύστημα, η Τουρκία, μετά και τα γεγονότα στον Έβρο το 2020, έδειξε πως αποτελεί έναν κρατικό δρώντα ο οποίος δεν θα δίσταζε να προχωρήσει σε τέτοιου είδους μεθόδους προκειμένου να αποσταθεροποιήσει το ελληνικό εθνοκρατικό σύστημα.

Η εξέταση επομένως, του κατά πόσο και αν οι Μ.Κ.Ο. μέσω της επιχειρησιακής τους δράσης στο Αιγαίο, συνετέλεσαν στην διόγκωση των μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα, αποτελεί ένα ζήτημα κρίσιμης σημασίας τόσο για την εσωτερική κοινωνική συνοχή της χώρας όσο και για την εσωτερική ασφάλεια. Είναι εμφανές εξάλλου, πως το Αιγαίο αποτελεί ένα πεδίο υποσυστημικής αντιπαράθεσης των εθνοκρατικών δρώντων της Ελλάδας και της Τουρκίας, με τις Μ.Κ.Ο. να παρεμβάλλουν στην σύγκρουση ως ένας τρίτος μη κρατικός δρών, του οποίου η δράση δύναται με τα επιστημολογικά «εργαλεία» της γεωπολιτικής να προσδιοριστεί και να μετρηθεί.

Οι Μ.Κ.Ο. να τονιστεί πως διαθέτουν μία πολύ μεγάλη γκάμα εργαλείων προκειμένου να επηρεάζουν τόσο αποφάσεις διεθνών οργανισμών, όσο και να ασκούν πολιτικές, διπλωματικές και κοινωνικές πιέσεις προς τους κρατικούς δρώντες. Αυτό μας δίνει να καταλάβουμε, πως η ανάληψη επιχειρησιακών δράσεων εκ μέρους τους αποτελεί μια αναβάθμιση του παραδοσιακού τους ρόλου, ως μέρος της κοινωνίας των πολιτών, και τις καθιστά αυτόματα ως κρίσιμους δρώντες στο σύγχρονο διεθνές σύστημα.

Παράλληλα θα εξεταστεί και ο υπερσυστημικός ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον εμπλέκεται σε θέματα διαχείρισης του μεταναστευτικού ζητήματος κυρίως μέσω του οικονομικού και διπλωματικού πυλώνα, εφόσον επιδιώκει προσέγγιση και με τους δύο κρατικούς δρώντες της περιοχής του Αιγαίου. Θα εξεταστεί επίσης το κατά πόσο επηρεάζει σε νομικό επίπεδο τις κινήσεις των κρατών, ειδικά στα θέματα διάσωσης στην θάλασσα καθώς και στην ασφάλεια των συνόρων.

Αξιοποιώντας την μέθοδο της γεωπολιτικής, και δη του ερευνητικού προγράμματος της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, θα επιχειρηθεί μέσω της χρήσης μαθηματικών εργαλείων, η ποσοτικοποίηση της δράσης αυτής και εν συνεχεία η συσχέτιση των αριθμητικών δεδομένων, προκειμένου να προκύψει ένα γεωπολιτικό υπόδειγμα που να οδηγεί στα ασφαλέστερα συμπεράσματα. Εξάλλου, η γεωπολιτική ως μέθοδος προερχόμενη από την γεωγραφία δύναται να αποτυπώσει αντικειμενικά και ψυχρά, όλες τις ανθρώπινες διεργασίες που συντελούν στην ανακατανομή της ισχύος, μακριά από θεωρητικές προσεγγίσεις και ιδεολογικές ερμηνείες που στερούνται επιστημολογικής δομής⁴, και ενέχουν μεγάλες δόσεις υποκειμενικότητας.

⁴ Ιωάννης Θ. Μάζης, *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής: Το νεοθετικιστικό πλαίσιο*, Παπαζήσης, Αθήνα 2012, σ.235.

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα εργασία αποτελεί ένα συνδυασμό πρωτογενών και δευτερογενών πηγών, των οποίων τα συμπεράσματα αξιοποιήθηκαν συνδυαστικά, προκειμένου να υπάρξει μια σύνθεση πληροφοριών η οποία να οδηγεί στην όσο το δυνατόν καλύτερη κατάρτιση του γεωπολιτικού υποδείγματος τάσεων ανακατανομής ισχύος, σύμφωνα με την μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης.

Κατ' αρχήν, αξιοποιήθηκε η βασική βιβλιογραφία της γεωπολιτικής επιστήμης, και ειδικότερα, του ερευνητικού προγράμματος (κατά την λακατιανή έννοια) της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, το οποίο αποτελεί την βασική μεθοδολογική προσέγγιση πάνω στην οποία στηρίχτηκε και θεμελιώθηκε η παρούσα εργασία. Ως εκ τούτου, τα εγχειρίδια του θεμελιωτή της ΣΓΑ, καθηγητού Ιωάννη Μάζη, αποτέλεσαν την κυρίαρχη πηγή άντλησης πληροφοριών για την γενικότερη κατασκευή του γεωπολιτικού υποδείγματος τάσεων ανακατανομής ισχύος, αλλά και τον καθορισμό των βασικών εννοιών σύμφωνα με τις επιταγές της γεωπολιτικής μεθόδου. Παράλληλα, σημαντικές διευκρινίσεις παρείχαν οι παρουσιάσεις και οι σημειώσεις της Ξανθίππης Δωματιώτη, οι οποίες διασαφηνίζουν και επεξηγούν πολλά σημεία του ερευνητικού προγράμματος.

Είναι γεγονός πως οι προσεγγίσεις των ζητημάτων της παράνομης μετανάστευσης από κοινού με τα ζητήματα που προκύπτουν από τη δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.), υπό το πρίσμα της γεωπολιτικής και ιδιαίτερα στα θέματα εθνικής ασφάλειας, είναι περιορισμένες, κάτι που δείχνει πως το ζήτημα αυτό δεν έχει εξεταστεί με την δέουσα προσοχή, και αυτό ακριβώς το κενό επιχειρεί να καλύψει η παρούσα διπλωματική εργασία.

Κατά την διάρκεια της έρευνας, διαπιστώθηκε πως υπάρχει μια πληθώρα βιβλιογραφίας η οποία αναφέρεται στο ζήτημα των παράνομων μεταναστευτικών ροών, ως ζήτημα εθνικής ασφάλειας και εσωτερικής συνοχής των κρατών. Η βιβλιογραφική αναφορά στο συγκεκριμένο θέμα αποτελεί βασική προϋπόθεση της ανάλυσης, μιας και το όλο πλαίσιο δράσης των ΜΚΟ συντελείται ακριβώς γύρω από αυτό το ζήτημα. Ως εκ τούτου αξιοποιήθηκαν αριθμητικά στοιχεία τόσο από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, όσο και από την Ελληνική Αστυνομία, προκειμένου να διαπιστωθεί όχι μόνο ο αριθμός των πληθυσμιακών ροών, αλλά και το εθνολογικό τους

υπόβαθρο.

Σημαντική πηγή πληροφοριών, αποτελούν σαφώς οι εκθέσεις του καθηγητή Ιωάννη Κωτούλα, ο οποίος με συστηματικό τρόπο κατέγραψε σημαντικές πτυχές του ζητήματος της παράνομης μετανάστευσης, ως πρόβλημα εσωτερικής ασφάλειας των ευρωπαϊκών κρατών, και ειδικά όσον αφορά την Ελλάδα. Παράλληλα αξιοποιήθηκαν διάφορα επιστημονικά κείμενα, τα οποία καταγράφουν και αναλύουν την κατάσταση που λαμβάνει χώρα στο πεδίο των πληθυσμιακών ροών, ειδικά προς τις χώρες της Νότιας Ευρώπης, και δη της Ανατολικής Μεσογείου. Χαρακτηριστικό είναι δε, πως, ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας επικεντρώνεται στην Ιταλία, η οποία μαζί με την Ελλάδα, αποτελούν τις δύο βασικές πύλες εισόδου χιλιάδων παράνομων μεταναστών, προς την Ευρώπη. Παρατηρήθηκε, πως υπάρχει έλλειψη μελετών οι οποίες να επικεντρώνονται στην Ελλάδα, και να αναλύουν με συστηματικό τρόπο την διόγκωση του φαινομένου, αλλά και να το προσεγγίζουν ως πραγματικά πρόβλημα εσωτερικής ασφάλειας. Παρόλα αυτά, γίνονται αρκετές αναφορές όσον αφορά την γενικότερη κατάσταση που επικρατεί από το 2015 και μετά, ειδικά όσον αφορά τον πληθυσμιακό όγκο, και τέτοιες πληροφορίες αξιοποιήθηκαν προκειμένου να αποδοθεί η μεγάλη εικόνα του ζητήματος.

Επίσης σημαντικές πληροφορίες αντλήθηκαν από τις μελέτες της Kelly Greenhill οι οποίες αφορούσαν την συστηματική εργαλειοποίηση των μεταναστευτικών ροών και πως αυτές αξιοποιούνται από κρατικούς δρώντες προκειμένου να ασκήσουν γεωστρατηγικά αποτελέσματα σε κράτη-στόχους, καθώς και του τρόπους εφαρμογής τέτοιων στρατηγικών υβριδικού πολέμου.

Ο βασικός όγκος της βιβλιογραφίας αφορά σαφώς το ζήτημα της δράσεως των διαφόρων ΜΚΟ, ειδικά δε, όσον αφορά την δραστηριότητα τους στο πεδίο της Μεσογείου, μέσω της ανάληψης επιχειρήσεων Έρευνας & Διάσωσης. Οι ΜΚΟ αποτελούν έναν από τους πολλούς παράγοντες που εμπλέκονται στο ζήτημα των μεταναστευτικών ροών, χωρίς να έχει μελετηθεί σε βάθος ο τρόπος εμπλοκής τους και ο βαθμός επιρροής που ασκούν τόσο προς τα κράτη όσο και προς τους διεθνείς οργανισμούς. Αξιοποιήθηκε βιβλιογραφία, η οποία αναφέρεται στον τρόπο δράσης και οργάνωσης των διαφόρων ΜΚΟ, προκειμένου να διαπιστωθούν τόσο τα κίνητρα δράσης, όσο και το πλαίσιο λειτουργίας των, μιας και υπήρξε μια διόγκωση των δραστηριοτήτων τους εξαιτίας της έκρηξης τους φαινομένου των πληθυσμιακών ροών προς την Ευρώπη. Η βιβλιογραφία στην προκειμένη φάση αφορά στον τρόπο λειτουργίας των ΜΚΟ γενικά ως παράγοντες της λεγόμενης κοινωνίας των πολιτών,

προκειμένου να εξεταστεί ο παρεμβατικός και αναβαθμισμένος ρόλος που έχουν μέσα στις σύγχρονες κοινωνίες.

Παρατηρήθηκε πως υπάρχει μεγάλο κενό στην βιβλιογραφία, όσον αφορά την εμπλοκή των διαφόρων ΜΚΟ στο Αιγαίο Πέλαγος, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο αυτές πιθανώς να συνετέλεσαν στην επιδείνωση του φαινομένου των παράνομων εισόδων. Ως εκ τούτου, αξιοποιήθηκαν πολλά δημοσιεύματα του ελληνικού Τύπου, τα οποία κατέγραψαν πολλαπλές επιχειρήσεις των αρχών ασφαλείας στην Ελλάδα, οι οποίες στόχευαν μέλη των διαφόρων ΜΚΟ, ως συμμετόχους σε επιχειρήσεις διευκόλυνσης εισόδου παράνομων μεταναστών, καθώς και για συνεργασία με δίκτυα διακινητών, όπως και για περιπτώσεις κατασκοπείας. Η ασχολία των κυρίαρχων μέσων με τις ΜΚΟ περιορίζεται μόνο σε περιπτώσεις που προέκυπταν ζητήματα ποινικής ευθύνης των μελών τους, και δεν υπάρχει κάποια εκτενής μελέτη ή δημοσιογραφική έρευνα που να αποκαλύπτει την μεγάλη εικόνα για τις δραστηριότητες των ΜΚΟ ειδικά από το 2015 και μετά. Παρόλα αυτά, τα δημοσιεύματα βοήθησαν στο να στοιχειοθετηθεί για τις ανάγκες της εργασίας ένα συνολικό «προφίλ» των τρόπων με τους οποίους έδρασαν στην περιοχή του Αιγαίου.

Ασφαλώς η πιο επίπονη ερευνητική προσπάθεια καταβλήθηκε στην περίπτωση της κατάρτισης του γεωπολιτικού υποδείγματος, εφόσον δεν υπήρχαν καθόλου διαθέσιμα στοιχεία τόσο για τον αριθμό όσο και για τον αριθμό των συνολικών επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης των ΜΚΟ το Αιγαίο. Για αυτό το λόγο, επιχειρήθηκε ένας ,κατά προσέγγιση, καθορισμός τόσο του αριθμού των εμπλεκόμενων ΜΚΟ, όσο και του συνολικού χρονικού διαστήματος κατά τα οποία επιχειρούσαν στον θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου.

Για τον καθορισμό αυτό αξιοποιήθηκαν συνδυαστικά πληροφορίες οι οποίες εξήχθησαν τόσο από τις ιστοσελίδες των συγκεκριμένων ΜΚΟ, όσο και από τα στοιχεία που αποκαλύφθηκαν στα διάφορα άρθρα του τύπου, όσο και από τους χάρτες και τις πληροφορίες της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα. Γίνεται αντιληπτό πως η πρόσβαση σε ακριβή στοιχεία τέτοιου είδους ήταν πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθεί τουλάχιστον στα πλαίσια μιας πανεπιστημιακής εργασίας, μιας και πολλά εμπίπτουν σε απόρρητες πληροφορίες, επομένως καταβλήθηκε η κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να διαπιστωθεί η τάση του γεωπολιτικού παράγοντα καθώς αυτό ενδιαφέρει πρωτίστως την γεωπολιτική ανάλυση.

Σε γενικές γραμμές λόγω της πολυπλοκότητας του ζητήματος, επιχειρήθηκε μια συνθετική προσέγγιση των διαφόρων διαθέσιμων πηγών, καθώς το ζήτημα της έρευνας και διάσωσης προϋπέθετε τον συνδυασμό του ισχύοντος νομικού πλαισίου από κοινού με τις ενέργειες των ΜΚΟ στο συγκεκριμένο πεδίο, κάτι που κατέστη δυνατό με την αξιοποίηση των ελληνικών δημοσιευμάτων που αναφέρονται στο ζήτημα αυτό. Στην περίπτωση δε της Τουρκίας, το να αντληθούν πηγές για την εκεί δράση των ΜΚΟ ήταν ακόμα πιο δύσκολο, εφόσον η βιβλιογραφία αλλά και η αρθρογραφία είναι πολύ περιορισμένες.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 Περιγραφή της εφαρμοσθείσας μεθοδολογίας

Η παρούσα εργασία βασίζεται στο μεθοδολογικό υπόβαθρο της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης (ΣΓΑ), όπως αυτή έχει διατυπωθεί και οριστεί από τον καθηγητή Ιωάννη Μάζη. Κατά τον ορισμό που ο ίδιος δίνει μέσα από τα γραπτά του, η γεωπολιτική είναι εκείνη η γεωγραφική μέθοδος η οποία «ασχολείται με την μελέτη, καταγραφή, και πρόβλεψη των ανακατανομών ισχύος και καταλήγει πάντοτε στην δημιουργία αντίστοιχου υποδείγματος τάσεων». Μας δίνει επομένως την δυνατότητα να διαγιγνώσκουμε τις αναπτυσσόμενες τάσεις, και παράλληλα να προβλέπουμε την δυναμική στους στον χώρο και τον ομοιογενή χρόνο.⁵ Η συγκεκριμένη μέθοδος χάρις την διεπιστημονική της προσέγγιση, επιτρέπει την ενσωμάτωση εργαλείων ποσοτικοποίησης, προκειμένου να ερευνηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των τεσσάρων βασικών πυλώνων οι οποίοι συνιστούν την ισχύ που εκδηλώνεται σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό σύμπλοκο.⁶

Οι πυλώνες αυτοί καθορίζονται συγκεκριμένα ως: α) Η Οικονομία, Όπου περιλαμβάνει δείκτες οικονομικής φύσεως (ΑΕΠ, Κατά κεφαλήν εισόδημα, εμπορικό ισοζύγιο, ανεργία κ.α.), β) η Άμυνα/Ασφάλεια, που περιλαμβάνει δείκτες αμυντικής φύσεως (κατανομή όπλων ανά επιφάνεια, ισχύς πλήγματος, τεχνολογικούς δείκτες, ασύμμετρες απειλές κ.α.), γ) η Πολιτική, που περιλαμβάνει δείκτες πολιτικής φύσεως (σύστημα διακυβέρνησης, σταθερότητα, σχέσεις κέντρου-περιφέρειας), και δ) ο Πολιτισμός/Πληροφορία, που περιλαμβάνει δείκτες πολιτισμικής φύσεως (παιδεία, ποιότητα εκπαίδευσης, επιρροή πολιτισμικών προτύπων, εθνοτικοί/πολιτισμικοί παράγοντες).⁷

Η Γεωπολιτική, σε αντίθεση με τον υποτομέα των Διεθνών Σχέσεων ο οποίος αδυνατεί να συστήσει μια Γενική Θεωρία, η οποία θα ερμηνεύει την συμπεριφορά των πόλων διεθνούς ισχύος,⁸ διαθέτει μια μεγάλη γκάμα επιστημονικών αναλυτικών εργαλείων, τα οποία της επιτρέπουν να απαλλαγεί από το γενικό πλαίσιο των θεωρητικών αδυναμιών που παρουσιάζει

⁵ Ιωάννης Θ. Μάζης, Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής: Το νεοθετικιστικό πλαίσιο, Παπαζήσης, Αθήνα 2012, σ.354.

⁶ Ιωάννης Θ. Μάζης, Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων, σ.396-398.

⁷ Ιωάννης Θ. Μάζης, Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων, σ.398-399.

⁸ Ιωάννης Θ. Μάζης, Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων, σ.233-234.

ο κλάδος των Διεθνών Σχέσεων. Βασικό αξίωμα της είναι πως καθιστά τα πάντα μετρήσιμα, πάντα στα πλαίσια των ανθρωπίνως αποδεκτών αποκλίσεων ακρίβειας και υποκειμενισμού.⁹ Ως δυναμική και συσχετιστική μέθοδος, η Γεωπολιτική δύναται να παράξει διεθνή θεωρία, εφόσον προσφέρει μια ορθολογιστική αντιμετώπιση των πραγμάτων, μέσω της ανάλυσης και της σύνθεσης των δομών και λειτουργιών του διεθνούς συστήματος, προκειμένου να διαπιστωθεί η αντίστοιχη συσώρευση ισχύος σε διεθνείς δρώντες οι οποίοι προσδιορίζονται γεωγραφικά.¹⁰

Θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι η Γεωπολιτική ως κλάδος της Γεωγραφίας σύμφωνα με τον Pierr Marie Gallois «είναι η μελέτη των υπαρχουσών σχέσεων μεταξύ μιας διεθνούς πολιτικής ισχύος και του γεωγραφικού πλαισίου εντός του οποίου αυτή ασκείται».¹¹ Διαπιστώνουμε δηλαδή πως σαν μεθοδολογικό εργαλείο, η γεωπολιτική θα μας επιτρέψει να εξετάσουμε όλα τα ζητήματα στρατηγικής και ασκήσεως ισχύος στο υπό εξέταση γεωγραφικό πλαίσιο.

Όσον αφορά το επιστημολογικό υπόβαθρο της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, αντλεί από την οικονομική γεωγραφία, η οποία μαζί με την ανάλυση χώρου καθορίζει με επιστημονικά κριτήρια και την απαραίτητη αυστηρότητα, το περιεχόμενο της μελέτης του διεθνούς γίνεσθαι υπό το πρίσμα πάντα της ισχύος.¹² Η ισχύς κατέχει κεντρική θέση στην γεωπολιτική ανάλυση, καθώς είναι μια έννοια που γίνεται αντιληπτή από τους διάφορους δρώντες με άμεσο τρόπο, και χαράσσεται πάντα με γεωγραφικά κριτήρια. Παράλληλα, η ΣΓΑ αντλεί σαφώς από τον διεθνολογικό νεοθετικισμό, οι επιταγές του οποίου διατείνονται πως υπάρχουν κάποιες μήτρες συμπεριφοράς, υψηλής στατιστικής επαναληψιμότητας, οι οποίες με την εφαρμογή της κατάλληλης μεθοδολογίας δύνανται να εξηγήσουν αποτελεσματικά τα διεθνή φαινόμενα.¹³

Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση, ως ερευνητικό πρόγραμμα, πληροί τα δύο βασικά κριτήρια τόσο της διαψευσιμότητας (κατά Πόπερ), όσο και της προβλεπτικής ικανότητας (κατά Λάκατος) εξαιτίας του μαθηματικού της υπόβαθρου¹⁴. Διαθέτει λακατοσιανή δομή μιας

⁹ Ιωάννης Θ. Μάζης, *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων*, σ.341-342.

¹⁰ Ιωάννης Θ. Μάζης, *Γεωπολιτική: Η Θεωρία και η Πράξη*, Παπαζήσης, Αθήνα 2002, σ.41.

¹¹ Ι.Θ.Μάζης, *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής*, σ.352.

¹² Ξανθίπη Μ. Δωματιώτη (2017), *Εισαγωγή στην Θεωρία: Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση*(Διάλεξη), Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 26 Νοεμβρίου, δ.17

¹³ Ξανθίπη Μ. Δωματιώτη, *Εισαγωγή στην Θεωρία*, δ.18

¹⁴ Ιωάννης Θ. Μάζης, *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων*, 359-360.

και περιλαμβάνει έναν σκληρό πυρήνα θεμελιωδών υποθέσεων, καθώς και αντίστοιχη θετική και αρνητική ευρετική, οι οποίες καθοδηγούν τον ερευνητή, ενώ παράλληλα οι επικουρικές υποθέσεις του προγράμματος δύνανται να τεθούν σε έλεγχο με σκοπό την προσαρμογή ή την αναπροσαρμογή τους σε περίπτωση που παρουσιαστούν νέα καινοφανή εμπειρικά δεδομένα.¹⁵

Οι δύο βασικές θεμελιώδεις υποθέσεις είναι πρώτον, πως τα χαρακτηριστικά των χώρων ενός γεωγραφικού συμπλόκου είναι μετρήσιμα ή είναι δυνατόν να καταστούν μετρήσιμα, εξαιτίας των μετρήσιμων αποτελεσμάτων τα οποία παράγουν, και δεύτερον, η ύπαρξη άνω των δύο πόλων οι οποίοι αυτοπροσδιορίζονται και ετεροπροσδιορίζονται ομοιόμορφα και ταυτόσημα ως προς το διεθνές περιβάλλον, και χαρακτηρίζονται από κοινή συστημική σχέση.¹⁶

Δεδομένης επομένως της σύγχρονης πραγματικότητας η οποία χαρακτηρίζεται πλέον από μετρήσιμα δεδομένα (γεωλογικά, γεωφυσικά, γεωοικονομικά, γεωπολιτισμικά κ.ο.κ), τα οποία εντάσσονται στο πλαίσιο ανάλυσης, αξιολόγησης και μελέτης¹⁷, το ερευνητικό πρόγραμμα της ΣΓΑ, θα μας επιτρέψει να απορρίψουμε την ασαφή και δημοσιογραφική παρουσίαση των πραγμάτων, και να προχωρήσουμε στην καλύτερη δυνατή πρόβλεψη και κατάρτιση γεωστρατηγικής συνθέσεως, με τα καλύτερα δυνατά συμπεράσματα.¹⁸

Επομένως, η γεωπολιτική μέθοδος έχει ως βασικό σημείο αναφοράς την χωρικότητα και τον γεωγραφικό προσδιορισμό όλων των φυσικών και ανθρωπογενών διεργασιών που συντελούνται στην γήινη επιφάνεια. Έτσι υπάρχει ένας διαχωρισμός των γεωγραφικών χώρων σύμφωνα με την θέση τους όσον αφορά την διαλεκτική διαδικασία, εάν δηλαδή αποτελούν το διαλεκτικό αίτιο ή το διαλεκτικό αιτιατό. Ως εκ τούτου, η αρχή αυτή μας δίνει τέσσερα είδη χώρων¹⁹:

Α) Τους Πρωτογενείς, αιτιακούς υποδομικούς χώρους, οι οποίοι χωρίζονται σε δύο υποχώρους, i) τον Φυσικό Χώρο, ο οποίος είναι αιτιακός υποδομικός, και περιλαμβάνει το σύνολο των φυσικών στοιχείων (χλωρίδα, πανίδα, κλίμα, φυσικούς πόρους κ.α.) και ii) τον Στοιχειώδη Ανθρωποχώρο, ο οποίος είναι και αυτός διαλεκτικώς πρωτογενής και άρα

¹⁵ Ξανθίπη Μ. Δωματιώτη, Εισαγωγή στην Θεωρία, δ.29.

¹⁶ Ιωάννης Θ. Μάζης, Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων, σ.365.

¹⁷ Ιωάννης Θ. Μάζης, Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων, σ.341.

¹⁸ Ξανθίπη Μ. Δωματιώτη, Εισαγωγή στην Θεωρία, δ.39.

¹⁹ Ιωάννης Θ. Μάζης, Γεωπολιτική, σ.34-37.

αιτιακός – υποδομικός, και περιλαμβάνει το σύνολο των ανθρωποστοιχείων (πληθυσμιακές συγκεντρώσεις, φυλές, δημογραφικές μετακινήσεις, αλλαγές κ.α.).

Β) Τους Δευτερογενείς, οι οποίοι είναι αιτιακοί υπερδομικοί και χωρίζονται επίσης σε δύο είδη υποχώρων. Ι) Τον Πολιτικό Χώρο, διαλεκτικώς δευτερογενής υπερδομικός, ο οποίος παράγεται διαλεκτικά από της διαντιδράσεις συντήρησης, αναπαραγωγής και εξέλιξης των συστημάτων υλικής και άυλης παραγωγής με τους εκάστοτε κοινωνικούς σχηματισμούς, και ii) Τον Οικονομικό Χώρο, διαλεκτικώς δευτερογενής επίσης, ο οποίος προκύπτει ως προϊόν των διαντιδράσεων μεταξύ του φυσικού και ανθρωπογενούς χώρου, από τις οποίες προέκυψαν κατ' αρχήν οι οικονομικές δομές παραγωγής.

Γ) Τους Τριτογενείς, οι οποίοι ανήκουν και αυτοί στους αιτιακούς υπερδομικούς χώρους και διακρίνονται εξίσου σε δύο είδη υποχώρων, Ι) Στον Πολιτισμικό Χώρο, ως προϊόν διαλεκτικής σύνθεσης του Οικονομικού με τον Πολιτικό χώρο και ii) Τον Εθνικοκρατικό / Εθνοτικοκρατικό χώρο, ως προϊόν διαλεκτικής σύνθεσης του Πολιτικού με τον Πολιτισμικό χώρο.

Δ) Τους Συνθετικούς Χώρους, διαλεκτικώς ανωτέρας τάξεως, οι οποίοι διακρίνονται σε ii) Πλήρεις Συνθετικούς, ως το σύνολο των πρωτογενών, δευτερογενών και τριτογενών χώρων και σε ii) Ειδικούς Συνθετικούς χώρους, ως προϊόν αλληλοεπικάλυψης των πρωτογενών χώρων (φυσικού, ανθρωποχώρου) και των χαρακτηριστικών αυτών.

Επομένως, λόγω της επιστημονικής στιβαρότητας του ερευνητικού προγράμματος της γεωπολιτικής, θεωρήθηκε το πλέον αξιόπιστο μεθοδολογικό πλαίσιο πάνω στο οποίο στήθηκε η συγκεκριμένη εργασία, ώστε να εξαχθούν τα καλύτερα δυνατά συμπεράσματα από την περαιτέρω ανάλυση.

2.2 Ανάλυση του θέματος σύμφωνα με την ορολογία της ΣΓΑ

Σύμφωνα με τις επιταγές του ερευνητικού προγράμματος της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, ο τίτλος είναι αυτός ο οποίος ορίζει τα δεδομένα του προβλήματος. Έτσι ο ερευνητής καλείται να ορίσει: τα όρια του γεωγραφικού συμπλόκου, που αποτελεί το γεωγραφικό πεδίο της ανάλυσης, τον προς μελέτη χώρο του συμπλόκου, όπου εκεί συντελείται η δράση του γεωπολιτικού παράγοντος, και τέλος τον προαναφερθέντα γεωπολιτικό παράγοντα, του οποίου η συμπεριφορά δύναται να επηρεάσει την κατανομή

ισχύος στο εσωτερικό ή και στο εξωτερικό του συγκεκριμένου συμπλόκου.²⁰

Μέσω της αναλύσεως του τίτλου της παρούσας εργασίας ορίζονται επομένως τα παρακάτω:

1. Ως Γεωπολιτικός Παράγοντας, ο οποίος επηρεάζει την ανακατανομή ισχύος στο υπό εξέταση σύμπλοκο, ορίζεται η δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στο πεδίο των επιχειρήσεων Έρευνας και Διάσωσης, η οποία προκύπτει ως αποτέλεσμα των αυξημένων μεταναστευτικών ροών προς την Ευρωπαϊκή Ήπειρο.

2. Το Γεωπολιτικό Σύμπλοκο είναι η ευρύτερη Μέση Ανατολή και δημογραφική περιφέρεια της Ευρώπης.

3. Το Γεωπολιτικό Σύστημα στο οποίο εστιάζεται η ανάλυση είναι το Αιγαιακό Σύστημα, το οποίο αποτελείται από τους εθνοκρατικούς δρώντες της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η ανάλυση εστιάζεται εκεί τόσο λόγω των αυξημένων μεταναστευτικών ροών στην Ανατολική Μεσόγειο, όσο και κυρίως για την εστίαση της δράσης των ΜΚΟ στο συγκεκριμένο γεωγραφικό πλαίσιο.

4. Ως Υποσυστημικοί δρώντες, βάση της δράσεως του επιλεγθέντος γεωπολιτικού παράγοντα ορίζονται ακολούθως,

- i. Υποσύστημα 1: Ο εθνοκρατικός δρών της Ελλάδας
- ii. Υποσύστημα 2: Ο εθνοκρατικός δρών της Τουρκίας

5. Ο Υπερσυστημικός δρών είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία επηρεάζει το ορισθέν σύστημα, εξ αφορμής βεβαίως του φαινομένου της μαζικής μετανάστευσης.

6. Η δράση και η λειτουργία του γεωπολιτικού παράγοντα θα αναλυθεί εντός των γεωπολιτικών πυλώνων ισχύος του Πολιτισμού/Πληροφορίας και της Άμυνας/Ασφάλειας.

i. Για τον πυλώνα Πολιτισμού/Πληροφορίας θα χρησιμοποιηθούν οι γεωπολιτικοί δείκτες των διαμενόντων μεταναστών στην Τουρκία, καθώς και οι εισελθόντες μετανάστες στην Ελλάδα για την δεκαετία 2011-2021. Επίσης θα αξιοποιηθούν και οι δείκτες που απεικονίζουν τις θαλάσσιες και χερσαίες ροές προς την Ελλάδα για τα έτη 2015-2021.

ii. Για τον πυλώνα Άμυνας/Ασφάλειας θα χρησιμοποιηθεί ο γεωπολιτικός δείκτης των επιχειρήσεων Έρευνας και Διάσωσης από πλευράς των ΜΚΟ.

²⁰ Ιωάννης Θ. Μάζης, Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων, σ.368-369.

2.3 Περιγραφή της Έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με την αξιοποίηση πρωτογενών και κυρίως δευτερογενών πηγών, οι οποίες περιελάμβαναν επιστημονική βιβλιογραφία, όσο και αρθρογραφία από έγκυρες ιστοσελίδες, καθώς και αξιοποίηση δεδομένων από εκθέσεις και στατιστικά στοιχεία φορέων και οργανισμών. Το θέμα το οποίο πραγματεύεται η παρούσα εργασία απαιτούσε τον συνδυασμό στοιχείων τα οποία θα αφορούσαν τόσο την χρήση δεδομένων αναφορικά με την κατάσταση του φαινομένου της μαζικής παράνομης μετανάστευσης, όσο και αντίστοιχων για την δράση των ΜΚΟ, οι οποίες αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για ζητήματα διαχείρισης της μεταναστευτικής κρίσης. Προκειμένου να εξαχθεί μια συνολική εικόνα, οι δύο αυτοί παράγοντες έπρεπε να εξεταστούν από κοινού και να υπάρξει μια όσο το δυνατόν πιο ακριβής συσχέτιση μεταξύ τους, εφόσον ο ένας αποτελεί προϊόν της ύπαρξης του άλλου.

Παράλληλα ήταν αναγκαίο να παρατεθούν και κάποια στοιχεία νομολογίας και κανονιστικού πλαισίου, εφόσον η εργασία επικεντρώνεται στο επιχειρησιακό πλαίσιο της Έρευνας και Διάσωσης από πλευράς των ΜΚΟ. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα τα οποία κλήθηκε η εργασία να απαντήσει είναι: α) του κατά πόσο οι ΜΚΟ συνιστούν παράγοντα του οποίου η δράση συνιστά καταλύτη για τις μεταναστευτικές ροές και β) εάν και εφόσον η Τουρκία, ως μέρος του εξεταζόμενου γεωπολιτικού συστήματος ευνοείται γεωστρατηγικά από την δράση των ΜΚΟ εις βάρος του έτερου μέρους, δηλαδή της Ελλάδας.

Η ανάλυση επομένως ξεκινάει από την γενικότερη επισκόπηση του φαινομένου της μαζικής μετανάστευσης προς την ευρωπαϊκή ήπειρο, και συγκεκριμένα μέσω της ευρύτερης δημογραφικής της περιφέρειας, δηλαδή της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής, και επικεντρώνεται στην συνέχεια στο σύστημα του Αιγαίου, όπου εκεί παρατηρείται μια εξέχουσα δράση από πλευράς των ΜΚΟ, οι οποίες έχουν τα μέσα για να διεξάγουν επιχειρήσεις Έρευνας και Διάσωσης στην ευρύτερη περιοχή γύρω από τα ελληνικά νησιά και βραχονησίδες.

Έπειτα γίνεται εστίαση στους δύο κρατικούς δρώντες που συνιστούν το Αιγαιακό Σύστημα, δηλαδή την Ελλάδα και την Τουρκία, όπου εκεί πέρα από την περιγραφή της δράσης των ΜΚΟ στον εκάστοτε γεωγραφικό χώρο του κάθε δρώντος, αναλύονται ταυτόχρονα και όλες οι γεωστρατηγικές παράμετροι που ενέχει το ζήτημα της παράνομης μετανάστευσης, ειδικά δε στην περίπτωση της Τουρκίας, για την οποία γίνεται η υπόθεση πως αξιοποιεί τόσο τις παράνομες εισόδους πληθυσμών προς την Ελλάδα, όσο και την γενικότερη δραστηριότητα των ΜΚΟ που δρουν στον Αιγαιακό χώρο.

Ως επιστέγασμα της όλης ανάλυσης, προκύπτει το γεωπολιτικό υπόδειγμα όπου εκεί αξιοποιούνται κάποια βασικά μαθηματικά εργαλεία συσχέτισης, κανονικοποίησης, και στάθμισης των αριθμητικών στοιχείων που μπόρεσαν να αντληθούν κατά την διάρκεια της έρευνας, προκειμένου να εξαχθεί ένα γενικότερο συμπέρασμα όσον αφορά την τάση και τις δυναμικές που αναπτύσσονται στο συγκεκριμένο γεωγραφικό πλαίσιο.

2.4 Ερευνητικοί Περιορισμοί

Βασικός ερευνητικός περιορισμός που διέπει την παρούσα εργασία είναι σαφώς η έλλειψη ακριβών αριθμητικών στοιχείων όσον αφορά το συνολικό αριθμό των επιχειρήσεων Ε&Δ που πραγματοποιήθηκαν στον Αιγαιακό χώρο από τις διάφορες ΜΚΟ. Ως εκ τούτου, επιχειρήθηκε μια κατά προσέγγιση εκτίμηση του συνολικού χρονικού διαστήματος, κατά το οποίο συγκεκριμένες ΜΚΟ δρούσαν επί του πεδίου, μέσω ανοικτών δημοσιογραφικών πηγών, οι οποίες αφορούσαν κατά κύριο λόγο την εμπλοκή των ΜΚΟ σε παράνομες δραστηριότητες.

Επίσης σε αυτό βοήθησαν και κάποια στοιχεία από εκθέσεις ευρωπαϊκών οργανισμών όπως η Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (FRA) όσο και από επιμέρους επιστημονικά άρθρα προκειμένου μέσω συσχέτισης στον στοιχείων να εξαχθεί ένα συμπέρασμα για το ποιες και πόσες ήταν οι Μ.Κ.Ο.

Άλλος περιορισμός αποτελεί η έλλειψη ερευνών και βιβλιογραφικών αναφορών όσον αφορά την γενικότερη κατάσταση στο Αιγαίο, αναφορικά με το ζήτημα της δράσεως γενικά των Μ.Κ.Ο. στον ελληνικό χώρο. Η έλλειψη πηγών καθιστά την συγκεκριμένη διπλωματική εργασία ως μία από τις λίγες προσπάθειες που επιχειρήθηκαν για την γεωπολιτική προσέγγιση ζητημάτων που αφορούν την επίδραση μη κρατικών δρώντων όπως οι Μ.Κ.Ο., στο

συγκεκριμένο γεωγραφικό πλαίσιο.

Επίσης υπάρχει μια αμφιθυμία μεταξύ των αριθμητικών στοιχείων που αφορούν τους αριθμούς ατόμων που έχουν εισρεύσει στα ευρωπαϊκά εδάφη, εφόσον η διαδικασία καταγραφής των εισελθόντων αποτελεί μια ιδιαίτερα δύσκολη και επίπονη διαδικασία, επομένως λαμβάνεται υπόψη ο περιορισμός που αφορά τον καθορισμό του ακριβούς μεγέθους του φαινομένου που έλαβε χώρα, ειδικά μέσω των θαλάσσιων διαδρόμων.

ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

3.1 Η παράνομη μετανάστευση ως ζήτημα εθνικής ασφάλειας

Οι μεταναστευτικές ροές ως κοινωνικό και ευρύτερα γεωπολιτικό φαινόμενο, αποτελούν μια σύγχρονη πρόκληση ασφαλείας για τα ευρωπαϊκά κράτη, εφόσον η μαζικότητα τους αλλά κυρίως κάποια συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους, άμεσα συνδεδεμένα με τον πυλώνα πολιτισμού/πληροφορίας, τις καθιστούν εν δυνάμει υβριδικές απειλές, ειδικά δε, αν αποτελέσουν αντικείμενο γεωστρατηγικής εργαλειοποίησης από έτερους κρατικούς ή μη δρώντες.

Όπως ειπώθηκε και στην εισαγωγή, τα γεωγραφικά σύμπλοκα προέλευσης των μεταναστευτικών ροών προς την ευρωπαϊκή ήπειρο είναι αυτά της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής, όπως και αυτό της Υποσαχάριας Αφρικής. Συγκεκριμένα, οι βασικοί οδοί εισόδου για τις μεταναστευτικές μετακινήσεις έχουν καταδειχτεί η Κεντρική Μεσόγειος με κύρια χώρα-σταθμό την Ιταλία, κυρίως μέσω των παραλίων της Λιβύης, η Ισπανία μέσω Μαρόκου και η Ανατολική Μεσόγειος όπου το Αιγαίο με το σύμπλεγμα των νησιών του αποτελεί τον βασικό ενδιάμεσο κόμβο μετάβασης προς την Ευρωπαϊκή Ένωση (**Χάρτης 2**). Στο Αιγαιακό Σύστημα, ακριβώς λόγω του κατακερματισμένου γεωγραφικού ανάγλυφου, οι ροές παρουσιάζουν μεγάλη διασπορά, αφενός λόγω της δυσκολίας να ελεγχθεί αποτελεσματικά ένας τέτοιος χώρος, όσο και της ενορχηστρωμένης δράσης, εν πολλοίς, από την Τουρκία όπως θα καταδειχθεί και παρακάτω (**Χάρτης 4**).

Αυτό σημαίνει πως η συντριπτική πλειοψηφία των εισελθόντων παράνομων μεταναστών προέρχεται από πολιτισμικά περιβάλλοντα όπου κυριαρχεί το Ισλάμ το οποίο καθορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τα ταυτοτικά όσο και τα αυτοαναφορικά χαρακτηριστικά των πληθυσμών αυτών. Το ποιοτικό αυτό χαρακτηριστικό, όταν συνδυάζεται με την μαζική εισδοχή, δύναται υπό προϋποθέσεις να διαταράξει την κοινωνική συνοχή κρατών, των οποίων οι πολιτισμικές ταυτότητες έρχονται σε σύγκρουση με το αντίστοιχο πολιτισμικό υπόβαθρο των εισελθόντων.²¹ Όπως αναφέρει και ο Ιωάννης Μάζης, «Η πολιτισμική πτυχή είναι η ισχυρότερη από πλευράς ασκήσεως επιρροής και δημιουργίας συμπαγέστερων σφαιρών επιρροής, και περιλαμβάνει μεταβλητές όπως το φαινόμενο του γλωσσικού

²¹ Ioannis P. Sotiropoulos, The Mass Migration as a Hybrid Threat to European Security, Cyprus Center for European and International Affairs, 5/6/2020, p.4.

επεκτατισμού, τις θρησκευτικές ιδιομορφίες, διαφορές και ετερότητες, όπως και κοινωνικής και ανθρωπολογικής μορφής δεδομένα».²²

Όσον αφορά δε τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της Ευρώπης, παρουσιάζουν έντονα αντιδυτικά αισθήματα και τάσεις αποστασιοποίησης από την κοινωνική και πολιτισμική σφαίρα του ευρωπαϊκού εκκοσμηκευμένου χώρου, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα την απόρριψη της διαδικασίας ενσωμάτωσης από τις κοινωνίες υποδοχής, και κατ' επέκταση, την δημιουργία παράλληλων κοινωνιών. Η διαμόρφωση ενός πλαισίου ισλαμικών δραστηριοτήτων, συνδυαστικά πάντα με την αύξηση του σχετικού ποσοστού, μακροπρόθεσμα οδηγεί στην υπονόμευση της κυρίαρχης κουλτούρας, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει την αυξανόμενη δραστηριοποίηση ισλαμικών δρώντων εντός ευρωπαϊκού εδάφους.²³

Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του οριενταλιστή ιστορικού Bernard Lewis, ο οποίος αναφέρει στο βιβλίο του, *Ισλάμ η Πολιτική Γλώσσα*, πως για τους περισσότερους μουσουλμάνους το Ισλάμ αποτελεί την πλέον αποδεκτή, ειδικά σε περιόδους κρίσεις, βάση εξουσίας. Παράλληλα διευκρινίζει πως η πολιτική κυριαρχία δεν δύναται να ανταγωνιστεί για μεγάλη χρονική περίοδο, την θρησκευτική επίδραση του ισλαμικού πλαισίου, μιας και το τελευταίο, τουλάχιστον στα μάτια των συγκεκριμένων πληθυσμών, αντλεί περισσότερη νομιμότητα από τις υπόλοιπες ιδεολογικές και πολιτικές έννοιες του δυτικού κόσμου. Τελειώνει λέγοντας, πως, το Ισλάμ κινητοποιεί πολύ πιο αποτελεσματικά και δραστικά τους πληθυσμούς που μετέχουν στους κόλπους του, ειδικά δε, όταν πρόκειται για αντίθεση και αντίσταση απέναντι σε καθεστώτα τα οποία στερούνται νομιμότητας απέναντι στις θρησκευτικές επιταγές του. Με λίγα λόγια σε οτιδήποτε δεν είναι ισλαμικό.²⁴

Καθίσταται επομένως σαφές, πως η εισδοχή πληθυσμών, ισλαμικού πολιτισμικού πλαισίου, δημιουργεί έντονες αντιθέσεις στις κοινωνίες υποδοχής, ειδικά δε, εάν συνυπολογιστεί πως η ταυτοτική αναφορά κληροδοτείται στις επόμενες γενιές σε ένα ποσοστό που προσεγγίζει το 75%. Εάν σε αυτό προστεθεί και η αύξηση του σχετικού ποσοστού των μουσουλμάνων 4-6% από το 1990 και έπειτα, και συνυπολογισθούν οι δημογραφικές προβολές για την επόμενη τριακονταετία, γίνεται αντιληπτό πως το ζήτημα

²² Ιωάννης Θ. Μάζης, *Γεωπολιτική*, σ.38-39.

²³ Ιωάννης Ε. Κωτούλας, *Ο Πόλεμος κατά της Δύσης*, σ.110.

²⁴ Bernard Lewis, *Ισλάμ η Πολιτική Γλώσσα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2011, σ.23.

δύναται να αποτελέσει μια πρώτης τάξεως κοινωνική πρόκληση για τα ευρωπαϊκά κράτη.²⁵ Δεν πρέπει εξάλλου να διαφεύγει της προσοχής πως το πολιτισμικό σφρίγγος ενός κοινωνικού σχηματισμού τον καθιστά ικανό να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις εκείνες που θα προωθήσουν πολύ πιο δυναμικά αυτό που αντιλαμβάνεται ως εθνικό συμφέρον.²⁶

Η επίδραση πληθυσμών με έντονα αντιστικτικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά δύναται να επηρεάσει τόσο την κοινωνική όσο και την αμυντική πτυχή του εκάστοτε κράτους υποδοχής, εφόσον η μαζικότητα και η έντονη ιδεολογική αντίθεση προσδίδει στους εισελθόντες ασύμμετρα χαρακτηριστικά, καθιστώντας τους με αυτόν τον τρόπο ως υβριδική απειλή που συνδυάζει στοιχεία σκληρής και ήπιας ισχύος.²⁷ Η αξιοποίηση των πληθυσμιακών αυτών ροών ως γεωστρατηγικό εργαλείο από έναν τρίτο δρώντα, επιτρέπει στην συνεχή πρόκληση εντάσεων και βαθμιαίας δημογραφικής αλλαγής της κοινωνίας υποδοχής, ενώ ταυτόχρονα δεσμεύει τις δυνάμεις ασφαλείας τους κράτους όσον αφορά ζητήματα διαχείρισης πληθυσμών, αλλαγή της εστίασης των ενόπλων δυνάμεων από την άμυνα στην εσωτερική ασφάλεια, καθώς και στην διαρκή επαγρύπνηση γενικά του κρατικού μηχανισμού η οποία θα εστιάζει σε ανθρώπους οι οποίοι θα βρίσκονται υπό την εξωτερική επιρροή του δρώντα με τον οποίο ταυτίζονται.²⁸

Η συγκεκριμένη στρατηγική εξαναγκασμού έχει κατονομαστεί στις μελέτες της Kelly Greenhill, με τον ορισμό της Εξαναγκαστικής Εργαλειοποιημένης Μετανάστευσης (Coercive Engineered Migration, CEM)²⁹, η οποία αξιοποιεί τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς ως μη στρατιωτικό εργαλείο εξαναγκασμού σε κρατικό επίπεδο. Μάλιστα η συγκεκριμένη στρατηγική δεν αποτελεί κάτι νέο αλλά έχει εφαρμοστεί κατά το παρελθόν τουλάχιστον 70 φορές, από την σύνταξη της Συνθήκης για τους Πρόσφυγες το 1951, εμπλέκοντας ένα τεράστιο αριθμό ανθρώπων³⁰. Η στρατηγική της CEM έχει το ρόλο τόσο της αποτροπής όσο και του εξαναγκασμού και επιχειρησιακά αποτελεί μια στρατηγική εξαναγκασμού διά της τιμωρίας. Για την εφαρμογή της επιλέγονται συνήθως δύο βασικοί

²⁵ Ιωάννης Ε. Κωτούλας, Ο Πόλεμος κατά της Δύσης, σ.111.

²⁶ Ιωάννης Θ. Μάζης, Γεωπολιτική, σ.139.

²⁷ Ioannis P. Sotiropoulos, The Migration as a Hybrid Threat to European Security, p.5.

²⁸ Anthony Paphiti & S-D Oliver Vladimir Bachman, Mass Migration as a Hybrid Threat? - A legal perspective, Polish Political Science Yearbook, vol.50, Ιανουάριος 2021, σ.120-121·Ιωάννης Θ. Μάζης, Το μεταναστευτικό ως γεωστρατηγικό όπλο της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας και της Ευρώπης, ΕΛΙΓΕΑ, 7/3/2020, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/7cHBP> (ημερομηνία πρόσβασης 21/5/2022).

²⁹ Kelly M. Greenhill, Migration as a Weapon in Theory and in Practice στο Weapons of Mass Migration: Forced Displacement, Coercion and Foreign Policy, Military Review, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2016, p.24.

³⁰ Kelly M. Greenhill, Open Arms behind Barred Doors: Fear, Hypocrisy and Policy Schizophrenia in the European Migration Crisis, European Law Journal vol.22:3, Μάιος 2016, p.319-320.

τρόποι: ο πρώτος αφορά την αύξηση της πληθυσμιακής χωρητικότητας ενός κράτους και ο δεύτερος την πρόκληση πολιτικής αναταραχής. Ο πρώτος εστιάζει κυρίως στην ικανότητα ενός κράτους να δεχτεί, να φιλοξενήσει και να αφομοιώσει μια δεδομένη πληθυσμιακή ομάδα, ενώ ο δεύτερος αφορά τον χειρισμό της θέλησης του στόχου όσον αφορά την συγκεκριμένη ομάδα³¹.

Υπάρχουν τριών ειδών δρώντες που αναλαμβάνουν την εφαρμογή της στρατηγικής CEM και χωρίζονται σε παραγωγούς, υποκινητές και ομορτιστές. Η πρώτη κατηγορία δημιουργεί τις πληθυσμιακές ροές ή απειλεί να τις δημιουργήσει εφόσον το κράτος στόχος δεν συμμορφωθεί με τις υποδείξεις του δρώντα, η δεύτερη κατηγορία δεν δημιουργεί άμεσα τις μετακινήσεις αλλά αντίθετα επιδιώκει να τις υποκινήσει επιτηδευμένα μέσα από την δράση άλλων, ενώ η τρίτη κατηγορία, στην οποία περιλαμβάνεται και η Τουρκία, δεν δημιουργεί τις μεταναστευτικές ροές αλλά αντίθετα επιτείνει τις ήδη υπάρχουσες ροές που δημιουργήθηκαν από τρίτους δρώντες³². Η επιτυχία της συγκεκριμένης στρατηγικής έγκειται στο μέγεθος και την ξαφνικότητα, ώστε να καταστήσει ακόμα και υψηλά βιομηχανοποιημένα κράτη ανίκανα στο να αντιδράσουν αποτελεσματικά, ενώ ταυτόχρονα προκαλεί διάσπαση της κοινωνίας συνήθως σε δύο μέτωπα: αυτό της υποστήριξης υπέρ των μεταναστευτικών πληθυσμών και αυτό που αντιτίθεται στην παρουσία μεταναστών στο έδαφος του κράτους. Έτσι, η εκάστοτε κυβέρνηση έρχεται αντιμέτωπη με ένα τεράστιο δίλημμα ως προς το ποια πλευρά να ικανοποιήσει, ειδικά εάν και οι δύο πλευρές κινητοποιούνται άμεσα και αποφασιστικά³³.

Αν ληφθούν υπόψη τα αριθμητικά δεδομένα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)³⁴ και της Ελληνικής Αστυνομίας³⁵, που αφορούν τους εισελθόντες μεταναστευτικούς πληθυσμούς στο εξεταζόμενο υποσύστημα της Ελλάδας, θα διαπιστωθεί τόσο η μαζικότητα του φαινομένου, όσο και η προέλευση των ατόμων από κράτη όπου κυριαρχεί η ισλαμική θρησκεία, και σε πολλές των περιπτώσεων, από μέρη όπου υπάρχει έντονη δραστηριότητα ισλαμιστικών εξτρεμιστικών θυλάκων. Η σοβαρότητα του ζητήματος έγκειται και στο ότι μια ενδεχόμενη χρήση των μεταναστευτικών πληθυσμών ως υβριδικό όπλο διενεργείται

³¹ Kelly M. Greenhill, Migration as a Weapon in Theory and in Practice στο Weapons of Mass Migration, p.24-25.

³² Kelly M. Greenhill, Open Arms Behind Barred Doors, p.320.

³³ Kelly M. Greenhill, Migration as a Weapon in Theory and in Practice, p.26.

³⁴ UNHCR, Mediterranean Situation: Greece, διαθέσιμο στο <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>, (ημερομηνία πρόσβασης 21/5/2022).

³⁵ Ελληνική Αστυνομία, Στατιστικά στοιχεία παράνομης μετανάστευσης, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/2wCHe>, (ημερομηνία πρόσβασης 21/5/2022).

κάτω από το κατώφλι της εμφανούς χρήσης βίας και της ένοπλης επίθεσης. Όπως είναι γνωστό υπάρχει η απαγόρευση ανάμειξης ενός κρατικού δρώντα στις υποθέσεις ενός άλλου³⁶, όμως δεν υπάρχει σαφές νομικό πλαίσιο, ούτε στρατιωτικό εγχειρίδιο που να καθορίζει την ενδεχόμενη ζημιά από πιθανή υβριδικού τύπου επίθεση όπου αξιοποιούνται οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί.³⁷

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να γίνει μια συσχέτιση μεταξύ του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης και ενός άλλο τύπου υβριδικής απειλής, της κυβερνοεπιθέσεως, μέσω της επίκλησης του Εγχειριδίου του Ταλίν, ώστε να γίνει περισσότερο κατανοητή η δυναμική του συγκεκριμένου παράγοντα, και το πως δύναται υπό προϋποθέσεις να ενταχθεί στο πλαίσιο του *jus ad bellum*. Το NATO συγκεκριμένα έχει εντάξει τις κυβερνοεπιθέσεις στο πλαίσιο αναφοράς τους, ως απειλή η οποία θα επισύρει την αντίδραση με συμβατικά μέσα, ανάλογα με την σοβαρότητα της απειλής.³⁸

Σύμφωνα με τις επιταγές του εγχειριδίου που αναφέρονται στις κυβερνοεπιθέσεις, μια τέτοιου είδους επέμβαση σε ένα κρατικό δρώντα, θα μπορούσε να δικαιολογήσει την συμβατική απόκριση του τελευταίου, εφόσον το αποτέλεσμα αυτής της επέμβασης θα οδηγούσε σε ζημιά, αντίστοιχη με αυτήν μιας συμβατικής επιθέσεως³⁹. Επομένως αυτόματα θα δικαιολογούνταν νομικά το δικαίωμα στην αυτοάμυνα.⁴⁰ Υπό το πρίσμα αυτό, η πρόκληση μαζικής μετανάστευσης που θα οδηγήσει στην αποσταθεροποίηση ενός κράτους, θα μπορούσε να συσχετιστεί με την κυβερνοεπίθεση, ως επέμβαση στα εσωτερικά ενός κράτους, με συνεπακόλουθο αντίκτυπο στην εθνική ασφάλεια. Ασφαλώς, είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί και να καθοριστεί το κατά πόσο μια μαζική μετακίνηση πληθυσμών ταυτίζεται όντως με την άσκηση βίας ή ένοπλης επίθεσης, και ακριβώς εδώ έγκειται και το πλεονέκτημα που αποκτά ένας τρίτος δρών εφόσον θελήσει να εργαλειοποιήσει τις μεταναστευτικές μετακινήσεις.

Συμπερασματικά, μπορεί να ειπωθεί πως το ζήτημα της μετακίνησης πληθυσμών, λόγω της δυναμικής του, αποτελεί αφενός μια πρόκληση για τα δυτικά κράτη εξαιτίας του

³⁶ Εμμανουήλ Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Τρίτη Έκδοση 2019, (πρώτη έκδοση 1980), σ.25.

³⁷ Anthony Paphiti & S-D Oliver Vladimir Bachman, Mass Migration as a Hybrid Threat?, p.124.

³⁸ Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, Το NATO μπορεί να αντιδρά σε κυβερνοεπιθέσεις με συμβατικά μέσα, διαμηνύει ο Στόλτενμπεργκ, amna.gr, 16/6/2016, διαθέσιμο στο <https://www.amna.gr/article/117089/To-NATO-mporei-na-antidra-se-kubernoepitheseis-me-sumbatika-opla>

³⁹ Anthony Paphiti & S-D Oliver Vladimir Bachman, Mass Migration as a Hybrid Threat?, p.124-125.

⁴⁰ Εμμανουήλ Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, σ.523.

αντιστικτικού πολιτισμικού πλαισίου αυτοαναφοράς των εισερχόμενων ατόμων στην ευρωπαϊκή επικράτεια που γεννά ποικίλα ζητήματα εθνικής ασφάλειας και εσωτερικής συνοχής, και αφετέρου καθιστά ιδιαίτερα κρίσιμη την αποτελεσματική διαχείριση τους, όπου εδώ εμπλέκονται σαφώς και οι διάφορες ΜΚΟ, οι οποίες από το 2015 και μετά, όπου είχαμε και την μεγάλη έκρηξη των μεταναστευτικών ροών, έχουν κάνει ιδιαίτερα αισθητή την παρουσία τους ως μη κρατικοί δρώντες οι οποίοι ασκούν σημαντική επιρροή σε ότι έχει να κάνει γενικότερα με το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ευρώπη.

3.2 Η δραστηριότητα των Μ.Κ.Ο. στα ζητήματα μετανάστευσης και Έρευνας & Διάσωσης

Ο εξεταζόμενος γεωπολιτικός παράγοντας της εργασίας, είναι οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που ασχολούνται με ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και επιχειρήσεων οι οποίες αφορούν την διαχείριση των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη. Η δραστηριοποίηση τους αυτή, δημιουργεί δυναμικές στον γεωγραφικό χώρο, λόγω της παρεμβατικότητας τους μεταξύ των κρατικών δρώντων και των πληθυσμιακών μετακινήσεων που λαμβάνουν χώρα στο έδαφος των πρώτων, και ως εκ τούτου, συνάγεται η θεώρηση πως οι αυτοί οι μη κρατικοί δρώντες αφενός ασκούν επιρροή και αφετέρου λειτουργούν ως παράγοντας ανακατανομής της ισχύος στα διάφορα σύμπλοκα.

Εξάλλου, οι Μ.Κ.Ο. λαμβάνονται υπόψη από την γεωπολιτική μαζί με άλλους παράγοντες της διεθνούς σκηνής όπως ο στρατός, οι πολιτικοί άνδρες, η διπλωματία ακόμα και η κοινή γνώμη, προκειμένου να θέσει προβληματισμούς αναφορικά με τους υπολογισμούς των μεν και των δε και για τα κίνητρα τα οποία τους δραστηριοποιούν. Επομένως τα ζητήματα ασκήσεως δυνάμεως ή ακόμα και τα παίγνια δολοπλοκιών, αξιοποιούνται στον σχηματισμό μιας αφ' υψηλού καθολικής εικόνας της πραγματικότητας, ώστε μέσα από την τεχνογνωσία της ανάλυσης του γήινου χώρου και των αντιπαραθέσεων που λαμβάνουν χώρα σε αυτόν να εμβαθύνουμε καλύτερα στο μυστήριο των συμβαινόντων και να αντιδρούμε αποτελεσματικότερα απέναντι σε αυτά.⁴¹

Σύμφωνα με τις ακαδημαϊκές και βιβλιογραφικές αναφορές, οι ΜΚΟ αποτελούν οργανισμούς που συγκαταλέγονται στην ευρύτερη «κοινωνία των πολιτών», και ενεργούν

⁴¹ Ιωάννης Θ. Μάζης, Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής, σ.351-253.

μέσω διαδικασιών διαμεσολάβησης και συμβουλευτικής, τις οποίες αναλαμβάνουν για την ουσιαστική βελτίωση της θέσης των μεταναστευτών μέσα στις κοινωνίες υποδοχής. Οι δραστηριότητες αυτές εκτείνονται στα πεδία τόσο της ενθάρρυνσης για κοινωνική ενσωμάτωση των αλλοεθνών (μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παροχής παιδείας), όσο και σε αυτά του γενικότερου διαπολιτισμικού διαλόγου και της πολυπολιτισμικής ενσυναίσθησης. Υπάρχει ένας τυπολογικός διαχωρισμός τους σε επιχειρησιακές και συνηγοριακές ΜΚΟ, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως δεν αναλαμβάνουν ενίοτε και τους δύο ρόλους⁴², και η γεωγραφική τους τοποθεσία συνήθως είναι στρατηγικά τοποθετημένη κοντά στα μεγάλα κέντρα λήψης αποφάσεων⁴³, όπου εκεί δύνανται να πραγματοποιούν επαφές με τις διάφορες κρατικές υπηρεσίες, ειδικά δε, όσον αφορά την διεκπεραίωση προγραμμάτων και υπηρεσιών καθώς και την κινητοποίηση πόρων, εφόσον βασικός στόχος των ΜΚΟ είναι η υποστήριξη σε πληθυσμούς οι οποίοι δεν έχουν πρόσβαση στις παροχές τους κράτους υποδοχής⁴⁴.

Όσον αφορά την οργανωτική τους δομή, οι περισσότερες ΜΚΟ βασίζονται σε ανεπίσημα δίκτυα καθώς και εθελοντικές ομάδες, οι οποίες όμως χαρακτηρίζονται από επαγγελματικές δομές λειτουργίας, και περιλαμβάνουν στους κόλπους τους πολλούς συνεργάτες από διάφορες χώρες. Η επέκταση των, ασχολούμενων με τα μεταναστευτικά ζητήματα, ΜΚΟ φαίνεται πως διαμορφώθηκε κυρίως από το 2015 και μετά, ιδιαίτερα εξαιτίας των κενών που άφησε η έλλειψη κρατικών χρηματοδοτήσεων, καθώς τότε υπήρξε και η ανάδυση πρωτοβουλιών αλληλεγγύης και εξωτερικής χρηματοδότησης τους, μέσω χορηγιών και οικονομικής υποστήριξης από διεθνή δίκτυα σε διάφορες χώρες⁴⁵.

Διαπιστώνεται επομένως, πως το πεδίο δράσης των ΜΚΟ διαμορφώνεται από την υποχώρηση του κράτους από συγκεκριμένους τομείς ασκήσεως δράσης, κάτι που επιτρέπει την ανάδυση τους σε φορείς διαχείρισης και κόμβους άσκησης επιρροής⁴⁶.

Επιπρόσθετα πρέπει να τονιστεί πως παρά την σημαντική τους παρουσία και την εξέχουσα θέση τους σε διεθνές επίπεδο, οι περισσότερες από τις ΜΚΟ που

⁴² Anna Simoncini, *The Migration and the fundamental role of NGO's during Search & Rescue Operations in the Mediterranean*, 2018, MSc Thesis, University of Venice p.p 55-56.

⁴³ Dimitris Skleparis, *Towards a Hybrid "Shadow State"? The Case of Migrant/Refugee Serving NGO's*, στο *Austerity and the Third Sector in Greece: Civil Society at the European Frontline*, Ashgate, 2015, p.1.

⁴⁴ Isabel Shutes & Armine Ishkanian, *Transnational Welfare within and beyond the nation-state: Civil Society responses to the Migration Crisis in Greece*, *Journal of Ethnic and Migration Studies* vol.48:3, 2/3/2021, p.p 526-527.

⁴⁵ Isabel Shutes & Armine Ishkanian, *Transnational Welfare within and beyond the nation-state*, p.p 528-529.

⁴⁶ Dimitris Skleparis, *Towards a Hybrid "Shadow State"?*, p.5.

δραστηριοποιούνται στον μεταναστευτικό τομέα δεν έχουν ξεκάθαρο νομικό υπόβαθρο, εφόσον η δημιουργία και η λειτουργία τους υπάγεται σε καθορισμένους τοπικούς νόμους του κράτους στο οποίο αυτές ιδρύονται, κάτι που επιτρέπει την αναγνώριση τους μόνο υπό συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο⁴⁷.

Ως μη κρατικοί δρώντες, οι ΜΚΟ έχουν αναδειχθεί εδώ και αρκετά χρόνια σε εξέχοντες φορείς ασκήσεως επιρροής, κάτι που φαίνεται από την εμπλοκή τους σε θέματα σχέσεων ισχύος, ιδιαίτερα όσον αφορά τις διαπραγματευτικές διαδικασίες μεταξύ κρατικών δρώντων και διεθνών οργανισμών, πράγμα που τις καθιστά συνεργούς των κυβερνητικών φορέων, μέσα σε μία υβριδική σφαίρα πολιτικής διακυβέρνησης.⁴⁸ Αυτό γίνεται ευκρινές μέσω της άσκησης πολιτικής πίεσης και νομικής συνηγορίας, προς τα κέντρα λήψης αποφάσεων, ειδικά δε όσον αφορά ζητήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης, αξιοποιώντας το κοινωνικό τους κεφάλαιο.⁴⁹ Από το 2014 όμως και έπειτα, οι ΜΚΟ έχουν προχωρήσει στην ανάληψη πρωτοβουλιών, οι οποίες εκτείνονται πολύ πιο πέρα από το παραδοσιακό φάσμα δραστηριοτήτων τους, και συγκεκριμένα στους τομείς καταγραφής της συμμόρφωσης των κρατών αναφορικά με τους διεθνείς κανόνες και γενικότερα τον επηρεασμό της πολιτικής ατζέντας (ειδικά σε θέματα εσωτερικής πολιτικής)⁵⁰, καθώς και στον τομέα που άπτεται της άσκησης κρατικής κυριαρχίας, δηλαδή την θαλάσσια Έρευνα και Διάσωση(SAR operations)⁵¹.

Διαφαίνεται η επιδίωξη των ΜΚΟ να επαναπροσδιορίσουν τα ζητήματα διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών και της επιτήρησης των συνόρων, μέσω της αμφισβήτησης των κυβερνητικών πολιτικών, και της ανάληψης επιχειρησιακών δράσεων στην θάλασσα, απαλλάσσοντας τα κράτη από αυτό το καθήκον ⁵². Συγκεκριμένα, οι ΜΚΟ που αναλαμβάνουν δράσεις SAR στην Μεσόγειο, αποτελούν ένα ολοκληρωμένο σύστημα, το οποίο πέρα από το καθαρά επιχειρησιακό μέρος, που αφορά την διάσωση των ανθρώπων στην θάλασσα, αναλαμβάνει και την διάχυση πληροφοριών στα διάφορα κανάλια επικοινωνίας, ειδικά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, προκειμένου αφενός μεν να

⁴⁷ Anna Simoncini, *The Migration and the fundamental role of NGO's during Search & Rescue Operations in the Mediterranean*, p.56.

⁴⁸ Paolo Cuttitta, *Repoliticization Through Search & Rescue? Humanitarian NGO's and Migration management in the Central Mediterranean*, *Geopolitics* vol.23:3, 2018, p.p 635-636.

⁴⁹ Dimitris Skleparis, *Towards a Hybrid "Shadow State"?*, p.2.

⁵⁰ Anna Simoncini, *The Migration and the fundamental role of NGO's during Search & Rescue Operations in the Mediterranean*, 57.

⁵¹ Eugenio Cusumano, *Emptying the sea with a spoon? Non Governmental providers of migrants Search and Rescue in the Mediterranean*, *Marine Policy* 75, 2017, p.92.

⁵² Paolo Cuttitta, *Repoliticization through Search and Rescue?*, p.633.

επικεντρώσουν την δημόσια συζήτηση στα ζητήματα των μεταναστευτικών πληθυσμών, και αφετέρου να κινητοποιήσουν πόρους αλλά και διεθνείς συμμάχους, ώστε να επηρεάσουν το διεθνές κοινό των κρατών και παράλληλα να ασκήσουν επικοινωνιακή πίεση τους φορείς εξουσίας⁵³.

Αυτό τις καθιστά αυτόματα ως επιτηρητές των θαλασσίων συνόρων, μια διαδικασία η οποία συνιστά παραβίαση του πολιτικού οικοδομήματος των ευρωπαϊκών συνόρων, ενώ παράλληλα καθιστούν τους εαυτούς τους ως συνδιαμορφωτές ενός κοινού πλαισίου κατανόησης, μεταξύ αυτών και των κρατικών δρώντων.⁵⁴ Οι πρακτικές αυτές, παρότι έχουν το περίβλημα του ανθρωπιστικού πλαισίου και αρχών, ως το κύριο κίνητρο δράσης, εντούτοις ενυπάρχουν κάποια διαφορούμενα σημεία, τα οποία αφορούν τους απώτερους σκοπούς κατάρτισης μιας τόσο παρεμβατικής πολιτικής ατζέντας από πλευράς ΜΚΟ, την στιγμή μάλιστα της ύπαρξης μιας επαμφοτερίζουσας στάσης που εκδηλώνεται μέσω της αντισυστημικής εναντίωσης και της θετικής αλληλεπίδρασης με τις κρατικές αρχές⁵⁵.

Συμπερασματικά αυτό που μπορεί να ειπωθεί είναι πως οι ΜΚΟ μέσω της ανάληψης επιχειρήσεων SAR, έχουν κατορθώσει να αποκτήσουν μεγάλη επιρροή στην παγκόσμια κοινή γνώμη, εξαιτίας της αποτελεσματικής προώθησης και διαφήμισης των συγκεκριμένων δράσεων τους, κάτι που τους έχει επιτρέψει να αντλούν τόσο οικονομικούς πόρους, όσο και ανθρώπινο δυναμικό για την συνέχιση των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων τους. Αυτό σε δεύτερο χρόνο, ενίσχυσε και την νομιμοποίηση τους στα μάτια των κοινωνιών⁵⁶.

Επομένως η γεωπολιτική δυναμική των συγκεκριμένων μη κρατικών δρώντων είναι κάτι που αφενός αξίζει να εξεταστεί και να μελετηθεί, ειδικά δε εφόσον ανατροφοδοτείται από την διαιώνιση των μεταναστευτικών ροών προς την ευρωπαϊκή ήπειρο, και αφετέρου να αναλυθεί ο αντίκτυπος που προκύπτει από αυτήν την δράση τους σε ζητήματα κρατικής κυριαρχίας, παρέμβασης, αλλά και εθνικής εσωτερικής ασφάλειας. Ειδικά δε όσον αφορά το εξεταζόμενο σύστημα της παρούσας εργασίας (Ελλάδα-Τουρκία), το γεγονός της συνεχιζόμενης δράσεως τουλάχιστον από το 2015 και μετά, συγκεκριμένων ΜΚΟ στον θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου, συνιστά έναν παράγοντα που δεν έχει μελετηθεί όσο θα

⁵³ Aimei Yang & Adam Saffer, NGO's Advocacy in the 2015 Crisis: A Study of Agenda Building in the Digital Age, *American Behavioral Scientists* vol.62:4, 2018, p.p 422-425, 434.

⁵⁴ Paolo Cuttitta, *Repolicization through Search and Rescue?*, 645-646.

⁵⁵ Benedikt Funke, *Shapping the Discourse: How Search and Rescue NGO's got Under Fire in the Debate of Migration, Security and Peace* vol.36:3, 2018, p.160.

⁵⁶ Eugenio Cusumano, *Emptying the sea with a spoon?*, p.94-95.

έπρεπε, παρότι η αλληλεπίδραση του με τις μεταναστευτικές ροές δημιουργεί ζητήματα ασφαλείας και εσωτερικής αστάθειας.

3.3 Οι επιχειρήσεις Έρευνας & Διάσωσης (SAR)

Οι επιχειρήσεις Έρευνας & Διάσωσης στην θάλασσα, αποτελούν το κύριο μέσο εμπλοκής των ΜΚΟ, στο γεωπολιτικό σύστημα του Αιγαίου Πελάγους, όπου έχουμε ταυτόχρονα την στρατηγική αντιπαράθεση μεταξύ των δύο κρατικών δρώντων, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Ως εκ τούτου, η κατανόηση του νομικού αλλά και γεωστρατηγικού πλαισίου που διέπει την ουσία των επιχειρήσεων αυτών κρίνεται ως απαραίτητη, προκειμένου να γίνει κατανοητή η δυναμική της πιθανής ανακατανομής ισχύος που προκαλεί ακριβώς αυτή η παρέμβαση των μην κρατικών δρώντων, σε ένα ζήτημα που άπτεται της εθνικής κυριαρχίας, και κατ' επέκταση, της ασφάλειας.

Το ζήτημα των επιχειρήσεων SAR (Search and Rescue) στον θαλάσσιο χώρο έχει ανακύψει την τελευταία δεκαετία, ειδικά στην Μεσόγειο, μιας και η ένταση του φαινομένου της μαζικής μετανάστευσης, έχει οδηγήσει σε πολλά παράκτια κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να προβαίνουν στην ανάληψη τέτοιων επιχειρήσεων, προκειμένου να διαχειριστούν τις πολλαπλές αφίξεις και να διασώσουν ανθρώπινες ζωές που βρίσκονται σε κίνδυνο στην θάλασσα.

Συγκεκριμένα, το νομικό καθεστώς έρευνας και διάσωσης στην θάλασσα ρυθμίζεται από το άρθρο 98 της Συμβάσεως του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS II)⁵⁷, καθώς και από τις δύο συμβάσεις του Διεθνούς Οργανισμού Ναυτιλίας (IMO), δηλαδή τις SOLAS (1974)⁵⁸ και Search and Rescue Convention (1979)⁵⁹. Οι συμβάσεις αυτές προβλέπουν υποχρεώσεις τόσο για τα παράκτια κράτη, όσο και για τα κράτη της σημαίας, με τα παράκτια κράτη ειδικότερα να υποχρεούνται να διαθέτουν ένα ή περισσότερα κέντρα έρευνας και διάσωσης, καθώς και να εξασφαλίζουν το ταχύτερο δυνατόν ένα ασφαλή χώρο

⁵⁷ United Nations Convention of the Law of the Sea(1982), Article 40 Research and Survey Activities, www.un.org, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/gpcHb> (19/9/2022).

⁵⁸ International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS) 1974, Chapter V, Regulation 15:Search and Rescue, imo.org, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/MZknz> (19/9/2022).

⁵⁹ International Convention on Maritime Search and Rescue (1979), Chapter 2, Organization:Arrangements for Provision and co-ordination of Search and Rescue services, un.org, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/SwDza> (19/9/2022).

για τα άτομα που διασώζονται⁶⁰.

Παράλληλα, στο γενικότερο νομικό κανονιστικό πλαίσιο προστίθενται και η Σύμβαση του Σικάγο (1944)⁶¹ που αφορά την πολιτική αεροπορία, καθώς και το Εγχειρίδιο Διεθνούς Αεροναυτικής και Θαλάσσιας Έρευνας και Διάσωσης (IAMSAR vol. I,II,III), όπου ειδικά το δεύτερο προσφέρει έναν αναλυτικό οδηγό για την διεκπεραίωση τέτοιου τύπου επιχειρήσεων από τα παράκτια κράτη. Στο σημείο μάλιστα που αναφέρεται στην οργάνωση εθνικών κέντρων παροχής έρευνας και διάσωσης από τα κράτη, διατυπώνεται πως τα τελευταία έχουν την επιλογή είτε να διαμορφώσουν δικό τους κέντρο οργάνωσης τέτοιων επιχειρήσεων είτε να ενταχθούν σε συλλογικές προσπάθειες περιφερειακού χαρακτήρα, για την διεξαγωγή των προαναφερθέντων επιχειρήσεων. Παρακάτω μάλιστα αναφέρεται πως η κατάθεση σχεδίου αεροναυτικής και θαλάσσιας έρευνας και διάσωσης (SRR plan) καθορίζει ξεκάθαρα το ποιος έχει την κύρια αρμοδιότητα διεξαγωγής των επιχειρήσεων, χωρίς απαραίτητα το θαλάσσιο πλάνο διάσωσης να συμπίπτει με το αντίστοιχο αεροναυτικό⁶².

Παρόλη την ύπαρξη όμως νομοθετικού πλαισίου αναφορικά με το ζήτημα των επιχειρήσεων SAR, εντούτοις υπάρχουν αξιοσημείωτα κενά και σκοτεινά σημεία στις διάφορες διατυπώσεις, καθώς και μια έλλειψη διευκρινήσεων, η οποία σε γεωπολιτικό επίπεδο δημιουργεί προϋποθέσεις ανακατανομής ισχύος και εν δυνάμει συγκρούσεων. Συγκεκριμένα, τα δύο προαναφερθέντα κείμενα παραλείπουν να αναφέρουν ρητά το αν το παράκτιο κράτος υποχρεούται να μεταφέρει τους διασωθέντες στο έδαφος του⁶³. Αυτό έτσι οδηγεί τα κράτη σε τυχόν αποποίηση ευθυνών, ενώ σε περιπτώσεις όπως στο Αιγαίο δημιουργεί ένα ασαφές πλαίσιο, αναφορικά με τις παράνομες αφίξεις μεταναστών δια θαλάσσης. Μάλιστα, η Σύμβαση του 1979, δεν καθορίζει ούτε τις διαδικασίες ούτε τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό των περιοχών ευθύνης για έρευνα και διάσωση, αλλά αντίθετα παραπέμπει την διαδικασία αυτή σε συμφωνία μεταξύ των ενδιαφερόμενων παράκτιων κρατών⁶⁴.

⁶⁰ Εμμανουήλ Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, σ.298-299.

⁶¹ Convention of International Civil Aviation (1944), Chapter 4, Article 25:Aircrafts in distress, icao.int, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/vdxup> (19/9/2022).

⁶² Chapter 1:The Search and Rescue System στο IAMSAR Manual Volume II (2016 Edition), International Maritime Organization & International Civil Aviation Organization, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/jMxas>, p.p 1-1.

⁶³ Εμμανουήλ Ρούκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, σ.299.

⁶⁴ Βασιλείου Γ. Μακρή: Έρευνα και Διάσωση στο Αιγαίο, ΓΕΕΘΑ/Γραφείο Νομικού Συμβούλου, 1/2002, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/p4DL2> (3/8/2022), σ2.

Όσον αφορά την αντιμετώπιση του ζητήματος από την Ευρωπαϊκή Ένωση, παρατηρείται η έλλειψη ενός κοινού πλαισίου προσέγγισης των ζητημάτων έρευνας και διάσωσης, πέρα από όσες δραστηριότητες διεξάγονται υπό την αιγίδα του Frontex σε συνεργασία με συγκεκριμένα κράτη. Αυτό σε συνδυασμό με την ανάληψη μονομερών δράσεων από τα κράτη, καθώς και από την εμπλοκή διαφόρων ΜΚΟ, αποτελούν, σύμφωνα με πρόσφατη αναφορά στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, δύο παράγοντες που έχουν εντείνει το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης⁶⁵.

Ειδικότερα το κενό αυτό διαπιστώθηκε πολύ έντονα από το 2014 και μετά, όταν η απότομη διόγκωση των μεταναστευτικών ροών οδήγησε σε μια σύγκυση τα κράτη, καθώς οι δυνάμεις ακτοφυλακής των κρατών αδυνατούσαν να δώσουν προτεραιότητα μεταξύ της διάσωσης ζώων στην θάλασσα και του ελέγχου των μεταναστευτικών ροών⁶⁶. Αυτό έδωσε μια πρώτη τάξεως ευκαιρία στις διάφορες ΜΚΟ να εμπλακούν άμεσα στην έρευνα και διάσωση, ειδικά στην περιοχή της Κεντρικής Μεσογείου, αλλά και του Αιγαίου Πελάγους.

Δεδομένου ότι δεν υπάρχει κανόνας ο οποίος να καθορίζει συγκεκριμένα την υπευθυνότητα του εκάστοτε κράτους αναφορικά με την υποδοχή διασωθέντων ατόμων, συνάγεται το συμπέρασμα πως η παρουσία μεταναστευτικών πληθυσμών μέσα σε όρια κυριαρχίας ενός κράτους (δηλαδή τα χωρικά ύδατα), περνάει αυτόματα στην δικαιοδοσία του κράτους στο οποίο αυτά ανήκουν⁶⁷. Στο Αιγαίο συγκεκριμένα, η Ελλάδα έχει καταθέσει πως τα όρια ευθύνης της ταυτίζονται με αυτά του FIR της⁶⁸ (**Χάρτης 3**), την στιγμή που η Τουρκία έχει απορρίψει τον παραπάνω ισχυρισμό, καταθέτοντας χάρτη ο οποίος εμφάνιζε το Αιγαίο χωρισμένο στην μέση, ισχυριζόμενη πως τα όρια έρευνας και διάσωσης διαμορφώνονται μετά από συμφωνία των ενδιαφερόμενων κρατών.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τα ως άνω στοιχεία, είναι πως το ζήτημα της θαλάσσιας έρευνας και διάσωσης εμφανίζει κάποια σημαντικά νομικά κενά, τα οποία δύνανται να αποτελέσουν πεδίο γεωπολιτικής αντιπαράθεσης. Η ύπαρξη και η δραστηριότητα των επιχειρησιακών ΜΚΟ στον τομέα αυτό, καταδεικνύει πως οι

⁶⁵ Anja Radjenovic, Search and Rescue in the Mediterranean(Briefing), European Parliament, 1/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/o44bW> (5/8/2022), σ.1.

⁶⁶ Δημήτρης Κονσούλας, Έρευνα και Διάσωση (SAR) ως παράγοντας Εθνικής Κυριαρχίας, 2019, MSc Thesis, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, σ.53-54.

⁶⁷ Anja Radjenovic, Search and Rescue in the Mediterranean(Briefing), European Parliament, 1/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/o44bW> (5/8/2022), σ.2.

⁶⁸ Βασιλείου Γ. Μακρή: Έρευνα και Διάσωση στο Αιγαίο, ΓΕΕΘΑ/Γραφείο Νομικού Συμβούλου, 1/2002, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/p4DL2> (3/8/2022), σ2.

συγκεκριμένοι μη κρατικοί δρώντες, ελέω της έκρηξης των μεταναστευτικών ροών, μπόρεσαν να εκμεταλλευτούν την περιστασιακή αδράνεια των κρατικών μηχανισμών, προκειμένου να αναλάβουν αυτές την έρευνα και διάσωση στην θάλασσα. Το ζήτημα αυτό συνδέεται στενότερα με την πετυχημένη άσκηση εθνικής κυριαρχίας στα θαλάσσια χωρικά ύδατα, και επομένως η δραστηριότητα τρίτων δρώντων πέρα από τους κρατικούς, υπό προϋποθέσεις, θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο εργαλειοποίησης προκειμένου να εξυπηρετηθούν γεωστρατηγικοί στόχοι.

3.4 Ανάλυση υποσυστήματος 1: Ελλάδα, η δράση των ΜΚΟ

Το ελληνικό εθνοκρατικό υποσύστημα αποτελεί ένα κρίσιμο παράγοντα της όλης ανάλυσης, εξαιτίας της εκτεταμένης νησιωτικής του γεωγραφικής κατακερμάτισης, η οποία έχει καταστήσει τις διάφορες νήσους ως σημεία άσκησης πληθυσμιακών πιέσεων από τα τουρκικά παράλια, και κατ' επέκταση, ως πεδίο δράσεως επιχειρησιακών ΜΚΟ στον τομέα της θαλάσσιας έρευνας και διάσωσης. Στην παρούσα εργασία επιδιώχθηκε να καθοριστεί ο αριθμός των ΜΚΟ, οι οποίες διεξήγαγαν επιχειρήσεις SAR στο Αιγαίο, μέσω της συσχέτισης στοιχείων από την ελληνική αρθρογραφία και την Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (FRA). Δεδομένου της έλλειψης ακριβώς στοιχείων τόσο για τον αριθμό όσο και για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο επέδραμαν στο Αιγαίο επιχειρήθηκε μια κατά προσέγγιση καταγραφή τους προκειμένου να διαπιστωθεί κυρίως η τάση της δυναμικής του ΓΠ που συνιστούν οι ΜΚΟ στο πεδίο της έρευνας και διάσωσης στο Αιγαίο από το 2015 μέχρι και το 2021.

Ως εκ τούτου, η έρευνα έδειξε πως κατά το διάστημα 2015-2021 υπήρξαν τουλάχιστον 11 Μ.Κ.Ο οι οποίες μπόρεσαν να ταυτοποιηθούν μέσω των στοιχείων από τις νομικές κατηγορίες των κρατών της Ευρώπης για τις ιδιωτικές οντότητες που πραγματοποιούσαν επιχειρήσεις SAR στην Μεσόγειο, όπως και από τους πίνακες που καταγράφουν την δραστηριότητα των ΜΚΟ στο πεδίο της έρευνας και διάσωσης από την σελίδα της FRA⁶⁹. Επίσης για την όσο το δυνατόν καλύτερη επαλήθευση αξιοποιήθηκαν στοιχεία για συσχέτιση ονομάτων και ημερομηνιών, για τον καθορισμό του χρονικού διαστήματος

⁶⁹ European Union Agency For Fundamental Rights, Legal proceedings by EU Member States against private entities involved in SAR operations in the Mediterranean Sea (15 December 2020), fra.europa.eu, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/F8bMe> (28/9/2022). Fundamental Rights Considerations: NGO ships involved in search and rescue in the Mediterranean and criminal investigations, fra.europa.eu, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/Vk4Dp> (28/9/2022).

δράσης των Μ.Κ.Ο, από την δημοσιογραφική αρθρογραφία⁷⁰ αλλά και από τις ιστοσελίδες ορισμένων από τις Μ.Κ.Ο οι οποίες παρείχαν στοιχεία για την διάρκεια της δραστηριότητας τους⁷¹, καθώς και από το επιστημονικό άρθρο του Eugenio Cusumano όπου κατέγραψε τις ΜΚΟ που διεξήγαγαν επιχειρήσεις SAR⁷².

Η σύνδεση των στοιχείων από τις συγκεκριμένες ανοικτές πηγές έδειξε πως τα ονόματα των ΜΚΟ που διεξήγαγαν επιχειρήσεις στο Αιγαίο ήταν οι εξής: Sea Watch, FFM, Josoor Int. Solidarity, Mare Liberum, Refugee Rescue, Aegean Boat Report, ERCI, PROEM-AID, MOAS, ProActiva και MSF. Από το σύνολο αυτό οι 7 βρέθηκαν στο στόχαστρο των ελληνικών υπηρεσιών ασφαλείας μέσω κατηγοριών για διάφορα αδικήματα, ενώ για τις υπόλοιπες 4 δεν αναφέρθηκε κάποια κατηγορία. Βασικό χαρακτηριστικό τους είναι πως όλες διέθεταν εξοπλισμό προκειμένου να επιχειρούν στο Αιγαίο για διάσωση παράνομων μεταναστών.

Η δραστηριότητα των ΜΚΟ στα ελληνικά νησιά, ειδικά από το 2014 και μετά, λειτούργησε καταλυτικά κατά πρώτον όσον αφορά την γενικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, μιας και, συγκεκριμένα νησιά (**Χάρτης 5**) αποτέλεσαν το πεδίο δράσης πολλών ανεπίσημων δρώντων, οι οποίοι περιελάμβαναν τόσο διεθνείς και εθνικές ΜΚΟ όσο και διάφορα κινήματα αλληλεγγύης και πρωτοβουλίες εθελοντών ακτιβιστών. Το κεντρικό μοτίβο δράσης τους περιελάμβανε, πέρα από υπηρεσίες υποστήριξης, συνηγορία που σχετιζόταν με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την γενικότερη άσκηση πολιτικής πίεσης. Ένα μάλιστα από τα νησιά, το οποίο δέχτηκε τις μεγαλύτερες πληθυσμιακές πιέσεις και αποτέλεσε σημείο-κλειδί, ήταν το νησί της Λέσβου⁷³.

⁷⁰ Δημήτρης Πώποτας & Άρια Καλύβα, Μεταναστευτικό: Στα πράσα τέσσερις γερμανικές ΜΚΟ για δουλεμπόριο και κατασκοπεία στην Λέσβο, protothema.gr, 5/10/2020, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/sQ21G> · Γιάννης Σουλιώτης, Μεταναστευτικό: Βαριές διώξεις εις βάρος μελών τεσσάρων ΜΚΟ, kathimerini.gr, 20/7/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/Ge3ys> · Γιάννης Σουλιώτης, ΜΚΟ, οι διασώσεις και οι δίκες, kathimerini.gr, 25/11/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/x9dVe> · Παρατηρητήριο της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης στο Αιγαίο, refugee observatory.aegean.gr, 2/9/2018, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/wt1Fa> .

⁷¹ Sea Watch in the Aegean, sea-watch.org, διαθέσιμο στο <https://sea-watch.org/mission/lesbos/> (9/10/2022) · Kommentar:Fahren Jetzt, ffm-online.org, 16/10/2015, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/j9FnV>(9/10/2022) · How it began, refugee rescue.org, διαθέσιμο στο <https://www.refugeerescue.org/our-history> (9/10/2022) · Who we are, proemaid.org, διαθέσιμο στο <https://www.proemaid.org/en/> (9/10/2022).

⁷² Eugenio Cusumano, Emptying the sea with a spoon? Non governmental proviers of Migrants search and rescue in the Mediterranean, Marine Policy 75 (2017), p.94.

⁷³ Dorothea et.al., Reconsidering humanitarian advocacy through pressure points of the European Migration Crisis, p.126.

Οι εθελοντικοί, εν πολλοίς, σχηματισμοί αυτοί υπολογίζεται πως ανήλθαν περίπου στις 250 οργανώσεις συγκεκριμένα για το νησί της Λέσβου, την στιγμή μάλιστα που οι ημερήσιες αφίξεις το 2015 προσέγγισαν τις 6.000 την ημέρα⁷⁴. Μάλιστα, ο τρόπος οργάνωσης τους υπήρξε ιδιαίτερα επαγγελματικός, ενώ υπήρξαν και ποικίλες διεργασίες ενσωμάτωσης μικρότερων ομάδων σε μεγαλύτερες, καθώς και συμμετοχή στις διαδικασίες χρηματοδότησης τις ευρωπαϊκής οικονομικής στήριξης. Η εμπλοκή σε ζητήματα διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών έφτασε σε σημείο να πάρει την μορφή πολιτικής συνηγορίας (lobbying), ειδικά δε, από την στιγμή που η δρομολόγηση των χρηματοδοτήσεων πέρασε στα χέρια της ελληνικής κυβέρνησης. Αξίζει να σημειωθεί, πως η συντριπτική πλειοψηφία των ΜΚΟ που συμμετείχε ενεργά στις διαδικασίες αυτές ήταν κυρίως διεθνείς⁷⁵.

Από το 2015 η εμπλοκή των ΜΚΟ στο μεταναστευτικό ζήτημα λαμβάνει την μορφή άμεσης επέμβασης στην θαλάσσια έρευνα και διάσωση στον χώρο του Αιγαίου, με την δράση τους αυτή να χρηματοδοτείται τόσο από ανεξάρτητες πηγές όπως η ευρύτερη κοινωνία των πολιτών (δωρεές), όσο και από εθνικές κυβερνήσεις. Ο συντονισμός των δράσεων τους από ημι-ανεξάρτητα επιχειρησιακά κέντρα, καθώς και η αποτελεσματικότητα τους στο πεδίο, καταδεικνύει πως η οργάνωση τους βασίστηκε σε επαγγελματικά κριτήρια και σε ήδη υπάρχουσα τεχνογνωσία⁷⁶.

Οι επιχειρησιακές ΜΚΟ ενεπλάκησαν σε μία διαδικασία ανταγωνισμού, απέναντι στις ελληνικές αρχές, για την άμεση επέμβαση και παροχή βοήθειας, η οποία σε νομικό αλλά και ουσιαστικό επίπεδο είχε ως στόχο την αμφισβήτηση των ικανοτήτων έρευνας και διάσωσης της Ελλάδας. Να σημειωθεί εδώ, πως ο συγκεκριμένος τομέας δράσης πέρα από την ανάδειξη της άσκησης κυριαρχίας σε καθορισμένη περιοχή ευθύνης, ενισχύει ταυτόχρονα το αίσθημα ασφάλειας των κοινωνιών, και επομένως η εμπλοκή τρίτων δρώντων αποτελούσε υψίστης σημασίας εθνικό ζήτημα⁷⁷.

Αξίζει να σημειωθεί βέβαια πως η ελληνική κυβέρνηση υιοθέτησε εν τέλει ένα νομικό πλαίσιο το οποίο θέτει κριτήρια στην δράση των ΜΚΟ στο πεδίο της έρευνας και διάσωσης,

⁷⁴ Dorothea et.al., Reconsidering humanitarian advocacy through pressure points of the European Migration Crisis, p.134.

⁷⁵ Dorothea et.al., Reconsidering humanitarian advocacy through pressure points of the European Migration Crisis, p.136.

⁷⁶ Eugenio Cussumano, Emptying the sea with a spoon?, p.92.

⁷⁷ Δημήτρης Κονσούλας, Έρευνα και Διάσωση ως Παράγοντας Εθνικής Κυριαρχίας, σ.58-59.

καθώς επιβάλλει την συνεργασία με τις ελληνικές λιμενικές αρχές υπό των οποίων τις εντολές είναι υποχρεωμένες να ενεργούν σε περιστατικά διάσωσης στην θάλασσα⁷⁸.

Η παρέμβαση των ΜΚΟ στο πεδίο της έρευνα και διάσωσης, αποτέλεσε ένα γεγονός που συγκέντρωσε την προσοχή των ελληνικών αρχών ασφαλείας, καθώς σε πολλές περιπτώσεις αποκαλύφθηκε πως οι τελευταίες προχωρούσαν στην ανάληψη ενεργειών οι οποίες υπονόμευαν την εσωτερική εθνική ασφάλεια του ελληνικού κράτους. Συγκεκριμένα, μέλη ΜΚΟ που συμμετείχαν σε επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης, συνελήφθησαν για διακίνηση καθώς και διευκόλυνση εισόδου παράνομων μεταναστών, με το κατηγορητήριο να περιλαμβάνει την παροχή εκ μέρους τους στοιχείων εμπιστευτικού χαρακτήρα για την ασφάλεια της χώρας (χώρους συγκέντρωσης, χρόνο εκκίνησης ροών, συντεταγμένες σημείων σε νησιά, πληροφορίες για την κατάσταση στα νησιά και στα ΚΥΤ κ.α.)⁷⁹.

Σημαντικό στοιχείο είναι πως η δράση των συγκεκριμένων ΜΚΟ απαντούσε ήδη από το 2015, έτος όπου παρατηρήθηκε η μεγάλη διόγκωση των μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα, και αυτό συνέβαλε αποφασιστικά στην συμμετοχή τους αλλά και στην διαμόρφωση δικτύων για διευκόλυνση εισόδου παράνομων μεταναστών, με το πρόσχημα της ανθρωπιστικής δράσης⁸⁰.

Η σοβαρότητα του ζητήματος διαφαίνεται ξεκάθαρα και από τον τρόπο αντίδρασης της ελληνικής πολιτείας, καθώς υπήρξαν δηλώσεις τόσο από τον ειδικό Γραμματέα Συντονισμού Εμπλεκόμενων Φορέων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, ο οποίος τόνισε ότι δεν πραγματοποιείται η εκχώρηση του δικαιώματος έρευνας και διάσωσης σε κανέναν άλλον δρώντα, τονίζοντας πως «τα θαλάσσια σύνορα πρόκειται μια περιοχή υψηλής ευαισθησίας, της οποίας η φύλαξη δεν σχετίζεται άμεσα με το μεταναστευτικό, αλλά με θέματα που άπτονται της εθνικής ασφάλειας, της κατασκοπείας, του λαθρεμπορίου, της εκμετάλλευσης, της τρομοκρατίας και της αμφισβήτησης της εθνικής κυριαρχίας»⁸¹.

⁷⁸ Αλέξανδρος Διαμάντης, Βουλή: Αυστηρά κριτήρια για ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στη διάσωση μεταναστών, Έθνος, 3/9/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/zFtHZ> (24/20/2022).

⁷⁹ Δημήτρης Πόποτας, Αρια Καλύβα, Μεταναστευτικό: Βρήκαν πολυεθνικό κύκλωμα δουλεμπορίας από τέσσερις ΜΚΟ στην Μυτιλήνη, Πρώτο Θέμα, 28/9/2020, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/UJQyS> (8/8/2022) · Μεταναστευτικό: Στα πράσα τέσσερις γερμανικές ΜΚΟ για δουλεμπόριο και κατασκοπεία στη Λέσβο, Πρώτο Θέμα, 5/10/2020, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/sQ21G> (8/8/2022).

⁸⁰ Γιάννης Σουλιάτης, Οι ΜΚΟ, οι διασώσεις, και οι δίκες, Καθημερινή, 25/11/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/x9dVe> (8/8/2022).

⁸¹ Newsroom, Υπουργείο Μετανάστευσης: Δεν εκχωρούμε σε ΜΚΟ την αρμοδιότητα έρευνας και διάσωσης στα ελληνικά χωρικά ύδατα, Insider.gr, 9/12/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/ocxi4> (8/8/2022).

Σε παρόμοιους τόνους είχε κινηθεί και η δήλωση του Υπουργού Μετανάστευσης, ο οποίος ενέπλεξε την δράση των ΜΚΟ με τις στρατηγικές επιδιώξεις της Τουρκίας, με την διατύπωση πως υπάρχει μια άμεση συνεργασία των κυκλωμάτων διακίνησης με τις ΜΚΟ ώστε να προωθούνται μεταναστευτικοί πληθυσμοί δια θαλάσσης προς τα ελληνικά εδάφη⁸².

Εύλογα γεννάται η εκτίμηση πως οι ΜΚΟ που πραγματοποιούν έρευνα και διάσωση στο Αιγαίο αξιοποιούν το ρευστό νομικό πλαίσιο αλλά και την ανθρωπιστική κάλυψη των ενεργειών τους, προκειμένου να παρέχουν τόσο υπηρεσίες διευκόλυνσης εισόδου όσο και παροχή στρατηγικών πληροφοριών ακόμα και για επιχειρησιακές κινήσεις των αρχών ασφαλείας καθώς και για ζητήματα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων⁸³.

Οι ενέργειες αυτές διαφαίνεται πως αποτελούν κομμάτι μιας ευρύτερης στρατηγικής που εκπορεύεται από την Τουρκία, η οποία σύμφωνα με τις διάφορες αποκαλύψεις και αναφορές των αρχών ασφαλείας, συνεργαζόταν στενά με τις ΜΚΟ που επιχειρούσαν στον χώρο του Αιγαίου ώστε να δυσχεράνει το έργο της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα αφενός, και αφετέρου να λαμβάνει πληροφορίες για το τακτικό επίπεδο και τις κινήσεις των ενόπλων σωμάτων ασφαλείας⁸⁴.

Αξίζει να σημειωθεί επίσης, πως οι εμπλεκόμενες ΜΚΟ έπειτα από τις κινήσεις της ελληνικής πολιτείας για την σύσταση ειδικού μητρώου, καθώς και την άρνηση εκχώρησης του δικαιώματος έρευνας και διάσωσης, προχώρησαν σε άσκηση επικοινωνιακής πίεσης με ανακοινώσεις δυσφορίας για το συγκεκριμένο ζήτημα⁸⁵, ενώ ταυτόχρονα οι διαμαρτυρίες τους επεκτάθηκαν και στην απόφαση να χαρακτηριστεί η Τουρκία ως ασφαλή χώρα, κάτι που σε νομικό επίπεδο έβαζε ακόμα ένα εμπόδιο στην δραστηριότητα τους στο Αιγαίο⁸⁶.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση της δράσεως των ΜΚΟ στο εξεταζόμενο υποσύστημα της Ελλάδας, είναι πως οι συγκεκριμένοι μη κρατικοί δρώντες ανέπτυξαν μια ευρεία, κεκαλυμμένη πολλές φορές, δραστηριοποίηση επί ενός ζητήματος

⁸² Τάνια Γεωργιοπούλου, Ν. Μηταράκης: Τουρκία και ΜΚΟ διευκολύνουν τις παράνομες διελεύσεις Σομαλών, Καθημερινή, 8/12/2020, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/Xe1gw> (8/8/2022).

⁸³ Μάνος Τσαγκαράκης, Μέλη ΜΚΟ σε κύκλωμα μεταφοράς μεταναστών από την Τουρκία, Πρώτο Θέμα, 19/7/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/NjMh8> (8/8/2022).

⁸⁴ Γιάννης Σουλιάτης, Μεταναστευτικό: Βαριές διώξεις εις βάρος μελών τεσσάρων ΜΚΟ, Καθημερινή, 20/7/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/Ge3ys> (9/8/2022).

⁸⁵ Newsroom, Ανησυχία εκφράζουν 19 ΜΚΟ – Κινδυνεύουν να μείνουν εκτός του Μητρώου του υπουργείου Μετανάστευσης, Insider.gr, 8/12/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/LFX3F> (9/8/2022).

⁸⁶ Newsroom, Μεταναστευτικό: Ανάκληση της ΚΥΑ που χαρακτηρίζει την Τουρκία ασφαλή τρίτη χώρα ζητούν 40 ΜΚΟ, Πρώτο Θέμα, 14/6/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/zjELQ> (9/8/2022).

που άπτεται τόσο της άσκησης εθνικής κυριαρχίας, όσο και της εσωτερικής ασφάλειας.

Οι κατηγορίες για διευκόλυνση εισόδου παράνομων μεταναστών, καθώς και η ανάληψη κατασκοπευτικών ενεργειών, φανερώνουν πως τέτοιου είδους δρώντες δύνανται να ασκήσουν γεωπολιτική επιρροή και να συμβάλλουν υπό προϋποθέσεις στην ανακατανομή της ισχύος σε συγκεκριμένα γεωγραφικά σύμπλοκα, όπως αυτό του Αιγαιακού συστήματος.

Η εγγύτητα των δύο ακτών του Αιγαίου, καθώς και το κατακερματισμένο νησιωτικό σύμπλεγμα του ελληνικού υποσυστήματος, αποτελούν δύο γεωγραφικούς παράγοντες οι οποίοι συνέβαλλαν στην εμπλοκή των ΜΚΟ με τα διαθέσιμα θαλάσσια μέσα τους, εκμεταλλεζόμενες επιπλέον και το νομικό πλαίσιο όσο και την δυνατότητα άσκησης πιεστικής επικοινωνιακής πολιτικής.

Επομένως η εξέταση της γεωπολιτικής δυναμικής των ΜΚΟ, όσο και η γεωστρατηγική τους αξιοποίηση από άλλους κρατικούς δρώντες, αποτελεί ένα ζήτημα που αξίζει να εξεταστεί και να μελετηθεί, σύμφωνα με τις επιταγές της γεωπολιτικής ανάλυσης, προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την γενικότερη εικόνα παρόμοιων θεμάτων διεθνούς ασφάλειας.

3.5 Ανάλυση υποσυστήματος 2: Τουρκία, η δράση των ΜΚΟ

Το τουρκικό υποσύστημα αποτελεί το έτερο γεωγραφικό πλαίσιο το οποίο συμπληρώνει το Αιγαιακό σύστημα, και που επηρεάζεται εξίσου από την δραστηριότητα των διαφόρων ΜΚΟ όσον αφορά την διαχείριση των μεταναστευτικών πληθυσμών. Όμως, η ανάλυση εδώ επικεντρώνεται στην ένταξη των ΜΚΟ σε ένα γενικότερο γεωστρατηγικό πλάνο ώστε να εργαλειοποιηθούν οι μεταναστευτικές ροές και να ασκήσει δημογραφική πίεση προς το ελληνικό υποσύστημα. Λόγω έλλειψης βιβλιογραφικών αναφορών και αναλύσεων για την δράση των ΜΚΟ στο τουρκικό υποσύστημα, θα επιχειρηθεί μια συσχέτιση των πληροφοριών που ανακτήθηκαν από επιστημονικές μελέτες ώστε να εξαχθούν κάποια γενικά συμπεράσματα.

Καταρχάς, έχει διαπιστωθεί πως ο τουρκικός υποσυστημικός δρών έχει λάβει υπόψη του την στρατηγική διάσταση των μεταναστευτικών ροών, οι οποίες επενεργούν πάνω στα δημογραφικά δεδομένα, και για αυτό έχει επιδιώξει να τις αξιοποιήσει μέσα από ένα ευρύ σύστημα μη κρατικών δρώντων, στους οποίους περιλαμβάνονται και οι ΜΚΟ. Η

αξιοποίηση της μετανάστευσης ως γεωστρατηγικό όπλο στοχεύει κυρίως στην πρόκληση αστάθειας σε συνοριακές περιοχές του ελληνικού υποσυστήματος (Εβρος, νησιά Αιγαίου), οι οποίες συν τω χρόνω, θα δοκιμάσουν την γενικότερη ετοιμότητα των ελληνικών αρχών ασφαλείας, υπό το καθεστώς μείζονας κρίσεως⁸⁷.

Αυτό θα υπονομεύσει την ικανότητα, από πλευράς Ελλάδας, άσκησης εθνικής κυριαρχίας και ελέγχου σημείων, ειδικά στα νησιά του Αιγαίου, ενώ παράλληλα θα ανακύψουν ζητήματα διαχείρισης πληθυσμών, μεταφοράς και κινητοποίησης ενόπλων δυνάμεων, καθώς και αναγκών αεροναυτικών μεταφορών⁸⁸. Ταυτόχρονα, η Τουρκία μέσω αυτής της στρατηγικής επιδιώκει να ασκήσει πίεση και στον υπερσυστημικό παράγοντα της ανάλυσης, δηλαδή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε αφενός να αποσπάσει περαιτέρω οικονομικά ανταλλάγματα, και αφετέρου να αμβλύνει τις κατηγορίες που αντιμετωπίζει από διάφορα ευρωπαϊκά κράτη για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁸⁹.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που αντλούνται από τις έρευνες της Greenhill, η Τουρκία δύναται, βάση των κινήσεων της στο πεδίο των δημογραφικών μετακινήσεων, να ενταχθεί σε μια κατηγορία δρώντων οι οποίοι αξιοποιούν ή και δημιουργούν τις μεταναστευτικές ροές προκειμένου να αποκομίσουν πολιτικά οφέλη, χαμηλότερου κόστους από το αν αξιοποιούσαν τις στρατιωτικές τους δυνατότητες⁹⁰. Η χρήση των μεταναστευτικών ροών εντάσσεται σε μια εξαναγκαστική μέθοδο όπου επιδιώκεται η αποτροπή ή εξώθηση αλλαγών στην πολιτική συμπεριφορά ενός κράτους-στόχου, ώστε να εξαχθούν παράπλευρα οφέλη, με την ταυτόχρονη χρήση προπαγανδιστικών μεθόδων που αφορούν τις ίδιες τις πληθυσμιακές ροές⁹¹.

Η πλειοψηφία των κρατών που στρέφονται σε τέτοιου είδους ενέργειες αξιοποιούν αυτό που ονομάζεται στρατηγική ρίσκου (risk strategy) η οποία έγκειται στην πρόκληση σταδιακά αυξανόμενου κόστους για το αντίπαλο κράτος, υπό την απειλή πρόκλησης μεγαλύτερης τιμωρίας σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Επιπλέον, επειδή η πρόκληση κόστους εφαρμόζεται σταδιακά, ο δρών που αξιοποιεί τις ροές πιθανώς να διακόπτει

⁸⁷ Ioannis E. Kotoulas & Wolfagnag Pusztai, Migration as a Weapon, p.11-13.

⁸⁸ Ιωάννης Θ. Μάζης, Το μεταναστευτικό ως γεωστρατηγικό όπλο της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας και της Ευρώπης, ΕΛΙΓΕΑ, 7/3/2020, σ.4-5.

⁸⁹ Ιωάννης Θ. Μάζης, Το μεταναστευτικό ως γεωστρατηγικό όπλο της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας και της Ευρώπης, σ.34.

⁹⁰ Kelly M. Greenhill, Strategic Engineered Migration as a Weapon of War, Civil Wars vol.10:1, 2008, p.p 6, 11.

⁹¹ Kelly M. Greenhill, Strategic Engineered Migration as a Weapon of War, p.8.

προσωρινά την επιχείρηση εξαναγκασμού ώστε να προσφέρει χρόνο για αντίδραση ή διαπραγμάτευση ή ακόμη και για να «ανταμείψει» το κράτος στόχο σε περίπτωση συναίνεσης⁹². Στο πλαίσιο αυτό η χρήση των Μ.Κ.Ο ως καταλύτη στην όλη διαδικασία, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί από την Τουρκία εις βάρος της Ελλάδας, προκειμένου η πρώτη να μην εμπλέξει περαιτέρω τις δικές της υπηρεσίες ή δυνάμεις ασφαλείας.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω στην ανάλυση, φαίνεται πως η δραστηριότητα των ΜΚΟ στο πεδίο της έρευνα και διάσωσης, αξιοποιήθηκε από το τουρκικό κρατικό υποσύστημα, προκειμένου να υπάρξει καλύτερος συντονισμός των μεταναστευτικών μετακινήσεων προς τα ελληνικά νησιά (**Χάρτης 6**) ώστε στην συνέχεια μέσω διευκολύνσεων μετακίνησης να προωθηθούν προς την ελληνική ενδοχώρα και από εκεί προς την υπόλοιπη Ευρώπη (**Χάρτης 7**). Διαπιστώθηκε επίσης μέσω των διαφόρων δημοσιευμάτων πως υπήρχε επικοινωνία και συνεργασία των τουρκικών αρχών με στελέχη των διαφόρων ΜΚΟ που δρούσαν στην περιοχή⁹³.

Οι ΜΚΟ, γίνεται η θεώρηση, πως εντάσσονταν σε ένα ευρύτερο δίκτυο, το οποίο στήθηκε επί τουρκικού εδάφους, και το οποίο περιελάμβανε ένα τεράστιο αριθμό από επίσημες και ανεπίσημες επιχειρήσεις, οι οποίες συνιστούσαν μια βιομηχανία μετανάστευσης στα τουρκικά παράλια, προσφέροντας μια μεγάλη γκάμα υπηρεσιών (ξενοδοχεία, υπηρεσίες διακίνησης, κέτερινγκ, διαμεσολάβηση κ.α.). Μάλιστα το δίκτυο αυτό επεκτεινόταν και σε τοπικούς αλλά και δημόσιου φορείς, ενώ εξέχοντα ρόλο στην όλη διαδικασία αποτελούσαν και οι διεθνείς ΜΚΟ, οι οποίες αναλάμβαναν πέρα από συμβουλευτικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες (παροχή ρουχισμού και διαφόρων αντικειμένων), και την συνεργασία με δίκτυα διακινητών⁹⁴.

Η ύπαρξη αυτού του μηχανισμού στην Τουρκία ουσιαστικά δημιουργούσε τις υποδομές για την συγχώνευση ενός εύρους δραστηριοτήτων, τόσο νόμιμων όσο και παράτυπων, οι οποίες ανέδειξαν τον πρωταγωνιστικό ρόλο των κυκλωμάτων διακίνησης, οι οποίοι χαρακτηρίζονταν από την ευκολία προσβασιμότητας τους από τους ενδιαφερόμενους μετανάστες, καθώς και την πανταχού παρόν παρουσία τους⁹⁵. Συνάγεται εύλογα το

⁹² Kelly M. Greenhill, *Strategic Engineered Migration as a Weapon of War*, p.10.

⁹³ Γιάννης Σουλιώτης, *Μεταναστευτικό: Βαριές διώξεις εις βάρος μελών τεσσάρων ΜΚΟ*, kathimerini.gr, 20/7/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/Ge3ys> (30/9/2022).

⁹⁴ Frank Duvell, *The Great Migration of summer 2015: Analyzing the Assemblage of Key Drivers in Turkey*, *Journal of Ethnic and Migration Studies* vol.45:12, 2019, p.2232.

⁹⁵ Frank Duvell, *The Great Migration of summer 2015*, p.2234.

συμπέρασμα, πως υπάρχει μια ταύτιση των ΜΚΟ με τα κυκλώματα των διακινητών στην Τουρκία, κάτι που αποδεικνύεται από την πληθώρα των κατηγοριών που αντιμετώπισαν μετέπειτα στην Ελλάδα τα μέλη τους, όσο και από την κοινή συνεργασία τους επί τουρκικού εδάφους, εφόσον υπάρχει μια αλληλεπίδραση και κοινή συνύπαρξη στο πλαίσιο οργανωμένων δραστηριοτήτων.

Αξίζει να αναφερθεί πως ήδη από το 2017 η Frontex με την ετήσια έκθεση κινδύνου που είχε εκδώσει ανέφερε μεταξύ άλλων πως, τα κυκλώματα των διακινητών εκμεταλλεύονταν στο έπακρο το νομικό πλαίσιο της Συμφωνίας για την Ασφάλεια της Ζωής στην Θάλασσα από κοινού με την ανθρωπιστική βοήθεια (από πλευράς ΜΚΟ), ώστε να αποκτήσουν τακτικό πλεονέκτημα έναντι των κρατικών αρχών. Μάλιστα αναφέρεται παρακάτω πως οι πλευρές που ενεπλάκησαν σε επιχειρήσεις SAR στον θαλάσσιο χώρο, υπήρξαν υποβοηθητικοί προς τους διακινητές, προκειμένου οι τελευταίοι να επιτύχουν τους στόχους τους με το λιγότερο δυνατό ρίσκο, κάτι που εκτόξευε το επιχειρηματικό τους μοντέλο μέσω των αυξανόμενων πιθανοτήτων για επιτυχία. Τονίζεται δε, ο ενεργός ρόλος των ΜΚΟ τόσο σε θέματα SAR όσο και σε αυτά της επιτήρησης των θαλασσίων συνόρων⁹⁶.

Να σημειωθεί πως κάποιες από τις ενδείξεις ύπαρξης συνεργασίας των ΜΚΟ με τις αρχές της Τουρκίας εντοπίζονται τόσο στο περιστατικό του επικεφαλής της Aegean Boat Report, ο οποίος επικοινωνούσε συστηματικά με τις τουρκικές αρχές ασφαλείας ενώ ενεργούσε σε ελληνική περιοχή δικαιοδοσίας⁹⁷, όσο και από το περιστατικό Τούρκου αξιωματικού της τουρκικής ακτοφυλακής ο οποίος συνεργαζόταν με ΜΚΟ προκειμένου να οργανώσει την μεταφορά παράνομων μεταναστών⁹⁸.

Επιπλέον χρήσιμο είναι να αναφερθεί πως, σύμφωνα με την ίδια έκθεση, το αεροδρόμιο της Κωνσταντινούπολης αποτελεί το τελευταίο αεροδρόμιο όπου εντοπίζονται χρήστες πλαστών εγγράφων, με ιδιαίτερα αυξητικές τάσεις από το 2013 και μετά, όταν δηλαδή ξεκινούσαν τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα προς τα κράτη-μέλη της Ευρώπης⁹⁹. Αυτό κάνει ακόμη πιο εμφανή την πρόθεση της Τουρκίας να χρησιμοποιήσει τα μέσα

⁹⁶ Frontex, Risk Analysis for 2017, Βαρσοβία Φεβρουάριος 2017, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/XrMfB> p.32-33.

⁹⁷ Slpress, Για κατασκοπεία και διακίνηση η Aegean Boat Report και άλλες ΜΚΟ, slpress.gr, 22/7/2021 διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/XuStB>, (24/10/2022).

⁹⁸ Γιάννης Σουλιώτης, Ο Τούρκος λιμενικός και ο ακτιβιστής – Κύκλωμα διακινητών με Έλληνες συνδέσμους, kathimerini.gr, 10/10/2022, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/GCqfM> (24/20/2022).

⁹⁹ Frontex, Risk Analysis for 2017, p.22.

δημογραφικής πίεσως απέναντι στην Ευρώπη, και μάλιστα δείχνει πως αξιοποιείται μια μεγάλη γκάμα τρόπων προκειμένου αυτό να μπορέσει να ενταθεί ακόμη περισσότερο.

Αυτό αποδεικνύεται έτη περαιτέρω από το γεγονός πως οι εννιά στους δέκα μετανάστες που εισήλθαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά το 2015, βασίστηκαν κυρίως σε «υπηρεσίες διευκόλυνσης» από τα συγκεκριμένα δίκτυα διακίνησης, πράγμα που καταδεικνύει αφενός την οργάνωση και την επέκταση των δραστηριοτήτων τους, στηριζόμενα και στην κρατική υποστήριξη από το κράτος της Τουρκίας¹⁰⁰.

Αυτό που μπορεί να εξαχθεί ως γενικότερη εικόνα, είναι πως οι ΜΚΟ λόγω του ασύμμετρου χαρακτήρα δράσης τους, αποτελούν έναν δρώντα ο οποίος στην περίπτωση της Τουρκίας τυγχάνει εκτεταμένης εργαλειοποίησης, μιας και δύνανται να συγχωνευθούν και να αλληλοσυμπληρωθούν με την ταυτόχρονη δράση των κυκλωμάτων διακίνησης μεταναστών. Αυτό επιτρέπει τον κρατικό δρώντα να μην κάνει φανερή την ανάμειξή του, ενώ παράλληλα επενεργώντας μέσα στα διαφορούμενα πλαίσια του υφιστάμενου νομικού πλαισίου, αλλά και υπό την ανθρωπιστική κάλυψη, οι ΜΚΟ δύνανται να έχουν ενεργό συμμετοχή στο φάσμα δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων SAR στην θάλασσα.

3.6 Ανάλυση υπερσυστημικού δρώντα: Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί τον υπερσυστημικό δρώντα της παρούσας ανάλυσης εφόσον τόσο η παράνομη μετανάστευση, όσο και η εμπλοκή των Μ.Κ.Ο. σε πράξεις που άπτονται της άσκησης κυριαρχίας από πλευράς κρατικών δρώντων, διενεργείται στα χωρικά ύδατα των κρατών-μελών του ευρωπαϊκού Νότου, τα οποία αποτελούν την πύλη εισόδου προς την κυρίως Ευρώπη. Επομένως οι κινήσεις και ο τρόπος που αντιμετωπίζει τα συγκεκριμένα ζητήματα έχουν άμεση επίπτωση στην ίδια την φύση των γεωπολιτικών φαινομένων.

Η Ε.Ε. μπορεί να ειπωθεί ως πρώτο συμπέρασμα πως ενήργησε με διαφορούμενο τρόπο τόσο όσον αφορά την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού, όσο δε, και απέναντι στην δράση των διαφόρων ΜΚΟ. Κάποιες φορές λειτούργησε συλλογικά, ως κατ' εξοχήν υπερσυστημική μονάδα, και άλλοτε ως μεμονωμένα κράτη-μέλη που έδρασαν συνδυαστικά.

¹⁰⁰ Νίκος Δενιόζος, Η ασύμμετρη απειλή της μετανάστευσης: Η παράνομη διακίνηση λαθρομεταναστών και το οργανωμένο έγκλημα, Foreign Affairs Hellenic Edition, 9/7/2018, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/Pu5Md> σ.1.

Οι βασικοί τρόποι ασκήσεως επιρροής περιελάμβαναν κυρίως πολιτικά-διπλωματικά μέσα και οικονομικά. Σε κάποιες των περιπτώσεων όμως η παρέμβαση αυτή έλαβε και στρατιωτικό χαρακτήρα, ειδικά στην περίπτωση των γεγονότων του Έβρου, όπου τότε κάποια κράτη- μέλη της ένωσης απέστειλαν θωρακισμένα οχήματα και ειδικές μονάδες επιβολής του νόμου, προς συμπαράσταση των ελληνικών αρχών¹⁰¹.

Η οικονομική συνδρομή της ένωσης με κατεύθυνση το Αιγαιακό Σύστημα διαρθρώθηκε σε δύο τομείς: Πρώτον, από το 2015 υιοθετήθηκαν έκτακτα μέτρα ανάγκης προκειμένου να στηριχτεί το ελληνικό υποσύστημα, και να μπορέσει να διαχειριστεί τις μεγάλες διαχειριστικές και ανθρωπιστικές ανάγκες που προέκυπταν από τις πολλές αφίξεις. Τα μέτρα αυτά δρομολογήθηκαν μέσω εγκεκριμένων διεθνών οργανισμών όπως η Ύπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ και συγκεκριμένες διεθνείς ΜΚΟ. Απότοκο αυτής της πρακτικής ήταν και η δημιουργία εσωτερικών συνόρων (hotspots) μέσα στο ελληνικό υποσύστημα¹⁰².

Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση του Ιανουαρίου του 2022, η Ελλάδα έλαβε από την ένωση περί τα 3,39 δισεκατομμύρια, τα οποία προήλθαν από τρεις βασικές πηγές: 2,27 δις από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ενσωμάτωσης (AMIF), 450 εκατομμύρια από το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας (ISF) και 668,9 εκατομμύρια από το Όργανο Άμεσης Υποστήριξης (ESI). Μέσα στα συγκεκριμένα κονδύλια αξίζει να αναφερθεί πως συμπεριλαμβάνονταν και περίπου 39,71 εκατομμύρια τα οποία αφορούσαν την παροχή εξοπλισμού για έρευνα και διάσωση και ενίσχυσης των ικανοτήτων επιτήρησης των συνόρων των ελληνικών αρχών ασφαλείας. Επίσης, 5,58 εκατομμύρια προορίστηκαν για την ελληνική αστυνομία και αφορούσαν τόσο την ενίσχυση της εκπαίδευσης των στελεχών, όσο και τον επαναπατρισμό υπηκόων τρίτων χωρών στις χώρες προέλευσης τους¹⁰³.

Ο δεύτερος τομέας οικονομικής πολιτικής αφορούσε το τουρκικό υποσύστημα, και σχηματοποιήθηκε με την συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας το 2016, όπου η ένωση θα παρείχε οικονομική συνδρομή 3 δισεκατομμυρίων προς την Τουρκία, με στόχο να στηριχτεί η τελευταία σε θέματα διαχείρισης των μεταναστευτικών πληθυσμών στο έδαφος της, και παράλληλα να δεχτεί πίσω τους παράνομα εισελθόντες σε ελληνικό έδαφος, καθώς και όσους συλλαμβάνονταν σε τουρκικά χωρικά ύδατα¹⁰⁴.

¹⁰¹ Ioannis Sotiropoulos, *The Mass Migration as a Hybrid Threat to European Security*, p.11-12.

¹⁰² Isabel Shutes & Armine Ishkanian, *Transnational welfare within and beyond the nation-state*, p.528.

¹⁰³ European Commission, *Managing Migration: EU Financial Support to Greece*, Ιανουάριος 2022, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/vCd5e> (12/8/2022).

¹⁰⁴ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας (Δελτίο Τύπου), 18/3/2016, διαθέσιμο στο

Ταυτόχρονα, όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας, η Ευρωπαϊκή Ένωση προχώρησε και στην οικονομική ενίσχυση των τουρκικών αρχών ασφαλείας, προκειμένου να ενισχυθεί η καταπολέμηση των δικτύων των διακινητών. Η ενίσχυση αυτή περιελάμβανε την εκταμίευση 20 εκατομμυρίων, καθώς και την παροχή 6 σκαφών για έρευνα και διάσωση, ώστε να υπάρξει περαιτέρω διαλειτουργικότητα και συνεργασία με τις τουρκικές αρχές¹⁰⁵.

Ενώ η Ε.Ε λειτούργησε συλλογικά στην περίπτωση της οικονομικής πολιτικής που εφάρμοσε απέναντι στους δύο υποσυστημικούς δρώντες, στο καθαρά επιχειρησιακό κομμάτι που συνιστά η έρευνα και διάσωση, όπου εμπλέκονται και οι ΜΚΟ, καθώς και στη σύνταξη ενός κοινού νομικού πλαισίου που να αντιμετωπίζει ολιστικά το ζήτημα, παρατηρήθηκε ένας κατακερματισμός της συνολικής δράσης του υπερσυστημικού δρώντος.

Αν εξαιρεθεί η σύσταση μιας ναυτικής δύναμης επέμβασης στην Μεσόγειο (EUNAV FOR MED), η οποία εκτόνησε την επιχείρηση «Σοφία», προκειμένου να εξαρθρωθούν τα κυκλώματα της παράνομης διακίνησης ανθρώπων, και η οποία αφορούσε την περιοχή της κεντρικής Μεσογείου και όχι το Αιγαίο, δεν παρατηρήθηκε κάποιου άλλου είδους άμεση επέμβαση, πλην της δραστηριοποίησης της Frontex με καθαρά υποστηρικτικό χαρακτήρα. Η μόνη επιχείρηση υποστήριξης που αφορούσε το Αιγαίο, ήταν η επιχείρηση «Ποσειδών», η οποία προσέδωσε στην Ελλάδα τεχνική βοήθεια στους τομείς της επιτήρησης των συνόρων, της ταυτοποίησης εισελθόντων, καθώς και στην ικανότητα διάσωσης ζώων στην θάλασσα¹⁰⁶.

Επομένως στο πλαίσιο των θαλάσσιων επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης παρατηρήθηκε η τήρηση αποστάσεων από πλευράς Ε.Ε, η οποία επέλεξε να περιοριστεί στην καθαρά ανθρωπιστική διάσταση του ζητήματος, ελέω και της έλλειψης ενός ευρύτερου νομικού πλαισίου που να δεσμεύει τις κινήσεις των κρατών. Η στάση αυτή εξηγεί και την έλλειψη πρωτοβουλίας από πλευράς της ένωσης, η οποία περιορίζεται στην εφαρμογή της συνθήκης του Δουβλίνου II, η οποία έχει ως μοναδικό στόχο την αποτροπή της συνεχούς μετακίνησης των εισελθόντων σε ευρωπαϊκό έδαφος, καθώς και την άρση της άρνησης των κρατών να δεχτούν μετανάστες στο έδαφος τους¹⁰⁷.

<https://urlzs.com/S8rBV> (12/8/2022).

¹⁰⁵ International Organization for Migration, EUR 20 million EU project in Support of Turkish Coast Guard Seeks to save more migrant lives, iom.int, 16/6/2017, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/JBSeq> (12/8/2022).

¹⁰⁶ Δημήτριος Κονσούλας, Έρευνα και Διάσωση (SAR) ως παράγοντας Εθνικής Κυριαρχίας, σ.54-55.

¹⁰⁷ Anthony Paphiti et.al., Mass Migration as Hybrid Threat?, p.122.

Η έλλειψη συλλογικού συντονισμού οδήγησε στην ανάληψη μεμονωμένων πρωτοβουλιών από τα κράτη ώστε να αντιμετωπίσουν τα φαινόμενα της παρέμβασης των ΜΚΟ στις επιχειρήσεις SAR στα χωρικά τους ύδατα. Έτσι χώρες οι οποίες είχαν ενδείξεις πως οι ΜΚΟ λειτουργούν ως παράγοντας έλξης (pull factor) των μεταναστευτικών ροών, επεδίωξαν την άσκηση νομικών διώξεων κατά των μελών τους αλλά και της απαγόρευσης ελιμενισμού των σκαφών τους στα διάφορα κρατικά λιμάνια¹⁰⁸.

Συμπερασματικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση επεδίωξε την ενίσχυση των δύο υποσυστημάτων του Αιγαίου με σκοπό να επιλύσει το πρόβλημα των μαζικών μεταναστευτικών ροών από την Τουρκία στην Ελλάδα, χωρίς όμως να λάβει υπόψη το ζήτημα της παρεμβολής μη κρατικών δρώντων όπως οι ΜΚΟ. Έτσι δεν προβλέφθηκε κάποιο κανονιστικό πλαίσιο το οποίο να προβλέπει συγκεκριμένες πρωτοβουλίες σε περίπτωση που διαπιστωθεί κάποια παρέμβαση από τρίτους παράγοντες.

Αυτό διαφαίνεται ξεκάθαρα και από την έλλειψη συντονισμού γενικά και απέναντι σε άλλα κράτη-μέλη, κάτι που οδήγησε στην μεμονωμένη ανάληψη ενεργειών από τα τελευταία, εφόσον διαπιστώθηκε πως δράση τρίτων δρώντων λειτουργεί παρεμβαίνει στην άσκηση εθνικής κυριαρχίας.

Διαφαίνεται επομένως, πως η ένωση επέλεξε την άσκηση επιρροής διαφόρων επιπέδων χωρίς να λάβει υπόψη κάποιους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν το γενικότερο φαινόμενο της μετανάστευσης, κάτι που δείχνει πως δεν υπάρχει απόλυτη ταύτιση απόψεων μεταξύ των κρατών-μελών καθώς και διάθεση συλλογικής δράσης.

3.7 Ανάλυση Γεωπολιτικών Δεικτών

Βασικός στόχος της ΣΓΑ είναι η κατάρτιση του γεωπολιτικού υποδείγματος, ώστε να διαπιστωθεί η τάση ανακατανομή της ισχύος στο εξεταζόμενο σύστημα. Για τον λόγο αυτό θα αξιοποιηθούν συγκεκριμένοι δείκτες, οι οποίοι αποτελούν το αριθμητικό εκείνο στοιχείο που εκφράζει την τάση ανακατανομής ισχύος καθώς η αξιολόγηση τους σε τακτά χρονικά

¹⁰⁸ Eugenio Cusumano & Matteo Villa, Sea Rescue NGO's: A Pull Factor of Irregular Migration?, Migration Policy Center, Νοέμβριος 2019, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/PQoVz> p.3.

διαστήματα δύναται να εκφράσει την αλλαγή κατεύθυνσης των εκάστοτε μονάδων. Σαφώς μεγάλο ρόλο στην αξιοπιστία του γεωπολιτικού υποδείγματος παίζει η δεξιοτεχνία αλλά και η τεχνική κατάρτιση του ερευνητή, εφόσον η ΣΓΑ ενθαρρύνει την διεπιστημονικότητα μέσω πολλαπλών μαθηματικών εργαλείων και μεθόδων¹⁰⁹.

Στην παρούσα εργασία λόγω του θεωρητικού υπόβαθρου του ερευνητή, θα αξιοποιηθεί η συσχετιστική μελέτη, η οποία σε γενικές γραμμές επιδιώκει την περιγραφή του βαθμού σχέσης μεταξύ μεταβλητών. Η μέθοδος εντάσσεται στις ποσοτικές μεθόδους, και χρησιμοποιείται τόσο για να εντοπίσει μεταβλητές που ενέχει μια δεδομένη κατάσταση, όσο και να περιγράψει την ύπαρξη πιθανής σχέσης. Επιπλέον, η συγκεκριμένη μελέτη καθιστά δυνατή και την προβλεψιμότητα, η οποία αποτελεί βασική προϋπόθεση του ερευνητικού προγράμματος της ΣΓΑ και επομένως η χρήση της αποτελεί σημαντικό ερευνητικό εργαλείο για τις ανάγκες της συγκεκριμένης εργασίας¹¹⁰.

¹⁰⁹ Ιωάννης Θ. Μάζης, Άγις-Γεώργιος Δήγκας, Ολοκληρωμένη Μεθοδολογία Κατασκευής Σύνθετων Δεικτών στην Σύγχρονη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση, *Civitas Gentium* vol.7:1, σ.159-160.

¹¹⁰ Larry B.Christensen, Η Πειραματική Μέθοδος στην Επιστημονική Έρευνα, Παπαζήσης, Αθήνα 2007 8η Έκδοση, (Πρώτη Έκδοση 1975), σ.86-87.

3.7.α Πυλώνας Πολιτισμού/Πληροφορίας

Ο πρώτος δείκτης που επιλέχτηκε ώστε να περιγράψει την δράση του γεωπολιτικού παράγοντα είναι τα δημογραφικά στοιχεία που αφορούν τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς που διαμένουν στο υποσύστημα του τουρκικού εθνοκρατικού δρώντα, καθώς και τους αντίστοιχους εισελθόντες πληθυσμούς στον έτερο υποσυστημικό ελληνικό εθνοκρατικό δρώντα. Στην φάση αυτή πραγματοποιείται η απλή παράθεση των αριθμητικών στοιχείων ώστε να γίνει μια πρώτη συσχέτιση. Στην συνέχεια παρατίθεται και ένα διάγραμμα διασποράς, ώστε να διαπιστωθεί τυχόν γραμμική συσχέτιση μεταξύ των δύο δεικτών. Η επιλογή των δεικτών έγινε με γνώμονα πως αποτελούν τον βασικό λόγο ύπαρξης της επιρροής του εξεταζόμενου γεωπολιτικού παράγοντα (η δράση των Μ.Κ.Ο.), και επομένως είναι απαραίτητη η εξέτασή τους.

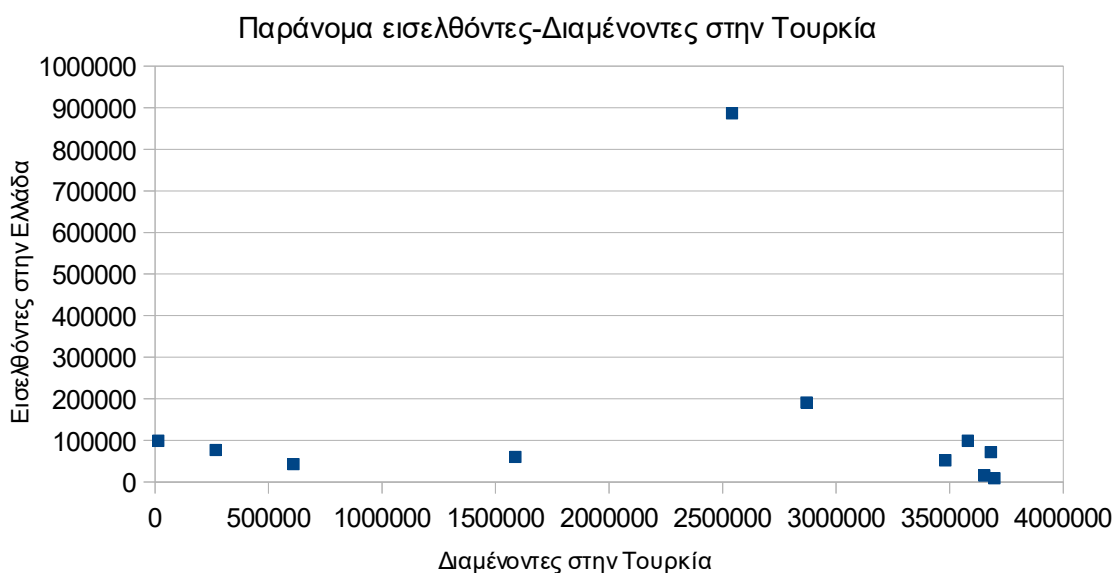
Εισελθόντες πληθυσμοί στο Υ/Σ Ελλάδα		Διαβιούντες πληθυσμοί στο Υ/Σ Τουρκία
2011	99368	14476
2012	76878	266900
2013	43002	609931
2014	60240	1587365
2015	886550	2541348
2016	191027	2869419
2017	52211	3480350
2018	71937	3681748
2019	99175	3579531
2020	15686	3652362
2021	9157	3696831

Πηγή: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, Ελληνική Αστυνομία

Το χρονικό διάστημα που επιλέχτηκε εξυπηρετεί τον σκοπό του να διαπιστωθεί η μεταβολή των αριθμών σε βάθος τουλάχιστον δεκαετίας, και να συσχετιστεί με το χρονικό διάστημα εκκίνησης του γεωπολιτικού παράγοντα. Διαπιστώνεται πως οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί στο υποσύστημα της Τουρκίας βαίνουν αυξανόμενοι σε βάθος χρόνου, την στιγμή που στο υποσύστημα της Ελλάδας υπάρχουν διακυμάνσεις όσον αφορά τους εισελθόντες.

Αυτό που παρατηρείται επίσης, είναι πως οι πληθυσμοί στο τουρκικό υποσύστημα αυξάνονται και μετά το 2016, παρά την ισχύ από τότε της συμφωνίας Ε.Ε-Τουρκίας η οποία είχε ως σκοπό όπως αναφέρθηκε την παροχή υποστήριξης για την διαχείριση των πληθυσμών. Στο ελληνικό υποσύστημα από την άλλη παρατηρείται πως το χρονικό

διάστημα 2011-2014 εισήλθαν 279.488 παράνομοι μετανάστες, την στιγμή που για την περίοδο 2015-2019 όπου είχαμε και την δραστηριοποίηση του γεωπολιτικού παράγοντα, ο αριθμός αυτός έφτασε το 1.300.900 εισελθόντες. Αν προστεθούν και τα έτη 2020 και 2021, τα οποία επίσης εξετάζονται ως προς την επίδραση του γεωπολιτικού παράγοντα, ο αριθμός αυτός φτάνει συνολικά στο 1.325.743.

Στο διάγραμμα διασποράς παρατηρείται πως δεν υπάρχει κάποιου είδους γραμμική συσχέτιση μεταξύ των δύο δεικτών, χωρίς αυτό να σημαίνει πως η συσχετιστική αυτή μέθοδος προσφέρει αποδείξεις αιτίου-αιτιατού. Αυτό που συνάγεται είναι πως υπάρχει σαφώς δυσανάλογος αριθμός μεταναστευτικών πληθυσμών στο τουρκικό υποσύστημα, σε σχέση με τους αντίστοιχους εισελθόντες στο ελληνικό. Από την παραπάνω όμως συσχέτιση μπορεί να συναχθεί πως υπάρχει η επίδραση μιας τρίτης μεταβλητής, η οποία να συσχετίζει έμμεσα τους δύο εξεταζόμενους δείκτες.

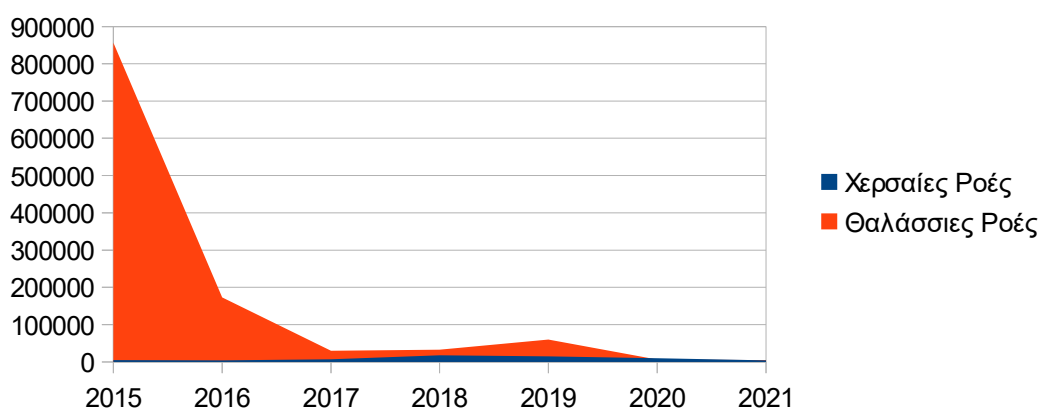
Για να υπάρξει περαιτέρω εμβάθυνση στην συσχέτιση των δύο δεικτών, παρατίθεται ο πίνακας που απεικονίζει τους εισελθόντες εις το ελληνικό υποσύστημα με βάση το ποιοτικό κριτήριο των εισερχομένων δια θαλάσσης και των αντίστοιχων δια ξηράς. Τα νούμερα αφορούν το χρονικό διάστημα 2015-2021 όπου τότε διαπιστώνεται η ύπαρξη του γεωπολιτικού παράγοντα.

Συνάγεται πως οι μεταναστευτικές ροές διά θαλάσσης είναι ιδιαίτερα υψηλές όσο η δράση του ΓΠ, όπως θα καταδειχθεί παρακάτω, είναι υψηλή, ενώ οι αντίστοιχες χερσαίες παραμένουν σε χαμηλό επίπεδο μέχρι να υπάρξει μια άνοδος τους και τέλος μια εξισορρόπηση τους με τις θαλάσσιες. Αυτό υποδηλώνει πως υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του συνολικού αριθμού των μεταναστευτικών ροών διά θαλάσσης και της αντίστοιχης επίδρασης του ΓΠ, κάτι που τέθηκε ως ερευνητικό ερώτημα στην αρχή της εργασίας.

Θαλάσσιες Ροές	Χερσαίες Ροές	Έτη
856723	4907	2015
173450	3784	2016
29718	6592	2017
32494	18014	2018
59726	14887	2019
9714	5982	2020
4331	4826	2021

Πηγή: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ

Παρατίθεται και η οπτικοποίηση των παραπάνω αριθμητικών δεδομένων, ώστε να γίνει ακόμα πιο εμφανή η σταδιακή εξομοίωση των θαλασσιών ροών με τις αντίστοιχες χερσαίες ροές στο ελληνικό υποσύστημα. Τα στοιχεία αφορούν το ελληνικό υποσύστημα εφόσον το τουρκικό δεν δέχεται εισελθόντες από την Ελλάδα, πέρα από αυτούς που προβλέπει η συμφωνία της Ε.Ε με την Τουρκία. Αμέσως γίνεται κατανοητό πως το Ελληνικό υποσύστημα δέχεται την πληθυσμιακή πίεση εξ ολοκλήρου εφόσον και η δράση του ΓΠ οριοθετήθηκε στα πλαίσια του Αιγαίου Πελάγους, το οποίο αποτελεί ζώνη δράσης κυρίως του ελληνικού υποσυστήματος.

3.7.βΠυλώνας Άμυνας/Ασφάλειας

Για τον συγκεκριμένο πυλώνα ο δείκτης που προέκυψε είναι ένας σύνθετος δείκτης που εκφράζει τις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης στο Αιγαίο από τις ΜΚΟ, ο οποίος αποτελείται από δύο επιμέρους δείκτες, τον αριθμό των ΜΚΟ που έδρασαν κατά το χρονικό διάστημα 2015-2021, καθώς και το χρονικό διάστημα της δραστηριότητας τους σε μήνες.

Για την κατασκευή του συγκεκριμένου δείκτη, ελέω έλλειψης στοιχείων, επιχειρήθηκε μια προσέγγιση η οποία συνέλεξε στοιχεία από ανοικτές δημοσιογραφικές πηγές καθώς και από εκθέσεις συγκεκριμένων ευρωπαϊκών οργάνων, προκειμένου να καθοριστεί σε πρώτη φάση ο αριθμός των ΜΚΟ που διέθεταν τα μέσα ώστε να πραγματοποιούν τις αντίστοιχες επιχειρήσεις. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, πάλι μέσω της πολλαπλής συσχέτισης πηγών (δημοσιογραφικών, εκθέσεων και αναφορών στους ιστότοπους των ΜΚΟ), προέκυψαν κάποια χρονικά διαστήματα δράσης τα οποία καθορίστηκαν κατά προσέγγιση. Αυτή η διαδικασία αποτελεί βασικό περιορισμό της παρούσας εργασίας και γι' αυτό ο σκοπός είναι να διαπιστωθεί η γεωπολιτική τάση με τον αναμενόμενο βαθμό απόκλισης που ούτως ή άλλως ενυπάρχει σε μια τέτοιου είδους πανεπιστημιακή μελέτη.

Ο αριθμός των ΜΚΟ που εντοπίστηκαν να δρουν στο εξεταζόμενο σύμπλοκο περιελάμβανε 11 από αυτές, χωρίς να αποκλείεται το ενδεχόμενο να υπήρχαν και άλλες μικρότερου βεληνεκούς, καθώς και μικρές ομάδες εθελοντών που ενεργούσαν με παρόμοιο τρόπο. Ο αριθμός αυτός είναι συνολικός, καθώς δεν εντοπίστηκε σε κανένα έτος να δρουν ταυτόχρονα και οι έντεκα. Παρατίθεται παρακάτω ο πίνακας με τα ονόματα των ΜΚΟ καθώς και με τα χρονικά διαστήματα δράσης τους.

ΜΚΟ	Μήνες Δράσης	Χρονικό Διάστημα
Sea Watch*	21	Νοέμβριος 2015-Ιούλιος 2017
FFM	60	Νοέμβριος 2015-Οκτώβριος 2020
Josoor Int.Solidarity	60	Νοέμβριος 2015-Οκτώβριος 2020
Mare Liberum	36	2018-Δεκέμβρης 2020
Refugee Rescue	56	Ιανουάριος 2016-29 Αυγούστου 2020
Aegean Boat Report	34	Οκτώβριος 2018 -Ιούλιος 2021
ERCI	25,5	15 Δεκεμβρίου 2015 -Ιανουάριος 2018
PROEM-AID	22	Δεκέμβριος 2015-Σεπτέμβριος 2017
MOAS	4	Οκτώβριος 2015 – Ιανουάριος 2016
ProActiva	8	Σεπτέμβριος 2015 – Απρίλιος 2016
MSF	4	Οκτώβριος 2015 – Ιανουάριος 2016

Στον επόμενο πίνακα τοποθετήθηκαν ανά έτος οι μήνες δράσης εκάστης ΜΚΟ που δραστηριοποιήθηκε στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Αυτό έγινε ώστε στην συνέχεια οι μήνες δράσης της κάθε ΜΚΟ να μετασχηματιστούν ποιοτικά με βάση ένα συγκεκριμένο πλήθος λεκτικών εναλλακτικών οι οποίες θα τους καθορίζουν ποιοτικά. Το εύρος των εναλλακτικών αριθμητικών τιμών θα κυμαίνεται μεταξύ του 0 και του 1. Και πάλι τα νούμερα είναι ενδεικτικά και υπόκεινται σε αποκλίσεις.

	2015/Μήνες	2016/Μήνες	2017/Μήνες	2018/Μήνες	2019/Μήνες	2020/Μήνες	2021/Μήνες
ΜΚΟ 1	2	12	7	12	12	10	7
ΜΚΟ 2	2	12	12	12	12	10	-
ΜΚΟ 3	2	12	12	12	12	12	-
ΜΚΟ 4	0,5	12	12	12	12	8	-
ΜΚΟ 5	2	12	9	4	12	-	-
ΜΚΟ 6	3	12	-	1	-	-	-
ΜΚΟ 7	4	1	-	-	-	-	-
ΜΚΟ 8	3	4	-	-	-	-	-
ΜΚΟ 9	-	1	-	-	-	-	-

Έπειτα το χρονικό διάστημα δράσης σταθμίστηκε ποιοτικά προκειμένου να συνεισφέρει πιο αποτελεσματικά στην γενικότερη εικόνα που σύνθετου δείκτη. Καθορίστηκαν τέσσερις επιλογές ανάλογα με τον βαθμό εμπλοκής, ο οποίος εξαρτάται από τους συνολικούς μήνες που κάθε ΜΚΟ ενέργησε ανά έτος. Έτσι η κλίμακα ξεκίνησε από την Μηδενική Εμπλοκή και έφτασε στην Υψηλή Εμπλοκή. Η ποιοτική στάθμιση βασίστηκε στην κλίμακα από 0 έως 1¹¹¹.

0 Μήνες	Μηδενική Έμπλοκή 0
0,5-6 μήνες	Μικρή Εμπλοκή 0,33
6-12 μήνες	Μέτρια Εμπλοκή 0,66
12 μήνες	Υψηλή Εμπλοκή 1

Ο πίνακας εδώ απεικονίζει τα μετασχηματισμένα δεδομένα των μηνών δράσεως, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν στην συνολική δόμηση του σύνθετου δείκτη. Για να είναι όμως περισσότερο ακριβής ο δείκτης, αφότου μετασχηματίστηκαν οι μήνες έπειτα διαιρέθηκαν με τον αντίστοιχο αριθμό των ΜΚΟ που συμμετείχαν ανά έτος. Έτσι προέκυψε ένας σταθμισμένος δείκτης που περιγράφει την γενική τάση.

¹¹¹ Ιωάννης Θ. Μάζης, Εφαρμογή Απλών και Σύνθετων Δεικτών των Τεσσάρων Γεωπολιτικών Πυλώνων στην Μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως: Η περίπτωση της Συρίας, *Civitas Gentium* vol.5:2, Απρίλιος 2017, σ.43.

2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0,33	1	0,66	1	1	0,66	0,66
0,33	1	1	1	1	0,66	-
0,33	1	1	1	1	1	-
0,33	1	1	1	1	0,66	-
0,33	1	0,66	0,33	1	-	-
0,33	1		0,33	-	-	-
0,33	0,33	-	-	-	-	-
0,33	0,33	-	-	-	-	-
-	0,33	-	-	-	-	-

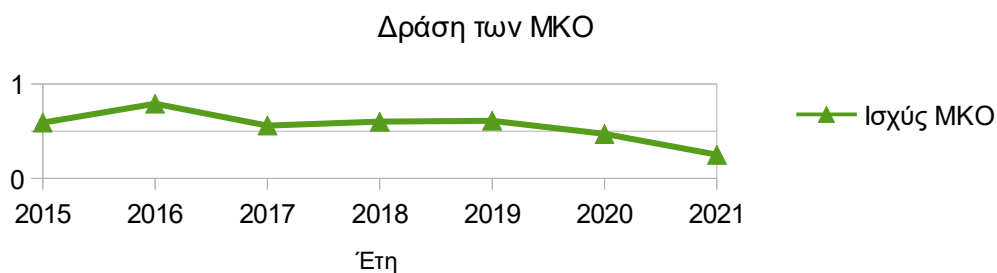
Σταθμισμένος Δείκτης Δράσεως των ΜΚΟ ανά έτος						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0,33	0,77	0,86	0,77	1	0,74	0,66

Ακολούθως, για την δόμηση του σύνθετου δείκτη μετασηματίστηκε ο αριθμός των εμπλεκόμενων ΜΚΟ κατά τα έτη 2015-2021 σύμφωνα με την μέθοδο κανονικοποίησης Ελαχίστου-Μεγίστου. Στην συνέχεια για την κατασκευή του σύνθετου δείκτη αποδόθηκαν σταθμοδείκτες, οι οποίοι ελήφθησαν σύμφωνα με την εμπειρία και την εκτίμηση του ερευνητή. Έτσι ο αριθμός των εμπλεκόμενων ΜΚΟ έλαβε τον σταθμοδείκτη 0,7 και το χρονικό διάστημα δράσης τον σταθμοδείκτη 0,3. Το άθροισμα τους αποτελεί την συνολική ισχύ του γεωπολιτικού παράγοντα των ΜΚΟ στο Αιγαιακό Σύστημα, ώστε στην συνέχεια αυτό να συσχετιστεί με τα δεδομένα του προηγούμενου πυλώνα. Η στάθμιση έγινε με βάση την κλίμακα 0 και 1.

Ανά Έτος	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ΜΚΟ	8	9	5	6	5	4	1
Κανονικοπ.	0,72	0,81	0,45	0,54	0,45	0,36	0,09
Δράση/Μήν.	0,33	0,77	0,86	0,77	1	0,74	0,66
Ισχύς	0,59	0,79	0,56	0,6	0,61	0,47	0,25

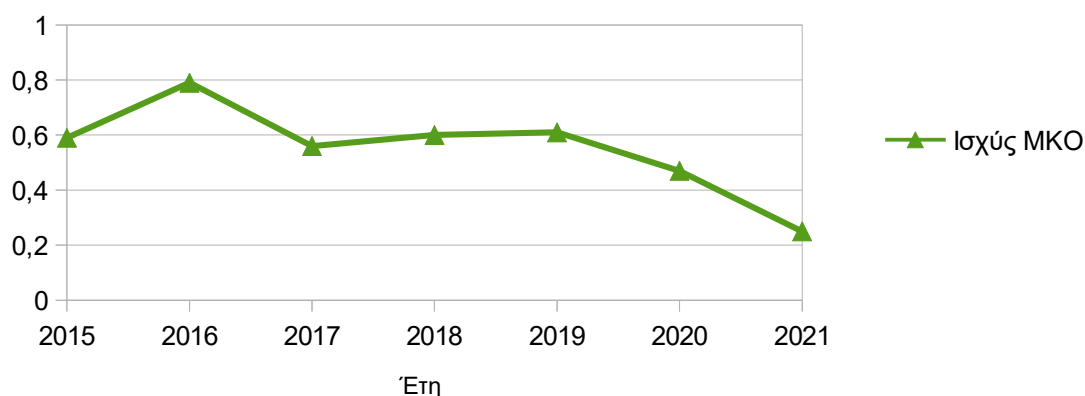
Στο παρακάτω διάγραμμα απεικονίζεται η καμπύλη συνολικής ισχύος του εξεταζόμενου γεωπολιτικού παράγοντα ώστε να διαπιστωθεί η τάση του κατά το επιλεγόμενο χρονικό διάστημα.

Διάγραμμα Ισχύος Γεωπολιτικού Παράγοντα

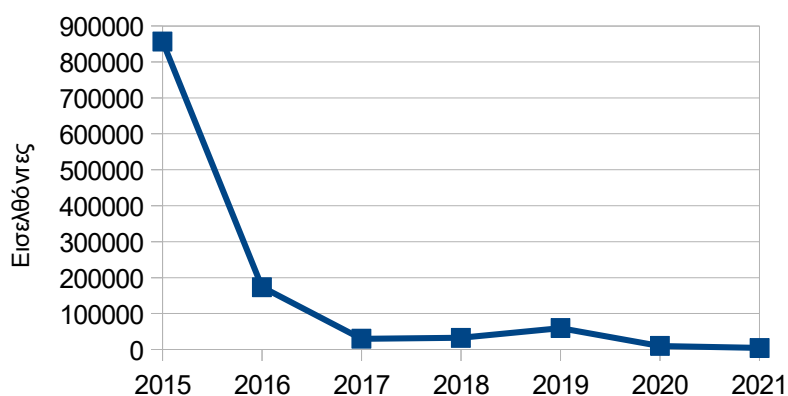
Διάγραμμα Ισχύος Γεωπολιτικού Παράγοντα

Δράση των ΜΚΟ

Θαλάσσιες Ροές

Ελληνικό υποσύστημα

Τέλος γίνεται μια παράθεση των διαγραμμάτων που απεικονίζουν αφενός μεν τις θαλάσσιες ροές προς το ελληνικό υποσύστημα, και αφετέρου την ισχύ του σύνθετου δείκτη του ΓΠ, ώστε να διαπιστωθεί μέσω της συσχέτισης η πτωτική πορεία που ακολουθούν οι μεταναστευτικές ροές δια θαλάσσης, η οποία ταυτίζεται με την καμπύλη ισχύος του εξεταζόμενου γεωπολιτικού παράγοντα. Ταυτόχρονα δύναται να συναχθεί και το αντίθετο συμπέρασμα. Ότι δηλαδή μια ενδεχόμενη αύξηση της ισχύος του σύνθετου δείκτη του ΓΠ, θα σήμανε αυτόματα και την αντίστοιχη άνοδο του αριθμού των θαλασσιών μεταναστευτικών ροών. Μπορεί να ειπωθεί επομένως πως υπάρχει μια σαφής συσχέτιση μεταξύ των δύο δεικτών που περιγράφουν το γεωπολιτικό φαινόμενο.

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ

Στην συγκεκριμένη ενότητα, εφόσον παρουσιάστηκαν οι γεωπολιτικοί δείκτες και έγινε η παράθεση τους προκειμένου να υπάρξει συσχέτιση, θα πραγματοποιηθεί η αποτύπωση του Γεωπολιτικού Υποδείγματος τάσεως ανακατανομής ισχύος στο εξεταζόμενο σύστημα.

Όσον αφορά τον πυλώνα Πολιτισμού/Πληροφορίας παρατηρήθηκε πως οι μεταναστευτικές ροές βαίνουν ολοένα και πιο αυξανόμενες στην περίπτωση του τουρκικού κρατικού υποσυστημικού δρώντα και μάλιστα αυτό συμβαίνει ακόμη και μετά το 2016, όπου τότε υπογράφηκε η συμφωνία με τον υπερσυστημικό δρώντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από αυτό συμπεραίνεται πως η Τουρκία δεν έδειξε πρόθεση για να διαχειριστεί τις μεταναστευτικές ροές, αλλά αντίθετα επεδίωξε την γεωστρατηγική συνειδητή συσσώρευση τους στα εδάφη της ώστε να τις αξιοποιήσει για άσκηση πίεσης προς το έτερο μέρος του εξεταζόμενου συμπλόκου. Ταυτόχρονα, διαφαίνεται πως η Τουρκία μέσω της συμφωνίας με τον υπερσυστημικό δρώντα προσπάθησε κυρίως να αποσπάσει ανταλλάγματα οικονομικής φύσεως ασκώντας εξαναγκαστική πολιτική, κάτι που αποδεικνύει και την αποτελεσματικότητα της στρατηγικής CEM απέναντι ακόμα και σε ισχυρούς δρώντες.

Στην περίπτωση του ελληνικού υποσυστημικού δρώντα, παρατηρείται καθ' όλη την δεκαετία μια αυξομοίωση των μεταναστευτικών ροών, η οποία όμως σε συνολικούς αριθμούς εκτοξεύεται από το 2015 και μετά, όπου τότε ξεκινάει και η επίδραση του γεωπολιτικού παράγοντα των Μ.Κ.Ο. στον χώρο του Αιγαίου. Αυτό δείχνει η έξαρση των μεταναστευτικών ροών κατά κύριο λόγο προς το υποσύστημα της Ελλάδας ταυτίζεται με την εμφάνιση και δραστηριοποίηση του ΓΠ, εφόσον οι ροές στην Τουρκία αυξάνονται ούτως ή άλλως. Άρα η επίδραση του ΓΠ καθίσταται ουσιαστικής σημασίας εφόσον λειτουργεί ως καταλύτης των μεταναστευτικών ροών και επομένως δύναται να αξιοποιηθεί γεωστρατηγικά από τον δρώντα που ουσιαστικά ελέγχει και κατευθύνει τις πληθυσμιακές μετακινήσεις.

Συνεπώς για τον συγκεκριμένο πυλώνα συνάγεται το συμπέρασμα πως η τάση ανακατανομής ισχύος βαίνει κατά του ελληνικού υποσυστήματος εφόσον συνάγεται η υπόθεση πως η αύξηση των μεταναστευτικών πληθυσμών ασκεί γεωστρατηγικά αποτελέσματα στην Ελλάδα, τόσο λόγω γεωγραφίας εξαιτίας των εκτεταμένων θαλάσσιων

συνόρων, όσο και λόγω της επιχειρησιακής παρεμβολής των Μ.Κ.Ο. οι οποίες ενεργούν στο πλαίσιο των αυξανόμενων πληθυσμιακών ροών ειδικά από το 2015 και μετά.

Για τον πυλώνα Άμυνας/Ασφάλειας, ο σύνθετος δείκτης που προέκυψε από την στάθμιση των δεικτών που επιλέχθηκαν να εξεταστούν, αποδεικνύει με βάση την συσχετιστική μέθοδο πως οι ΜΚΟ όντως λειτουργούν ως η ενδιάμεση μεταβλητή που επηρεάζει τις πληθυσμιακές ροές στο εξεταζόμενο σύστημα.

Η παράθεση του συγκεκριμένου σύνθετου δείκτη και η συσχέτιση του με τις θαλάσσιες και τις χερσαίες ροές έδειξε πως όταν αυτός βρισκόταν στο υψηλότερο σημείο του, τότε οι αντίστοιχες θαλάσσιες ροές ήταν ιδιαίτερα υψηλές. Όσο περνάει ο καιρός όμως παρατηρείται μια πτώση της επιρροής του δείκτη η οποία συμπαρασύρει και τις θαλάσσιες ροές προς το ελληνικό υποσύστημα, οι οποίες κάποιες στιγμής τείνουν να εξομοιωθούν με τις χερσαίες ροές, φτάνοντας σε χαμηλό επίπεδο όπως ακριβώς και η επιρροή του γεωπολιτικού παράγοντα.

Από αυτό συμπεραίνεται πως, ο γεωπολιτικός παράγοντας στην περίπτωση του συγκεκριμένου πυλώνα επηρέασε συντριπτικά το ένα μέρος του εξεταζόμενου συστήματος, εφόσον οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί στην Τουρκία δεν παρουσίασαν ποτέ πτώση, ενώ αντίθετα στην Ελλάδα οι ροές, ειδικά στην θάλασσα, ταυτίζονταν με την καμπύλη του σύνθετου δείκτη ισχύος των επιχειρησιακών Μ.Κ.Ο. που δρούσαν στον θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου. Επίσης φαίνεται πως υπάρχει άμεση συσχέτιση θαλασσιών μεταναστευτικών ροών και επιρροής των Μ.Κ.Ο αποδεικνύοντας πως η έξαψη του μεταναστευτικού φαινομένου ευνοεί και υποβοηθά την συστημική ανάδειξη μη κρατικών δρώντων οι οποίοι εκμεταλλεύονται την ανθρωπιστική διάσταση του ζητήματος προκειμένου να ασκήσουν πολιτική. Ταυτόχρονα. Η Τουρκία διαφαίνεται πως ενέταξε στον σχεδιασμό της την δραστηριότητα των Μ.Κ.Ο καθιστώντας τες εξάρτημα του γεωστρατηγικού της πλάνου, και για αυτό ακριβώς τον λόγο δεν υπήρξε καμία επίδραση του ΓΠ στο συγκεκριμένο υποσύστημα.

Σε αυτό να προστεθεί το γεγονός πως, η επίδραση του υπερσυστημικού δρώντα (Ε.Ε.) φαίνεται να επηρέασε την πτώση του σύνθετου δείκτη, καθώς η ενίσχυσε κατά κάποιο βαθμό τις ικανότητες της Ελλάδας να διαχειριστεί τόσο τις ροές όσο και την δράση από πλευράς των ΜΚΟ. Αντίθετα, φάνηκε πως η επίδραση του υπερσυστημικού δρώντα δεν

επηρέασε αισθητά το έτερο μέρος του συστήματος εφόσον δεν παρατηρήθηκε πτώση των μεταναστευτικών πληθυσμών στο έδαφος της Τουρκίας, παρά την σύναψη της συμφωνίας μεταξύ της Ένωσης και του έτερου μέρους του εξεταζόμενου συστήματος. Αυτό φανερώνει πως η επιρροή του υπερσυστημικού δρώντα δεν κατόρθωσε να ασκήσει ουσιαστικά αποτελέσματα στο ένα μέρος του εξεταζόμενου συστήματος, κάτι που δείχνει σαφώς την έλλειψη στιβαρού στρατηγικού πλάνου από πλευράς της Ένωσης για την αντιμετώπιση τέτοιου είδους υβριδικών απειλών.

Η αδυναμία συλλογικής απόκρισης της Ε.Ε ως υπερσυστημικού οργανισμού ο οποίος προτάσσει τα ανθρώπινα δικαιώματα στην προμετωπίδα της πολιτικής της, ειδικά στο ζήτημα της παράνομης μετανάστευσης, αποκρυσταλλώνει ουσιαστικά το χάσμα συμφερόντων μεταξύ των κρατών – μελών της, εφόσον διαπιστώθηκαν κινήσεις και πρακτικές οι οποίες πολλές φορές δεν ήταν συλλογικά κατευθυνόμενες¹¹². Κάτι τέτοιο φανερώνει σαφώς και την αποτελεσματικότητα της ΕΕΜ από τρίτους δρώντες, καθώς η μη ύπαρξη αποφασιστικής και ουσιαστικής στρατηγικής αντιμετώπισης του ζητήματος δύναται να προκαλέσει πολλαπλά ζητήματα ασφαλείας και αβεβαιότητας στους κρατικούς δρώντες που αποτελούν στόχους.

Το γενικό συμπέρασμα είναι πως στο Αιγαιακό σύστημα η τάση ανακατανομής της ισχύος με γεωπολιτικό παράγοντα τις ΜΚΟ, βαίνει κατά του ελληνικού υποσυστήματος, καθώς οι πρώτες διευκόλυναν με την δράση και την παρουσία τους τις πληθυσμιακές μετακινήσεις από το τουρκικό υποσύστημα. Αυτό αποδεικνύει την γεωστρατηγική αξιοποίηση όχι μόνο των μεταναστευτικών πληθυσμών από την πλευρά της Τουρκίας, αλλά και την σημασία των μη κρατικών δρώντων οι οποίοι αξιοποιούνται πλέον από τα κράτη για την επίτευξη ευρύτερων στόχων.

¹¹² Kelly M. Greenhill, *Open Arms Behind Barred Doors*, p.324.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ

Η μεταναστευτική κρίση που διογκώθηκε προς την ευρωπαϊκή ήπειρο εδώ και τουλάχιστον μια δεκαετία, έχει προκαλέσει μεγάλα ζητήματα εσωτερικής συνοχής αλλά και εσωτερικής ασφάλειας για όλα τα κράτη- μέλη της Ένωσης, και ειδικότερα δε για τα κράτη του ευρωπαϊκού νότου όπου δέχονται τεράστιες πληθυσμιακές πιέσεις. Ως απότοκο των μεγάλων πληθυσμιακών μετακινήσεων προκύπτει η ανάδειξη και δραστηριοποίηση μη κρατικών δρώντων όπως οι Μ.Κ.Ο., οι οποίες εκμεταλλευόμενες το ρευστό νομικό πλαίσιο τόσο της Ε.Ε όσο και γενικότερα του διεθνούς δικαίου, επιδιώκουν την επέκταση των δράσεων τους ακόμα και σε τομείς που άπτονται της εθνικής κυριαρχίας των κρατών.

Οι συγκεκριμένοι μη κρατικοί δρώντες επικαλούμενοι τις ανθρωπιστικές διαστάσεις των μεταναστευτικών ρευμάτων και μόνο, καταβάλλουν προσπάθειες ώστε να ασκηθεί πίεση τόσο προς τα κράτη όσο και προς τους διεθνείς οργανισμούς για την παροχή περισσότερων προνομίων και για την διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος ιδανικού για την ενσωμάτωση των πληθυσμών. Ωστόσο λόγω του ασαφούς νομικού πλαισίου που διέπει τόσο την λειτουργία τους όσο και τον σκιώδη πολλές φορές τρόπο χρηματοδότησης τους, οι Μ.Κ.Ο. δύναται να καταστούν παράγοντες ασκήσεως επιρροής οι οποίοι να εξυπηρετούν γεωστρατηγικά συμφέροντα τρίτων δρώντων.

Στο εξεταζόμενο σύστημα του Αιγαίου έχει γίνει φανερό πως οι πληθυσμοί που κατευθύνονται προς την Ελλάδα έχουν πάψει προ πολλού να θεωρούνται ως προσφυγικοί, και αποτελούν στην συντριπτική τους πλειονότητα οικονομικούς μετανάστες, οι οποίοι όπως αναφέρθηκε στα πιο πάνω κεφάλαια μετακινούνται για λόγους πέραν των πολεμικών συγκρούσεων και συρράξεων. Το Αιγαίο Πέλαγος λόγω του εκτεταμένου νησιωτικού του κατακερματισμού, αποτελεί ένα γεωγραφικό πεδίο δύσκολο να ελεγχθεί αποτελεσματικά, ειδικά δε εάν υπάρχουν και παράγοντες υποβοήθησης των μεταναστευτικών ρευμάτων.

Η Τουρκία, που αποτελεί το έτερο μέρος του Αιγαιακού συστήματος, έχει αντιληφθεί πως οι μεταναστευτικές ροές αποτελούν ένα πρώτης τάξεως εργαλείο εξαναγκασμού, προκειμένου να ασκήσει μεν πίεση προς την Ελλάδα, και ταυτόχρονα να εκβιάσει την παροχή περαιτέρω κονδυλίων από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το τελευταίο μάλιστα δικαιολογεί και τους λόγους για τους οποίους οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί στην Τουρκία

δεν μειώθηκαν, ούτε και μετά την συμφωνία που υπογράφηκε μεταξύ της πρώτης και της Ε.Ε. Η στρατηγική αυτή εφαρμόστηκε τον Φεβρουάριο του 2020 στον Έβρο, όπου τότε η Τουρκία επεδίωξε την άμεση επιβολή τετελεσμένου μέσω της υβριδικής επιχείρησης μεταφοράς παράνομων μεταναστών σε συνεργασία με τις αρχές ασφαλείας, κάτι που ιθύνοντες της Τουρκίας παραδέχθηκαν πως αποτελεί την βασική τους επιχειρησιακή τακτική¹¹³

Από το 2015 όταν και ξεκίνησε η ουσιαστική επίδραση του γεωπολιτικού παράγοντα στο Αιγαίο, παρατηρείται πως ο αριθμός των θαλάσσιων ροών ήταν ιδιαίτερα υψηλός και ταυτίστηκε εν πολλοίς με τις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης που διεξήγαγαν οι ΜΚΟ στον θαλάσσιο χώρο. Αυτό είτε έμμεσα είτε άμεσα ενίσχυσε τον γεωστρατηγικό στόχο της Τουρκίας, η οποία έχοντας στήσει ένα ολόκληρο δίκτυο διακινητών αλλά και Μ.Κ.Ο. στο έδαφος της, επεδίωκε να προωθεί πληθυσμούς προς τα ελληνικά νησιά. Η υποβοήθηση αυτή των ΜΚΟ καταδείχτηκε από τους μηχανισμούς της Ένωσης, καθώς πολλές τέτοιες οργανώσεις παρείχαν διευκόλυνση στα κυκλώματα διακινητών που έδρασαν σε όλη την Μεσόγειο και κατ' επέκταση και στο Αιγαίο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω κυρίως της χρηματοδότησης της προς την Ελλάδα, επεδίωξε να στήσει ένα αποτελεσματικότερο μηχανισμό ελέγχου και διαχείρισης των πληθυσμών και αυτό έπαιξε κάποιο ρόλο στην μείωση της αποτελεσματικότητας των ΜΚΟ, τουλάχιστον στο πεδίο της έρευνας και διάσωσης. Η έλλειψη κοινού ευρωπαϊκού πλαισίου καθιστά τουλάχιστον διφορούμενη την στάση που πρέπει να κρατήσουν τα παράκτια κράτη, τα οποία πρέπει να ισορροπήσουν μεταξύ της διάσωσης της ανθρώπινης ζωής και της αποτροπής παραβίασης των θαλασσίων συνόρων. Το πλαίσιο αυτό γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης από κρατικούς δρώντες όπως η Τουρκία, η οποία μέσω ενός υβριδικού μοντέλου άσκησης επιρροής προσπάθησε να εντάξει τις ΜΚΟ στους γεωστρατηγικούς της σχεδιασμούς.

Το παραπάνω καθίσταται προφανές με τις πολλές κατηγορίες που απαγγέλθηκαν αλλά και επιχειρήσεις που διεξήγαγαν οι ελληνικές αρχές ασφαλείας κατά μελών των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνταν στο Αιγαίο, οι οποίες έλαβαν χώρα κυρίως από το 2016 και μετά. Η συσχέτιση των ροών με την επιρροή του γεωπολιτικού παράγοντα κατέδειξε την πτώση των

¹¹³ Newsroom, Τούρκος ΥΠΕΣ για Έβρο: «Αυτό είναι μόνο η αρχή», Καθημερινή, 7/3/2020, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/DMGe5> (25/10/2022).

πρώτων όταν ξεκίνησε να μειώνεται και η αντίστοιχη ισχύς της δράσης του δεύτερου, κάτι που δείχνει με σαφή τρόπο πως οι ΜΚΟ παρεμβάλλονταν ως τρίτη μεταβλητή μεταξύ των πληθυσμιακών μετακινήσεων στο εξεταζόμενο γεωγραφικό σύμπλοκο.

Η Ελλάδα ασκώντας τον μεγαλύτερο έλεγχο στο Αιγαίο λόγω των πολλών νησιών, αποτελεί το υποσύστημα το οποίο δεχόταν την επιρροή του γεωπολιτικού παράγοντα, μιας και η Τουρκία ασκεί έλεγχο σε μια πολύ πιο μικρή θαλάσσια περιοχή. Ως εκ τούτου, το ελληνικό υποσύστημα επιφορτίστηκε με την ανάγκη ενίσχυσης των ικανοτήτων θαλάσσιας επιτήρησης και έρευνας και διάσωσης προκειμένου να ανταπεξέλθει στην υβριδική αυτή πρόκληση.

Στο μέλλον η Ελλάδα θα έπρεπε να εξετάσει προφανώς την επέκταση των χωρικών της υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια, ώστε με τον τρόπο αυτό να αυξήσει την περιοχή ελέγχου και άσκησης κυριαρχίας αφενός, και αφετέρου να εμποδίσει τις ΜΚΟ από το να πάρουν υπό τον έλεγχο τους τις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης. Παράλληλα καλό θα ήταν να αξιοποιηθεί το υφιστάμενο ρευστό διεθνές νομικό πλαίσιο ώστε να διατυπώσει εθνική νομολογία (πυλώνας Πολιτικής) η οποία θα απαγορεύει την ανάμειξη μη κρατικών δρώντων σε ζητήματα τα οποία εμπλέκουν την κοινωνική, πολιτισμική και εθνική συνοχή της χώρας και που ενέχουν ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας. Παράλληλα καθίσταται απαραίτητη η περαιτέρω ενίσχυση των ικανοτήτων επιτήρησης και αποτροπής στο θαλάσσιο περιβάλλον τα οποία άπτονται του πυλώνα Άμυνας/Ασφάλειας.

Αυτό που μπορεί να λεχθεί ως προς την δυνατότητα πρόβλεψης, βάσει των διαθέσιμων στοιχείων, είναι πως μια μελλοντική επαναδραστηριοποίηση και ενίσχυση του σύνθετου δείκτη ισχύος των ΜΚΟ, θα οδηγούσε αναπόφευκτα και στην εκτίναξη των μεταναστευτικών ροών διαμέσου θαλάσσης. Επομένως δύναται να θεωρηθεί πως η απουσία των επιχειρησιακών ΜΚΟ από το εξεταζόμενο σύστημα, θα επέτρεπε τον καλύτερο έλεγχο και διαχείριση των πληθυσμιακών ροών, τουλάχιστον από πλευράς Ελλάδας, και θα οδηγούσε σε βαθμιαία πτώση των εισελθόντων, ακόμη και σε ένα δύσκολο επιχειρησιακό περιβάλλον όπως αυτό του κατακερματισμένου νησιωτικού ελληνικού χώρου.

Επίσης είναι πιθανό η Τουρκία να θελήσει να ανακινήσει ξανά την στρατηγική της εξαναγκαστικής μετανάστευσης, λόγω της υβριδικότητας και της αποτελεσματικότητας της, κάτι που πιθανώς να σημαίνει και την εκ νέου επαναδραστηριοποίηση των Μ.Κ.Ο, εφόσον

δεν απαγορευτεί η δραστηριότητα τους σε περιοχές δικαιοδοσίας των ελληνικών αρχών.

Είναι ξεκάθαρο πως, η διαβλητότητα των θαλασσιών συνόρων καθώς και η μεγάλη έκταση τους επέτρεψε στις ΜΚΟ να παίξουν τον ρόλο τόσο του επιτηρητή όσο και του εν δυνάμει διαχειριστή των μεταναστευτικών ρευμάτων, αμφισβητώντας τόσο την εθνική κυριαρχία της Ελλάδας, όσο και υπονομεύοντας την πληθυσμιακή ομοιογένεια των ακριτικών περιοχών που συνιστούν οι νησιωτικοί σχηματισμοί.

Το συμπέρασμα είναι πως η Τουρκία θα συνεχίσει να εργαλειοποιεί το μεταναστευτικό ζήτημα, αξιοποιώντας όσο μπορεί τους διαθέσιμους μη κρατικούς δρώντες, εφόσον γνωρίζει πως η Ελλάδα διαθέτει ένα κατακερματισμένο νησιωτικό χώρο, και εφόσον δεν υπάρχει μια κοινή ευρωπαϊκή αντιμετώπιση του συγκεκριμένου ζητήματος. Η απουσία ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας θα αναγκάσει τα κράτη να λάβουν ατομικές αποφάσεις, κινητοποιώντας και αντίστοιχους πόρους, κάτι που δεν θα αφήσει εκτός την Ελλάδα. Η τελευταία ως μία από τις πρώτες χώρες εισόδου αλλά και συνορεύουσα με την Τουρκία, θα αναγκαστεί να αντιτάξει όλα τα διαθέσιμα μέτρα που διαθέτει προκειμένου να συγκρατήσει τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς αλλά και να εκμηδενίσει την επιρροή τρίτων δρώντων.

Διαφαίνεται πως και στο κοντινό μέλλον τα κράτη θα απεργάζονται μεθόδους γεωστρατηγικής οι οποίες θα χαρακτηρίζονται από ένα συνδυασμό στοιχείων που θα εμπλέκουν τόσο τις νομικές ασάφειες, ειδικά αυτές περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όσο και άμαχους πληθυσμούς με την ταυτόχρονη συνδρομή των δυνάμεων ασφαλείας. Τα ιστορικά παραδείγματα έχουν δείξει πως τέτοιες στρατηγικές εξαναγκασμού μέσω πληθυσμών χρησιμοποιούνται ευρέως, πλέον όμως θα διευκολύνονται και θα ενισχύονται μέσω της εμπλοκής μη κρατικών δρώντων που παλιότερα δεν υπήρχαν στο προσκήνιο. Τα κράτη λοιπόν που ενδιαφέρονται για την ασφάλεια τους θα πρέπει να αναπτύξουν μεθοδολογίες οι οποίες θα αδρανοποιούν όσο γίνεται την δράση των μη κρατικών δρώντων, εάν επιθυμούν να μην βρεθούν προ τετελεσμένων γεγονότων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα εργασία προσεγγίστηκε ένα ιδιαίτερα σοβαρό ζήτημα γεωπολιτικής ανακατανομής ισχύος, το οποίο εμπλέκει μη κρατικούς δρώντες που στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον δύνανται υπό προϋποθέσεις να αποτελέσουν παράγοντες που επηρεάζουν ακόμα και κρατικούς σχηματισμούς. Οι ΜΚΟ ως οργανώσεις προερχόμενες από την λεγόμενη κοινωνία των πολιτών, αναδείχθηκαν κατά την διάρκεια της μεταναστευτικής κρίσης στην Ευρώπη, ως εξέχοντες διαμεσολαβητικοί και συνηγοριακοί δρώντες, οι οποίοι προχώρησαν επιπλέον και στην ανάληψη επιχειρησιακών πρακτικών όσον αφορά τον τομέα της έρευνας και διάσωσης.

Αυτό το γεγονός επηρέασε ιδιαίτερα το σύστημα του Αιγαίου, καθώς με την παρούσα εργασία διαπιστώθηκε πως οι μεταναστευτικές ροές διαμέσου θαλάσσης από την Τουρκία προς την Ελλάδα, επηρεάστηκαν από την δράση και την εμπλοκή των ΜΚΟ που ενέργησαν υπό το πρίσμα του ασαφούς νομικού πλαισίου που διέπει την θαλάσσια έρευνα και διάσωση. Συγκεκριμένα, με την χρήση συγκεκριμένων δεικτών καθορίστηκε η ισχύς των επιχειρησιακών ΜΚΟ που δρούσαν στον χώρο του Αιγαίου, όπου στην συνέχεια συσχετίστηκε με τους εισερχόμενους πληθυσμούς στο ελληνικό υποσύστημα.

Η συσχέτιση αυτή και σε συνδυασμό με την παράθεση των αντίστοιχων αριθμητικών στοιχείων στην Τουρκία, αποδεικνύει πως η επιρροή των ΜΚΟ στην διευκόλυνση των μεταναστευτικών ροών είναι ένα υπαρκτό ζήτημα και έτσι εξηγείται και η αφύπνιση των ελληνικών αρχών ασφαλείας, οι οποίες κατέδειξαν μετά από ένα σημείο τις συγκεκριμένες οργανώσεις ως παράγοντες διευκόλυνσης των παράνομων εισόδων προς τα ελληνικά νησιά.

Θεωρείται σίγουρο πως η αξιοποίηση τέτοιων μη κρατικών δρώντων για την επίτευξη ευρύτερων γεωστρατηγικών στόχων θα συνεχίσει να αποτελεί από εδώ και πέρα ένα προσφυές μέσο, ειδικά από κράτη τα οποία βρίσκονται εκτός ευρωπαϊκού νομικού και πολιτικού πλαισίου, όπως για παράδειγμα η Τουρκία, μιας και το διεθνές σύστημα λόγω της τωρινής δομής του ευνοεί την ανάπτυξη υβριδικών στρατηγικών επιβολής και άσκησης πίεσης. Επομένως οργανώσεις οι οποίες θα δρουν υπό το πρίσμα του ανθρωπισμού και των ατομικών δικαιωμάτων, θα αποτελέσουν είτε έμμεσα είτε άμεσα, φορείς εθνικού συμφέροντος και προώθησης συγκεκριμένων πολιτικών.

Ειδικότερα δε, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να αναθεωρήσει και να επανεξετάσει το νομικό πλαίσιο που διέπει τόσο τις διαδικασίες απόδοσης ασύλου, όσο και τον τρόπο προστασίας των εξωτερικών της συνόρων. Ευρισκόμενη μάλιστα, σε μια δημογραφική περιφέρεια που βρίσκεται σε αναβρασμό εδώ και χρόνια, θα πρέπει να ληφθούν πολύ σοβαρά υπόψη οι συνέπειες μιας πιθανής εργαλειοποίησης τόσο του μεταναστευτικού όσο και της παρεμβολής των ΜΚΟ, όχι μόνο από αντίπαλους κρατικούς δρώντες, αλλά και από άλλους μη κρατικούς δρώντες όπως για παράδειγμα τρομοκρατικές οργανώσεις, δίκτυα διακίνησης, οργανωμένο έγκλημα κ.α.

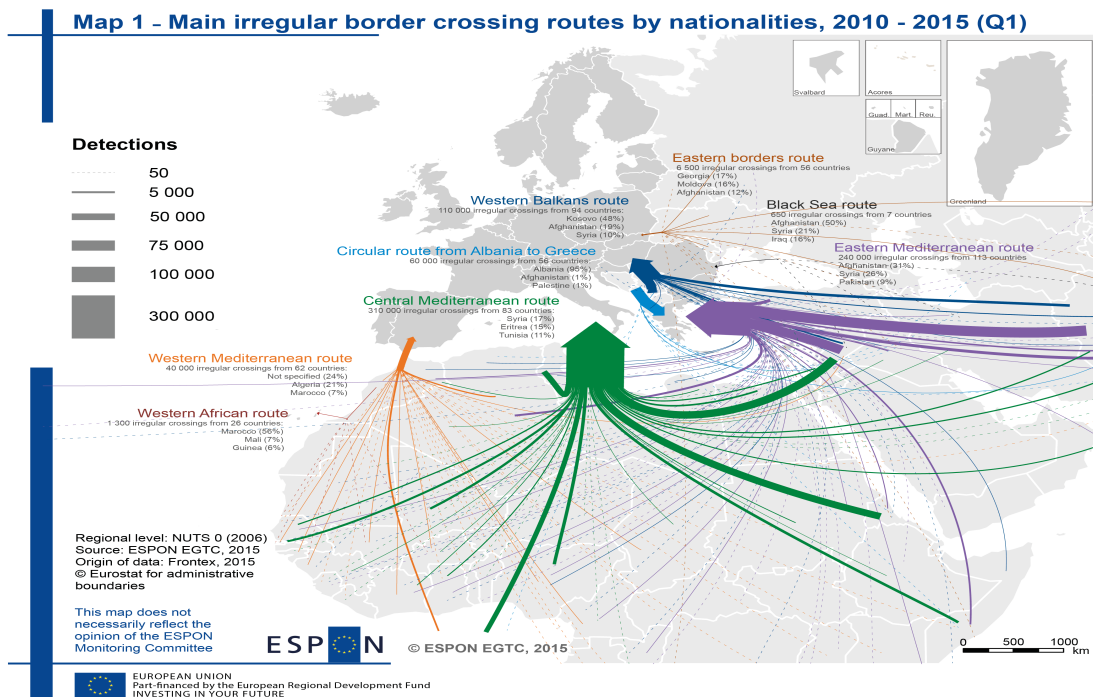
Στην παρούσα εργασία επιχειρήθηκε να παρουσιαστεί ένα γεωπολιτικό υπόδειγμα το οποίο να περιέγραφε την κατάσταση στο Αιγαιακό σύστημα, με την καλύτερη δυνατή ακρίβεια και με δυνατότητα πρόβλεψης, με βάση πάντα τα διαθέσιμα στοιχεία. Ασφαλώς υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω έρευνα πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα εφόσον ο σύνθετος δείκτης ισχύος του εξεταζόμενου γεωπολιτικού παράγοντα δύναται να εμπλουτιστεί ακόμα περισσότερο.

Συγκεκριμένα θα μπορούσε να εξεταστεί η οικονομική δυνατότητα και οι διαθέσιμοι πόροι που κινητοποιούνται από τις ΜΚΟ, ο αριθμός των εθελοντών και γενικά του ανθρώπινου δυναμικού που συμμετέχει στις δραστηριότητές τους, η επιρροή των εξωτερικών χρηματοδοτών που υποστηρίζουν τέτοιου τύπου δράσεις, καθώς και η άσκηση επιρροής των ΜΚΟ μέσω νομικών και πολιτικών πιέσεων. Επίσης, το πως επηρεάζει το διεθνές και ενωσιακό νομικό πλαίσιο το εύρος των δραστηριοτήτων των ΜΚΟ όσον αφορά την διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος.

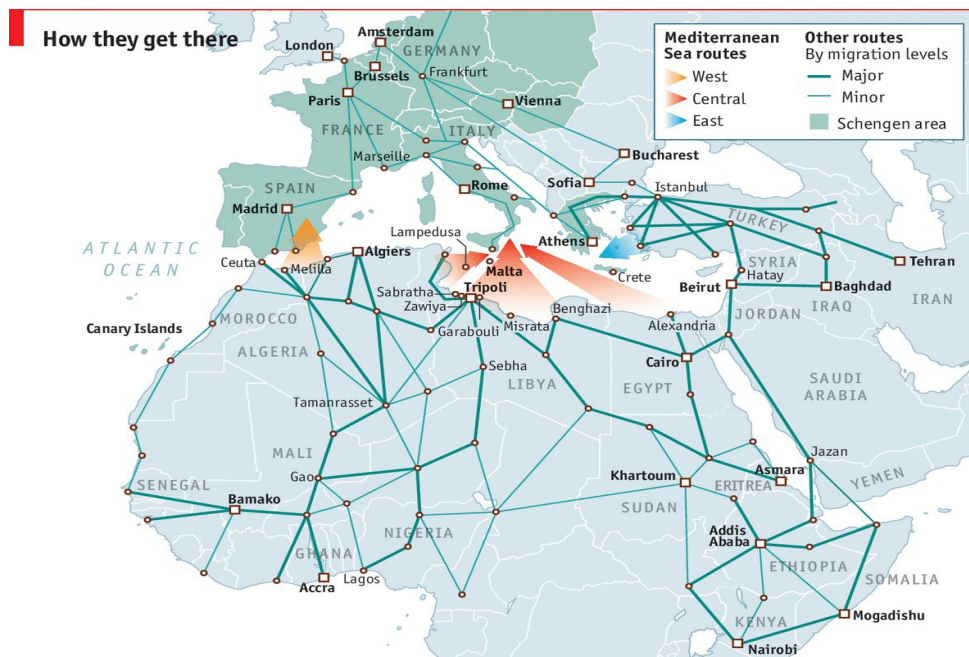
Παράλληλα, θα μπορούσαν να εξεταστούν και άλλα σύμπλοκα όπου παρατηρείται δραστηριότητα έρευνας και διάσωσης στην θάλασσα όπως για παράδειγμα το σύμπλοκο Ιταλίας – Μάλτας και Ισπανίας – Γιβραλτάρ, ενώ ταυτόχρονα να ελεγχθεί η πιθανή σχέση επιχειρησιακών ΜΚΟ και παράνομων δικτύων διακίνησης.

Εν κατακλείδι, αυτό που καταδείχθηκε στην παρούσα εργασία είναι πως ο γεωπολιτικός παράγοντας των επιχειρησιακών ΜΚΟ επηρεάζει ως ένα βαθμό το θέμα της παράνομης μετανάστευσης, τουλάχιστον στον χώρο του Αιγαίου και σίγουρα είναι κάτι το οποίο από εδώ και πέρα θα διέπει τον γενικότερο σχεδιασμό ασφαλείας από τις ελληνικές αρχές, στο πλαίσιο των ενδοσυστημικών ανταγωνισμών με την Τουρκία.

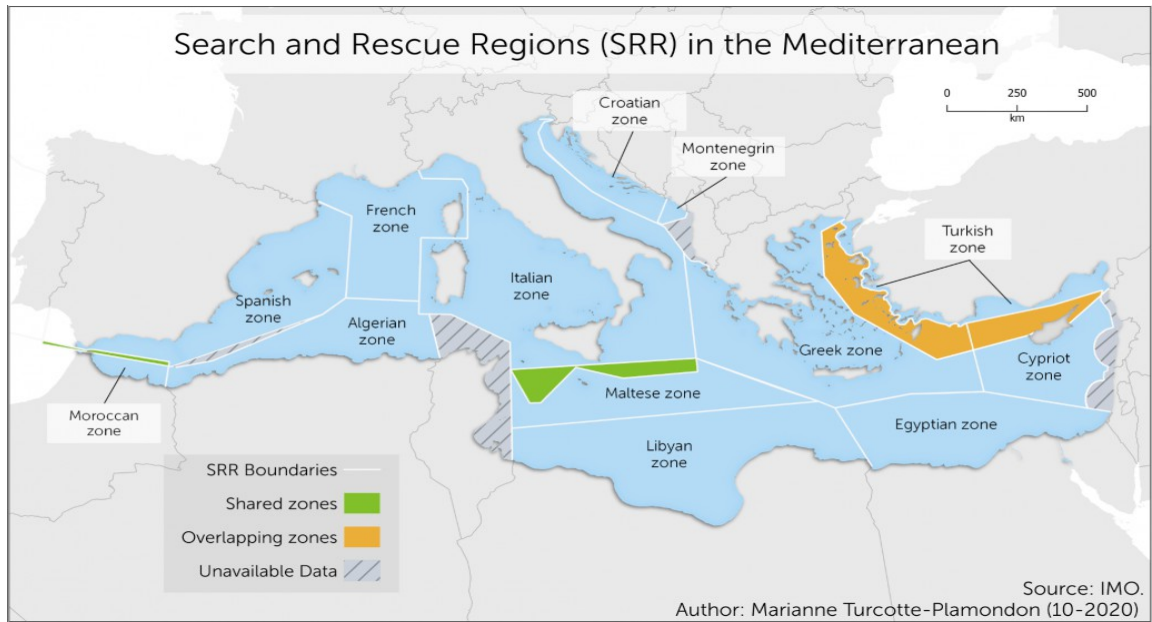
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1: Οι μεταναστευτικές ροές στην Ευρώπη την πενταετία 2010-2015 και τα κύρια γεωγραφικά σύμπλοκα εισόδου (πράσινο βέλος – Β. Αφρική, μωβ βέλος – Μ. Ανατολή. Πηγή: espon.eu).

Χάρτης 2: Οι βασικές διαδρομές των μεταναστευτικών ροών (μπλε βέλος - Ο Αιγαϊακός διάυλος, Πηγή: economist.com).

Χάρτης 3: Οι περιοχές έρευνας και διάσωσης στην Μεσόγειο (πορτοκαλί χρώμα - Οι ζώνες έρευνας και διάσωσης στο Αιγαίο, Πηγή: imo.org).

Χάρτης 4: Τα βασικά σημεία εισόδου παράνομων μεταναστών στον Αιγαϊκό χώρο (Πηγή:unhcr.org).

Χάρτης 5: Νησιά δραστηριοποίησης των ΜΚΟ και εισόδου παράνομων μεταναστών
(Πηγή:Researchgate.net).

Χάρτης 6: Μεταναστευτικές ροές προς τα νησιά
(Πηγή:twitter.com).

Χάρτης 7: Διαδρομή διευκόλυνσης παράνομων εισόδων από τα νησιά προς την ενδοχώρα
(Πηγή:go-thassos.gr)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρωτογενείς Πηγές

Ελληνική Αστυνομία, Στατιστικά στοιχεία παράνομης μετανάστευσης, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/hxfFa> (2/9/2022).

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας (Δελτίο Τύπου),18/3/2016, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/S8rBV> (12/8/2022).

Μακρής Βασίλειος Γ., Έρευνα και Διάσωση στο Αιγαίο (Search and Rescue-SAR),ΓΕΕΘΑ/Γραφείο Νομικού Συμβούλου, Ιανουάριος 2002, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/p4DL2> (3/8/2022).

Convention of International Civil Aviation (1944),icao.int, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/vdxup>.

European Comission, Managing Migration:EU Financial Support to Greece, Ιανουάριος 2022,διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/vCd5e> (12/8/2022).

Frontex, Risk Analysis for 2017,Warsaw,Φεβρουάριος 2017, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/XrMfB>

IAMSAR Manual Volume II (2016 Edition),International Maritime Organization & International Civil Aviation Organization, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/jMxas>.

International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS) 1974,imo.org, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/MZknz>

International Convention on Maritime Search and Rescue (1979),un.org, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/SwDza>

International Organization for Migration, EUR 20 million EU project in Support of Turkish Coast Guard Seeks to save more migrant lives,iom.int, 16/6/2017, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/JBSeq> (12/8/2022).

Radjenovic Anja, Search and Rescue in the Mediterranean (Briefing), European Parliament, Ιανουάριος 2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/o44bW> (5/8/2022).

United Nations Convention of the Law of the Sea(1982), Article 40 Research and Survey Activities,www.un.org, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/gpcHb>

UNHCR, Operational Data Portal, Mediterranean Situation: Greece, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/hwbJb> (2/9/2022).

United Nations Data,Table Data on Refugees, Country of Asylum:Turkey (online), διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/kwmga> (11/10/2022).

Δευτερογενείς Πηγές

Δωματιώτη Ξανθίπη Μ. (2017),Εισαγωγή στην Θεωρία: Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση(Διάλεξη),Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, 26 Νοεμβρίου.

Κονσούλας Δημήτριος (2019), Msc Thesis, Έρευνα & Διάσωση (SAR) ως παράγοντας Εθνικής Κυριαρχίας, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/oM8qT> .

Κωτούλας Ιωάννης Ε., Ο πόλεμος κατά της Δύσης: Μεταναστευτική Κρίση και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια, Foreign Affairs, Δεκέμβριος 2015-Ιανουάριος 2016,σ.103-121.

Μάζης Ιωάννης Θ., Γεωπολιτική: Η Θεωρία και η Πράξη, Παπαζήσης, Αθήνα 2002.

Μάζης Ιωάννης Θ., Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής: Το νεοθετικιστικό πλαίσιο, Παπαζήση, Αθήνα 2012.

Μάζης Ιωάννης Θ., Το μεταναστευτικό ως γεωστρατηγικό όπλο της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας και της Ευρώπης,ΕΛΙΓΕΑ,7/3/2020,διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/7cHBP> .

Μάζης Θ.Ιωάννης, Δήγκας Άγης-Γεώργιος , Ολοκληρωμένη Μεθοδολογία Κατασκευής Σύνθετων Δεικτών στην Σύγχρονη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση, Civitas Gentium vol.7:1,σ.159-160.

Ρούκουνας Εμμανουήλ, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Τρίτη Έκδοση 2019, (πρώτη έκδοση 1980).

Christensen B.Larry, Η Πειραματική Μέθοδος στην Επιστημονική Έρευνα, Παπαζήσης, Αθήνα 2007 8η Έκδοση,(Πρώτη Έκδοση 1975),σ.86-87.

Lewis Bernard, Ισλάμ η Πολιτική Γλώσσα, Παπαζήσης, Αθήνα 2011.

Cusumano Eugenio,Emptying the sea with a spoon? Non-governmental providers of migrants search and rescue in the Mediterranean, Marine Policy 75(2017), p.p 91-98.

Cusumano Eugenio & Villa Matteo,Sea Rescue NGO's:A Pull Factor of Irregual Migration?, Migration Policy Center, Νοέμβριος 2019,διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/PQoVz> .

Cuttitta Paolo, Repoliticization through Search & Reascue? Humanitarian NGO's and Migration Management in the Central Mediterranean, Geopolitics vol.23:3,2018,p.p 632-660.

Duvell Frank, The Great Migration of summer 2015:Analysing the assemblage of key drivers in Turkey, Journal of Ethnic and Migration Studies vol.45:12,2019, p.p 2227-2240.

Funke Benedikt, Shapping the Discourse: How Search & Rescue NGO's got Under Fire in the Debate of Migration, Security and Peace vol.36:3,2018,p.p 159-164.

Greenhill Kelly M., Migration as a Weapon in Theory and Practice στο Weapons of Mass Migration: Forced Dissplacement, Coercion and Foreign Policy, Cornell University Press,2010,p.p 23-36.

Greenhill Kelly M., Open Arms behind Barred Doors: Fear, Hypocrisy and Policy Schizophrenia in the European Migration Crisis, *European Law Journal* vol.22:3, Μάιος 2016, p.p 317-332.

Greenhill Kelly M., Strategic Engineered Migration as a Weapon of War, *Civil Wars* vol.10:1, 2008, p.p 6-21.

Hilhorst Dorothea, Hagan Maria, Quinn Olivia, Reconsidering humanitarian advocacy through pressure points of the European migration crisis, *International Migration* vol.59, 2021, p.p 125-144.

Kotoulas Ioannis E. & Puztai Wolfgang, Migration as a Weapon: Turkey's Hybrid Warfare against the European Union, *Foreign Affairs Institute*, Ιούνιος 2020 no.1, p.p 3-25.

Paphiti Anthony & Bachman S.-D. Oliver Vladimir, Mass Migration as a Hybrid Threat? - A legal perspective, *Polish Political Science Yearbook* vol.50, Ιανουάριος 2021, p.p 119-145.

Simoncini Anna, The migration crisis and the fundamental role of NGO's during Search & Rescue operations in the Mediterranean, (2018) Msc Thesis, University of Venice, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/2ANUA>.

Skleparis Dimitris, Towards a hybrid "shadow state"? The case of migrant/refugee serving NGOs, στο *Austerity and the Third Sector in Greece: Civil Society at the European Frontline*, Ashgate 2015.

Shutes Isabel & Ishkanian Armine, Transnational welfare within and beyond the nation-state: civil society responses to the migration crisis in Greece, *Journal of Ethnic and Migration Studies* vol.48:3, 2/3/2021, p.p 524-541.

Sotiropoulos Ioannis P., The Mass Migration as a Hybrid Threat to European Security, *Cyprus Center for European and International Affairs*, 5 Ιουνίου 2020.

Yang Aimei & Saffer Adam , NGO's Advocacy in the 2015 Crisis: A study of Agenda Building in the Digital Age, American Behavioral Scientists vol.62:4, 2018, p.p 421-439.

Διάφορες Πηγές

Δενιόζος Νίκος, Η ασύμμετρη απειλή της μετανάστευσης: Η παράνομη διακίνηση λαθρομεταναστών και το οργανωμένο έγκλημα, Foreign Affairs Hellenic Edition,9/7/2018, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/Pu5Md> .

Διαμάντης Αλέξανδρος , Βουλή: Αυστηρά κριτήρια για ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στη διάσωση μεταναστών, Έθνος, 3/9/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/zFtHZ> (24/20/2022).

Γεωργιοπούλου Τάνια, Ν. Μηταράκης: Τουρκία και ΜΚΟ διευκολύνουν τις παράνομες διελεύσεις Σομαλών,Καθημερινή,8/12/2020,διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/Xe1gw> (8/8/2022).

Μεταναστευτικό: Στα πράσα τέσσερις γερμανικές ΜΚΟ για δουλεμπόριο και κατασκοπεία στη Λέσβο, Πρώτο Θέμα,5/10/2020, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/sQ21G> (8/8/2022).

Πώποτας Δημήτρης, Καλύβα Άρια , Μεταναστευτικό: Βρήκαν πολυεθνικό κύκλωμα δουλεμπορίας από τέσσερις ΜΚΟ στην Μυτιλήνη, Πρώτο Θέμα,28/9/2020,διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/UJQyS> (8/8/2022).

Σουλιώτης Γιάννης, Μεταναστευτικό: Βαριές διώξεις εις βάρος μελών τεσσάρων ΜΚΟ,Καθημερινή,20/7/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/Ge3ys> (9/8/2022).

Σουλιώτης Γιάννης, Οι ΜΚΟ, οι διασώσεις, και οι δίκες,Καθημερινή,25/11/2021,διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/x9dVe> (8/8/2022).

Σουλιώτης Γιάννης , Ο Τούρκος λιμενικός και ο ακτιβιστής – Κύκλωμα διακινητών με Έλληνες συνδέσμους, Καθημερινή, 10/10/2022, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/GCqfM> (24/20/2022).

Τσαγκαράκης Μάνος, Μέλη ΜΚΟ σε κύκλωμα μεταφοράς μεταναστών από την Τουρκία, Πρώτο Θέμα,19/7/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/NjMh8> (8/8/2022).

Newsroom, Ανησυχία εκφράζουν 19 ΜΚΟ – Κινδυνεύουν να μείνουν εκτός του Μητρώου του υπουργείου Μετανάστευσης, Insider.gr, 8/12/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/LFX3F> (9/8/2022).

Newsroom, Μεταναστευτικό: Ανάκληση της ΚΥΑ που χαρακτηρίζει την Τουρκία ασφαλή τρίτη χώρα ζητούν 40 ΜΚΟ, Πρώτο Θέμα, 14/6/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/zjELQ> (9/8/2022).

Newsroom, Τούρκος ΥΠΕΣ για Έβρο: «Αυτό είναι μόνο η αρχή», Καθημερινή, 7/3/2020, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/DMGe5> (25/10/2022).

Newsroom, Υπουργείο Μετανάστευσης: Δεν εκχωρούμε σε ΜΚΟ την αρμοδιότητα έρευνας και διάσωσης στα ελληνικά χωρικά ύδατα, Insider.gr, 9/12/2021, διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/ocxi4> (8/8/2022).

Slpress, Για κατασκοπεία και διακίνηση η Aegean Boat Report και άλλες ΜΚΟ, slpress.gr, 22/7/2021 διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/XuStB>, (24/10/2022).

Sea-Watch.org, Sea Watch in the Aegean (online), διαθέσιμο στο <https://sea-watch.org/mission/lesbos/> (9/10/2022).

FFM, Kommentar: Fahren Jetzt! (online), διαθέσιμο στο <https://urlzs.com/j9FnV> (9/10/2022).

Refugee Rescue, How it Began, (online), διαθέσιμο στο <https://www.refugeerescue.org/our-history> (9/10/2022).

PROEMAID, About Us (online), διαθέσιμο στο <https://www.proemaid.org/en/> (9/10/2022).

Κατάλογος Ιστοσελίδων Μ.Κ.Ο

Sea Watch	https://sea-watch.org/en/
FFM	https://ffm-online.org/
Aegean Boat Report	https://aegeanboatreport.com/
MOAS	https://www.moas.eu/
Josoor Int.	https://www.josoor.net/
PROEM-AID	https://www.proemaid.org/en/
ProActiva	https://www.openarms.es/en
Refugee rescue	https://www.refugeerescue.org/
Mare Liberum	https://mare-liberum.org/en/
MSF	https://www.msf.org/
ERCI	https://globalfirstresponder.org/2016/emergency-response-centre-international/